

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS KATEDRA

Ala BELIAJEVA

Tarpkultūrinio ugdymo ir tarpininkavimo studijų programos studentė

**TARPKULTŪRINIŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMAS
SPRENDŽIANT EDUKOLOGINES KITATAUČIŲ
DESTIGMATIZACIJOS PROBLEMAS VISUOMENĖS
TRANSFORMACIJOS KONTEKSTE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas:
prof. dr. Gintautas Mažeikis

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar kvalifikacijai įgyti

.....

Šiauliai, 2008

SANTRAUKA

Ala Beliajeva

„Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymas sprendžiant edukologines kitataučių destigmatizacijos problemas visuomenės transformacijos kontekste“.

Magistro darbas

Šio darbo tikslas - nustatyti ir įvertinti tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo poreikio santykį ir sąsajas su kitataučių destigmatizacijos problemomis visuomenės transformacijos kontekste.

Tyrimų instrumentai – trys autorės sukurti klausimynai ir du lauko tyrimo protokolai.

Darbe tiriami tarpkultūrinės kompetencijos Lietuvoje šių laikų ypatumai ir esminės jos ugdymo prielaidos. Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymas - kitataučių destigmatizacijos programa yra žmogaus asmenybės bei visuomenės požiūrio į kitataučius transformacijos mechanizmas.

Tyrimai patvirtina autorės suformuluotas mokslinio tyrimo hipotezes, kad Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos lygis yra vidutinis, kad rasinė bei etninė destigmatizacija susijusi su tarpkultūrinės kompetencijos ugdymu, kad efektyviausias ugdymo metodas, sprendžiant kitataučių destigmatizacijos problemą, yra patirtinis mokymas(-sis).

SUMMARY

Ala Beliajeva

“The Development of Intercultural Competence by Solving Educational Problems of Foreign-Born Destigmatization in the Context of Society Transformation”.

Master's Paper

The aim of this work is to determine and evaluate the relations and connections of the need of foresting of intercultural competence with foreign-born destigmatization problems in public transformation context.

Investigation instruments – three author's created questionnaires and two field investigation proceedings.

This paper analyses the modern peculiarities and educational assumptions of ethnical tolerance in Lithuania. The development of intercultural competence is the foreign-born destigmatization program, the mechanism of transformation of the human personality and the attitude of society to the foreign-born.

Investigations approve the author's formulated scientific research hypotheses, that intercultural competence level of the citizens of Lithuania is medium, that racist and ethnic destigmatization is related with the foresting of intercultural competence, that the most effective foresting method, solving foreign-born destigmatization, is experiential learning.

ĮVADAS	4
1. EDUKACINIS NAUJOJO LIETUVOS GYVENTOJŲ MĄSTYMO - KITATAUČIŲ DESTIGMATIZACIJOS ASPEKTAS	
1.1. TAIKOS KULTŪRA – VISUOMENĖS TRANSFORMACIJOS PROCESO YPATUMAS.....	9
1.2. TAIKOS KULTŪRAI GRESIANČIŲ PAVOJŲ - KITATAUČIŲ STIGMATIZACIJOS APRAIŠKŲ TEORINIS KONSTRUKTAS.....	10
1.3. POŽIŪRIO KAITA - TAIKOS (DIALOGO) KULTŪROS IŠŠŪKIS UGDYMU.....	13
1.4. PATIRTINIS MOKYMAS (-IS).....	15
1.5. EMPIRINIS KITATAUČIŲ DESTIGMATIZACIJOS POŽIŪRIS	
1.5.1. LAUKO TYRIMAS "DAUGIAKULTŪRĖ ERDVĖ - TRAKAI"	21
1.5.2. TYRIMAS "PAAUGLIŲ ETNINĖ TOLERANCIJA"	23
1.5.3. TYRIMAS " ETNINIAI STEREOTIPAI MŪSŲ BENDRAAMŽIŲ SĄMONĖJE"	32
II TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA	
2.1. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS SĄVOKOS AIŠKINIMAS BEI KONSTRUKTO SUDARIMAS.....	35
2.2. KITATAUČIŲ DESTIGMATIZAVIMAS - VISUOMENĖS NARIŲ DIALOGO PRADŽIA.....	42
2.3. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS EMPIRINIS POŽIŪRIS.	
2.2.1. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS.....	43
2.2.2. TIRIAMŪJŲ DEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS.....	44
2.2.3. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS KONSTRUKTO IDENTIFIKAVIMAS	
2.2.3.1. ŽINIOS.....	47
2.2.3.2. GEBĖJIMAI.....	50
2.2.3.4. NUOSTATOS.....	54
2.2.4. TYRIMAS „TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS NEFORMALIAUS UGDYMO KONTEKSTE“	58
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64
PRIEDAI.....	69

ĮVADAS

Temos aktualumas.

Viena aktualiausių šiandieninės visuomenės problemų yra etninės įtampos – būsenos, galinčios sukelti konfliktą identifikavimas, valdymas bei prevencija.

Lietuva, būdama daugiakultūrė valstybė, patiria atviros visuomenės iššūkių, reikalaujančių visuomenės požiūrio į kitataučius pokyčio. Šios visuomenės transformacijos prielaida (priežastis) - pavojai kitataučių saugumui: Europos Sąjungos ir Lietuvos įstatymai, draudžiantys visų formų rasinę ir etninę diskriminaciją¹, neužtikrina kitataučių teisių bei saugumo. Rasizmo apraiškų šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje galima rasti pakankamai daug².

---

¹ Pagrindinių Europos sąjungos teisių chartija (www.euro.lt/lt/naujienos/apie-lietuvos-naryste-europos-sajungoje/naujienos/2141/ - 21k)

Rasių direktyva (2000/43/EB), jos 3 straipsnis (www.valstybes-zinios.lt/vpp3/lt/Docs.FileDownload/2?)

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos papildomi protokolai // *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija // *Valstybės žinios*, 2000-03-08, Nr. 20-497

Europos socialinė chartija // *Valstybės žinios*, 2001-06-08, Nr. 49-1704

Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo ir kitos (http://www.etib.lt/?s=docs_lt&item=32&lang=lt.)

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 73- 2539

Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.) // *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 64–2569.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas // *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 114-5115

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:LT:HTML> - 25k - http://europa.eu/abc/treaties/index_lt.htm - 24k

http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/legis/legln_lt.htm,

http://europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/620/620913/620913lt.pdf -

<http://prokuraturos.lt/LinkClick.aspx?fileticket=0reKtJbcMP8=&tabid=166>

Įstatymas Dėl konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų papildomo protokolo dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo ratifikavimo (http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274129)

² Neonacizmas Lietuvoje (<http://gatve.delfi.lt/archive/article.php?id=14689083>)

Priešiškus kitai rasei: kaip apsiginti? (<http://www.lrt.lt/news.php?strid=5082&id=4400456>)

Ketvirtadienio „Raktas“: ar Lietuvos tautinės mažumos patiria diskriminaciją (<http://www.ziniur.lt/apie/pranesimai?item=675>)

Rasinę diskriminaciją darbo rinkoje pastebi kas 7-as

(<http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=17004371>)

R. Bašys: „Rasistiniai išpuoliai kelia rimtą grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui“

(<http://www.vdp.lt/lt/naujienos/detail.php?ID=245>)

E.Jennings šokiravo rasistiniai išpuoliai (<http://www.lrytas.lt/?id=11805602341178251927&view=4>)

Klaipėdoje - rasistiniai žaidimai su ugnimi

(<http://www.vtv.lt/naujienos/klaipeda/klaipedoje-rasistiniai-zaidimai-su-ugnimi-2.html>)

Lietuvos žydų genocido dieną – vandalų išpuolis (www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=44021&poll_rez=1 - 53k)

Prezidentas pasipiktino vandalizmo aktu žydų kapinėse Vilniuje (<http://www.londonozinios.com/a-news-2940>)

Šiaulių meras išplatino pareiškimą dėl M.Murzos veiksmų ir teiginių

<http://www.vtv.lt/naujienos/siauliai/siauliu-meras-isplatino-pareiskima-del-m.murzos-veiksmu-ir-tei-2.html>

Kristina Aleksynaitė Sumušta Berneen kreipėsi į policiją dėl rasistinio išpuolio

<http://whatson.delfi.lt/news/people/article.php?id=16671595>

Lukas Pileckas Vilniuje - fašistų maršas (<http://www.lrytas.lt/-12052536261202971831-p1-Lietuvos-diena-Vilniuje>)

Atlikta Eurobarometro apklausa³ rodo, kad Lietuvoje egzistuoja autoritarinis, niekinamasis požiūris į tautines mažumas, į kitataučius. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra sukritikavo Lietuvą dėl nepakankamos kovos su diskriminacija siekiant etninės nepriklausomybės⁴.

Tarptautinius konfliktus skatina kitos kultūros tradicijų, mentaliteto pažinimo stoka⁵ bei tolerancijos, kultūrų dialogo, tarpusavio pasitikėjimo nebuvimas.

Lietuvos visuomenė lieka viena ksenofobiškiausių Europoje. Tyrimų duomenys byloja, kad Lietuvos žmonės yra vieni ryškiausių Europoje, pabrėžiančių etninį nepakantumą⁶. Ksenofobija ir kitų kultūrų nesupratimas įtakoja kitataučių stigmatizacijos atsiradimą.

JAV sociologas, Amerikos sociologinės asociacijos prezidentas, socialinių vaidmenų teoretikas, tarpasmeninių ritualų tyrinėtojas, stigmos koncepcijos rengėjas E. Goffmanas (1963) teigia, kad skirtumas tarp normalaus ir stigmatizuoto žmogaus yra požiūrio, o ne realybės problema.

Stigmatizacija – neigiamas individo arba socialinės grupės išskyrimas pagal kokį nors požymį. Požiūris į nelietuvių kilmės Lietuvos gyventojų kalbą, tradicijų laikymąsi, religijos išpažinimą gali sukurti tautinės mažumos ar rasės stigimą. „Stigmos negatyvumui nusakyti nėra fiksuotos vertės (mato); tas matas priklauso nuo kultūros, subkultūrų, nuo to, kokių lygiu yra bendraujama ir ar kreipiamas dėmesys į tą stigimą bendraujant“. (Becker, Arnold, 1986; Price, 1985).

Visuomenės etninių grupių stigmatizacija gali turėti neigiamų pasiekimų: „jausmai ir nuostatos stigmatizuojamų grupių atžvilgiu dažniausiai yra ambivalentiniai, o ne aiškūs ar draugiški. Įvykiai, kurie sužadina ambivalentiškus jausmus tam tikrai grupei, kelia grėsmę individo savigarbai; pastangos sumažinti grėsmę gali įgyti tokią formą, kuri pasireiškė ekstremaliu elgesiu nuostatos objekto atžvilgiu“ (Katzir ir Glass, 1979).

Kenksminga paradigma „savas – svetimas“ reikalauja transgresyvaus („gebančio išvengti perdėtos priklausomybės apkaltą vykdančioms, subjektą prižiūrinčioms normoms“ (Ruškus, Mažeikis, 2007, 11) subjekto įgalinimo.

---

³ Europos Komisijos 2006 metų ataskaita „Lygybė ir nediskriminacija“ (European Commission. Equality and non-discrimination. Annual report 2006. Luxembourg, 2006)

⁴ Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija / Trečioji ataskaita apie Lietuvą (http://www.etib.lt/site_files/Lietuva/ECRI%203%20atask%20Liet.doc)

⁵ Tautinių (etninių) santykių politikos plėtros iki 2015 metų strategijos projektas ([www.tmid.lt/.../Tautiniu%20mazumu%20politikos%20pletros%20iki%202015%20metu%20strategija%20\(PROJEKTAS\).doc](http://www.tmid.lt/.../Tautiniu%20mazumu%20politikos%20pletros%20iki%202015%20metu%20strategija%20(PROJEKTAS).doc))

⁶ A. Baublys, „Mes tokie mielai dvilyčiai...“, Veidas, 2001, p. 36-37.

Nepakantumas tapo viena iš globalių šiuolaikinio pasaulio problemų (Kasatkina N. 2006. Visuomenės nuostatų dichotomija: tolerancija versus nepakantumas? // Etniškumo studijos 2006/1: Etninis nepakantumas/Ethnicity Studies 2006/1: Ethnic Intolerance. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas/Eugrimas, p. 7-18).

Leončikas T., „Europos vertybės 99“ Kultūrologija, 2000, t. 6

Dažniausiai neigiamas požiūris argumentuojamas sveiku protu: teigiama, jog taip mąstyti įprasta. Garfinkelis teigia, kad kritiškai nevertinamas sveikas protas gali tapti represyvus. Žmones, kurie neabejodami laikosi įprastinių normų, H. Garfinkelis (2005) vadina sveiko proto marionetėmis: „Kultūros marionete“ aš vadinu sociologų-bendrijoje-sukonstruotą-žmogų, kuris kuria stabilius visuomenės bruožus vadovaudamasis išankstinėmis ir teisėtomis veiksmo, kuri sukuria bendroji kultūra, kryptimis“.

Šiuolaikinės kultūros ir mokslo formuojami ir įteisinami diskursai ne tik konstruoja savo subjektus, bet ir įtvirtina dirbtinės marionetės elgesio modelius (Garfinkelis 2005).

Gyvenant transformacijų sąlygomis, ugdymo sistemą reikia orientuoti į visuomenės modernizavimo reikmes. O tai reiškia ir tarpkultūrinės įtampos problemos sprendimą. Šios įtampos sumažinimui ar net likvidavimui turi būti įgyvendintos priemonės – įtampos pašalinimo mechanizmai - destigmatizacijos programos, padedančios ugdyti Lietuvos gyventojų tarpkultūrinę kompetenciją, orientuotą į aktyvią praktinę veiklą bei efektyvų tarpkultūrinių problemų sprendimą.

Įgyta tarpkultūrinė kompetencija padės pašalinti nesaugią, nestabilią įtampos būseną bei išvengti etninio pobūdžio konfliktų.

Plėtojant pozityvias transformacijas, reikia numatyti permanentiškumo aspektą, todėl tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą reikia pradėti nuo vaikystės.

Darbo mokslinis aktualumas.

Šis magistro darbas mokslo požiūriu yra naujas, kadangi tarpkultūrinė kompetencija yra mažai Lietuvos mokslininkų nagrinėjama tema. Tuo tarpu užsienio mokslininkai (D.K. Deardorff, 2004; Ellingboe, 1998; E. Hinkel, 2005; P.H. Coehn & J.N. Rusenau, 2002; R.F. Melton, 1994; J. N. Hawkins & W. K. Cummings, 2000; J. Bowden & F. Marton, 1998; H. Buchbinder, 1993; E. Mayer, 1992; L.M. Spencer & S.M. Spencer, 1993; A.P. Sadochinas) ją plačiai analizuoja.

Lietuvos mokslininkų (N. Kasatkina, T. Leončikas, V. Toleikis, V. Beresnevičiūtė) etninių grupių integracijos procesų bei adaptacijos daugumos visuomenėje strategijos tyrimai palieka nuošaly titulinės nacijos etnocentrines ambicijas bei kitataučius diskriminuojantį, žeminantį jų orumą požiūrį kaip į menkesnę, nepilnavertę naciją. Šiais laikais tampa akivaizdu, kad kitos kultūros pažinimas etniniame lygmenyje bei tarpkultūrinio bendravimo įgūdžiai reikalingi ne tik kitų kultūrų atstovams, bet ir dominuojančiai etninei bendrijai.

Visuomenės transformacija bei požiūris į gyvenančius ar esančius šalia ne lietuvių kilmės žmones reikalauja skubaus tyrimo apie Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą. Taigi, ši kompetencija įgauna Lietuvoje vis didesnę mokslinį aktualumą.

Darbo tikslas:

Nustatyti ir įvertinti tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo poreikio santykį ir sąsajas su kitataučių destigmatizacijos problemomis visuomenės transformacijos kontekste.

Darbo uždaviniai :

1. Analizuoti etninės ir rasinės diskriminacijos, stigmatizacijos, stereotipizacijos bei tolerancijos raiškos Lietuvoje ypatumus.
2. Sudaryti teorinį - hipotetinį modelį, atskleidžiantį tarpkultūrinės kompetencijos sampratą, struktūrą, dimensijas ir ugdymo ypatumus bei kompetencijos matavimo ir vertinimo instrumentus.
3. Atlikti tyrimus, padėsiančius nustatyti požiūrį į kitataučius, jo formavimo mechanizmus; tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo ypatumus bei kitataučių destigmatizacijos ugdymo programų diegimo prasmę.
4. Pateikti išvadas ir rekomendacijas apie Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo tobulinimo galimybes skatinant destigmatizacijos edukologinių programų kūrimą.

Darbo objektai: 1. Lietuvos gyventojų tarpkultūrinė kompetencija.

2. Kitataučių destigmatizacija.

Darbo problema: Kaip galima (iš)spręsti kitataučių destigmatizacijos problemą Lietuvoje ugdant gyventojus visuomenės pokyčių sąlygomis?

Darbo hipotezės

1. Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos lygis yra vidutinis.
2. Rasinė bei etninė destigmatizacija susijusi su Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymu.
3. Efektyviausias ugdymo metodas sprendiant kitataučių destigmatizacijos problemą yra patirtinis mokymas(-sis).

Darbo metodai:

Teoriniai: Mokslinės literatūros bei dokumentų turinio analizė, kuria siekta atskleisti pagrindines tarpkultūrinės kompetencijos ir stigmatizacijos sąvokas; nustatyti kompetencijos koncepto struktūrą; išsiaiškinti veiksnius, galinčius įtakoti Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos ypatumus.

Empirinis – trianguliacija:

1. Tarpkultūrinės kompetencijos tyrimas atliktas taikant klausimyną, kuris buvo naudojamas raštu. Jis sudariau, išanalizavusi mokslinę literatūrą bei atlikusi teorinio konstrukto operacionalizaciją.

2. Apklausa „Paauglių etninė tolerancija“ atlikta raštu, taikant klausimyną.
3. Lauko tyrimas „Daugiakultūrė erdvė - Trakai“, atliktas sudarius ir išanalizavus foto protokolą.
4. Apklausa „Etniniai stereotipai“ atlikta siekiant išsiaiškinti stereotipų turinį.
5. Lauko tyrimas „Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas neformalaus ugdymo kontekste“ atliktas sudarius ir išanalizavus foto protokolą.

Statistiniai duomenų apdorojimo metodai: tyrimo duomenims statistiškai apdoroti naudota programinė įranga SPSS (Statistical Package for Social Sciences) (15 versija) ir Microsoft Office Excel 2003 metų paketas, kurių pagalba buvo taikoma faktorinė analizė (Factor Analysis).

Tyrimo imtis. Tyrimas atliktas 2007 - 2008 metais septyniais etapais.

1 etapas: 2007 m. spalio – 2008 m. sausio mėn. - gilinamasi į mokslinę literatūrą, suformuluoti tyrimo teoriniai ir metodologiniai pagrindai.

2 etapas: 2007 m. spalio – lapkričio mėn. - parengta ir atlikta Lietuvos, Latvijos ir Baltarusijos gyventojų apklausa (120 respondentų)..

3 etapas: 2008 m. spalio mėn.- atliktas lauko tyrimas Trakuose.

4 etapas: 2008 m. vasario mėn. - atlikta Lietuvos gyventojų apklausa (298 respondentų).

5 etapas: 2008 m. kovo mėn. - atlikta gyvenančių Vilniuje ir Radviliškyje lietuvių, rusų ir lenkų tautybių paauglių apklausa (110 respondentų).

6 etapas: 2008 m. balandžio mėn. - paruoštas lauko tyrimas, remiantis sukaupta pedagoginės patirties medžiaga.

7 etapas: 2008 m. gegužės mėn. - atlikta duomenų interpretacija ir parengta tyrimų ataskaita.

Darbo struktūra ir apimtis. Magistro darbą sudaro įvadas; 2 skyriai; išvados ir rekomendacijos, skirtos Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos tobulinimo galimybėms atskleisti bei skatinti kitataučių destigmatizacijos programų kūrimą; literatūros sąrašas; 7 riedai. Darbe pateiktos 3 lentelės ir 33 paveikslai. Darbo apimtis 68 puslapių (be priedų). Panaudoti 86 literatūros šaltiniai, iš jų 43 - lietuvių kalba, 43 - užsienio kalbomis.

Tyrimas „Etniniai stereotipai mūsų bendraamžių sąmonėje“ buvo pristatytas Latgalijos kongrese (Daugpilio universitetas, 2007 m.). Šis pranešimas išspausdintas Daugpilio universiteto moksliniame leidinyje „Latgale ka kultūras pierobeža“¹.

Tyrimas „Paauglių etninė tolerancija“ buvo pristatytas Šiaulių universiteto studentų konferencijoje 2008 m. balandžio 10 d..

¹ Latgale ka kultūras pierobeža (2008). Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akademiskais apgads „Saule“. p. 283 – 290. ISBN 978-9984-14-380-4

1. EDUKACINIS NAUJOJO LIETUVOS GYVENTOJŲ MĄSTYMO KITATAUČIŲ DESTIGMATIZACIJOS ASPEKTAS

1.2. Taikos kultūra – visuomenės transformacijos proceso ypatumas

XX a. pasibaigus, žmonija baigia savo technokratinę raidą ir pereina prie humanitarinės kultūros etapo, todėl amžių riboje reikalingi pokyčiai mums.
Perėjimas nuo jėgos ir baimės logikos prie sąmonės ir meilės logikos – XXI a. strategija.
(Kukuškin, 2002)

Sąmoningas žmogaus visuomeninių santykių ir kitų tautų atstovų bei grupių buvimo šalia problemų suvokimas skatina susimąstyti apie stigmatizuojančio požiūrio į kitataučius pokyčio būtinybę. Neatsitiktinai pirmas XXI a. dešimtmetis Jungtinių Tautų Organizacijoje paskelbtas kaip taikos ir neprievartos kultūros dešimtmetis. Arvydas Juozaitis (www.lms.lt) teigia: „Pasauliui reikalinga masinės taikos būsena“.

Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas 2008 - uosius paskelbti Europos šalių kultūrų dialogo metais skatina susimąstyti, kad „vienovė įvairovėje kyla iš sutarimo, kuris turi atsirasti per dialogą ir tarpusavio pagarbą. Dialogas – pramintas kelias į visuomeninę taiką“ (Rau 2005).

Daugelis sociologų ir kultūrologų mano, kad ateityje žmoniją skiriančios ribos bei vyraujantis konfliktų šaltinių skaičius bus susietas su kultūra. Anot vieno iš pagrindinių šaltojo karo ideologų Semiuelio Hantingtono (1993), pagrindinis konfliktų ir žmonijos susiskaldymo šaltinis ateityje bus ne ideologija ar ekonomika, bet kultūra: „svarbiausias globalinės politikos konfliktas kils tarp skirtingoms civilizacijoms priklausančių nacijų ir grupių. Kitaip sakant, civilizacijų susidūrimai dominuos globalinėje politikoje, o civilizacijų ribos ateityje taps fronto linijomis... Civilizaciją lemia ir tradiciniai objektyvūs dalykai: kalba, istorija, religija, papročiai bei institucijos, ir subjektyvūs - žmonių saviidentifikavimas“.

Kitas konfliktų šaltinis, teigia S. Hantingtonas (1993), „yra kultūros - esminių vertybių ir tikėjimo - skirtumai“. Todėl taikos saugumo sumetimais išskyla būtinybė „kultūrų įvairovę suprasti ne kaip silpnumą ir skirtumus tarp žmonių, bet kaip galimybes bei praturtinimą“ (Rau 2005). Tam tikslui „Vakarai turi daug giliau suvokti kitų civilizacijų religijos ir filosofijos pagrindus, taip pat kitų tautų apeigas bei tradicijas ir išskirti bendrus elementus Vakarų ir kitose civilizacijose. Ateityje

pasaulis susidės iš skirtingų civilizacijų, kurios turės gyventi viena šalia kitos“ (Hantingtonas 1994). Kaimyninių šalių gyvenimo kokybė priklausys nuo taikos būvio tarp gyventojų.

Norint pasiekti ar išlaikyti saugumą bei stabilumą šalyje, reikia kurti socialinę psichologinę gyvenimo erdvę kiekvienam gyventojui, nepriklausomai nuo jo tautybės. O tai nėra paprasta, nes visuomenėje egzistuoja tarpkultūrinę įtampą skatinanti, kitataučius diskriminuojanti stigmatizacija. Stigmomis laikoma kultūra, kalba, religija.

Kitataučių stigmatizacijos proceso raida nepriklauso nuo aplinkybių. Ją vysto dominuojančios nacijos atstovai. Neapykantos grupuočių akcijos prieš kitataučius, žeminantys orumą, kitataučių lojalumu Lietuvai abejojančių asmenų ir ksenofobų pasisakymai viešojoje erdvėje turi destruktivių pasekmių Lietuvos taikos kultūrai.

1. 2. Taikos kultūrai gresiančių pavojų – kitataučių stigmatizacijos apraiškų - teorinis konstruktas

Taikos kultūrai gresiantys pavojai: tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija dėl rasės arba etninės priklausomybės; ksenofobija ir rasizmas; tautinės daugumos neigiamas požiūris į gyvenančius ar neilgam laikui apsigyvenusius kitataučius bei tautinių mažumų atstovus, verčia suteikti diskriminuojantiems „stiklinio pastato gyventojų“ statusą.

Patirianti „stiklinio pastato“ efektą etninė mažuma (lyg ir suteiktos teisės, reikalingos pilnaverčiam gyvenimui, bet pajudėjęs toliau ar aukščiau, atsiremi į daugumos nesupratimo ir baimės „sieną“ bei galimybių „lubas“) priversta tenkintis „ventiliacine anga“, pro kurią į „stiklo pastatą“ patenka teisės aktų, draudžiančių rasinę diskriminaciją, užtikrinančių žmogaus teisių kvestionavimą „lauko oras“.

Norint apsaugoti „vidinę stiklo pastato erdvę“ nuo neigiamos nepakantumo apraiškų energijos kiekio bei kantrybės „perkaitimo“, „stiklą tenka tonuoti“ - veikti uždaroje savo tautinių bendrijų ar tautiečių aplinkoje. O tai lemia visuomenės „veidrodžio efektą“. Ant tokio „fasado“ atsispindi esamos visuomenės „nepakantumo požymiai: chuliganizmas, diskriminacija, erzinimas, išankstinis nusistatymas, išskirimas, kaltės suvertimas, naikinimas, nepalankus kalbėjimas, represijos, segregacija, simbolių išniekinimas ir naikinimas, terorizavimas, veiklos apribojimas bei stereotipų kūrimas“ (Tolerancijos ugdymas mokykloje 2004: 84).

Būtent stereotipai įtakoja tarptautinius santykius ir formuoja etnines simpatijas bei antisimpatijas vadinamojo „stereotipizacijos“ proceso dėka.

Stereotipizavimas

Etniniai stereotipai turi daug įtakos kitataučių stigmatizavimui. Jie dažnai vaidina neigiamą vaidmenį, kai yra panaudojami individo asmeninio suvokimo procese, kai trūksta informacijos apie konkretų bendravimo partnerį. Individai, neturintys bendravimo su kitų kultūrų atstovais patirties, stereotipų emocinius aspektus supranta kaip vertinimą. Tada stereotipas dalina pasaulį į dvi kategorijas: į „žinomą“ ir „nežinomą“. Tai, kas žinoma, tampa sinonimu „gerai“, o tai, kas nežinoma – „blogai“. Šiuo atveju stereotipai tampa psichologine vertybių, elgesio, tradicijų supratimo kliūtimi.

Stereotipus tyrinėję mokslininkai apibrėžia juos skirtingai.

Socialinis stereotipas, teigia R. Taguiri, „yra suvokiančio subjekto polinkis lengvai ir greitai priskirti suvokiamam žmogui tam tikras kategorijas, priklausomai nuo jo amžiaus, lyties, etninės priklausomybės, tautybės, profesijos ir prirašant jam savybes, kurios laikomos tipinėmis šios kategorijos žmonėms“ (Taguiri 1969: 422).

U.I. Lippmanas „stereotipus apibrėžia kaip supaprastintą iš anksto priimtą požiūrį. Tie „paveikslėliai galvoje“ yra sauganti mūsų tradicijas tvirtovė, po kurios priedanga galime jaustis saugiai toje padėtyje, kurią mes užimame“ (Lippmanas 1922: 98)

V. Pruskus teigia, kad stereotipų formavimasis pereina tris etapus. Autorius pateikia R. O'charos išskirtus knygoje „Priemonės milijonams“ tris stereotipo formavimo etapus:

- Pirmas – „sulyginimo“ (leveling).
- Antras – „sustiprinimo“ (sparrpening).
- Trečias – „asimiliacijos“ (assimilation).

Iš pradžių sudėtingas diferencijuotas objektas suvedamas į keletą gerai žinomų požymių, o po to išskirtoms objekto charakteristikoms suteikiamas didelis reikšmingumas, palyginus su tuo, kurį jos turėjo būdamos sudedamuju visumos elementu. (Pruskus 2004: 18)

Socialiniai stereotipai nėra didelė problema, kol nėra aiškaus priešiško grupių santykiuose, tačiau juos ypač sudėtinga modifikuoti ir valdyti įtampos ar konflikto sąlygomis.

Socialinė grėsmė kyla tada, kai susikaupia daug neigiamų stereotipų – tam tikra „kritinė masė“, kuri gali skatinti kurios nors grupės kultūrinio - psichologinio pobūdžio socialinę atskirtį.

Nėra vieningos nuomonės apie stereotipų prigimtį ir esmę. Stereotipų kūrimas priklauso nuo individualios asmeninės žmogaus charakteristikos (amžiaus, išsilavinimo lygio, intelekto, gyvenimo patirties, elgesio normų, įpročių, vertybinių orientacijų, motyvacijos, komunikabilumo, lūkesčių, asmeninės patirties), kultūrinės distancijos (panašumų ir skirtumų lygis tarp kultūrų, gyvenamoji

aplinka), makrosocialinių faktorių (politinė situacija šalyje ir etnonacionalinė valdžios politika). Pozityvi šių faktorių vienybė gali padėti pagrindus etninei taikai.

Didelis vaidmuo stereotipų bei išankstinių nusistatimų kito atžvilgiu formavimui priklauso žiniasklaidai. Ji gali remti kultūrų ir civilizacijų savitarpio supratimą, nušviesti pavojus, kylančius dėl abėjingumo netolerantiškoms grupuotėms ir ideologijoms, bet dėja, „informacijos sraute vyrauja negatyvaus turinio informacija... Tai mažumų grupes stumia į tam tikrą užribį ir skatina marginalizavimo tendencijas“ (Kasatkina 2006: 39) Be to „Lietuvos spaudoje atkartojamos Europos šalių žiniasklaidai būdingos nuomonės, kuriose akcentuojami etninių grupių kultūriniai skirtumai, o ne socialinės problemos, su kuriomis susiduria šios grupės. Straipsnių autoriai stiprina užsieniečių baimę bei kursto ksenofobines nuostatas“ (Kasatkina 2006: 40).

Neapykantos diskursą kasdien galima stebėti ir virtualioje viešojoje erdvėje - Lietuvos internetinės žiniasklaidos komentaruose¹. Šio diskurso etninio nepakantumo apraiškos yra rasistinio, antisemitinio, etnocentrinio bei ksenofobinio pobūdžio stigmatizacijos užuomazgos, kurios formuojai patiklių skaitytojų (jie dažnai priima pasaulį tokį, kokį jį pateikia žmonės, kontroliuojantys įėjimą į informacinius kanalus) pasąmonėje. Galima teigti, kad visuomenės informavimo priemonės ugdo individo vertybinę orientaciją asmenų, kurie formuoja etninę politiką nuožiūra. Skaitytojas turi nepamiršti, kad terminas *media* reiškia ne tik priemonę, bet ir tarpininką, nurodanti, kaip įvertinti suteiktą informaciją. Kiekviename tekste, kaip ir kiekviename komunikacijos akte, galima rasti raginimą priimti aktyvią teksto adesato poziciją.

Žiniasklaida galima laikyti procesu, kai specialiųjų institucijų paruoštas pranešimas yra perduodamas anoniminei auditorijai.

Emocionalių, formuojančių neigiamą kitataučio įvaizdį žiniasklaidos straipsnių dėka nematomos stigmatizacijos užuomazgos formavimasis bus efektyvus. Šiam poveikiui masinė propaganda panaudoja įvairius metodus: ne tik tekstus, bet ir skirtą emociniam poveikiui iliustracinę medžiagą. Tai išraiškingos politikų, artistų, sportininkų nuotraukos.

Skaitydami straipsnius periodiniuose leidiniuose, ne visi lietuviai susimąsto, kam naudingas negatyvios informacijos platinimas apie kaimyninių šalių gyventojus skatinant neigiamų stereotipų formavimąsi. Pavyzdžiui, „Lietuvos Ryto“ straipsniai apie 2006 metų vilkikų eiles Lietuvos –

---

¹ Žmogaus teisių stebėjimo instituto Tyrimų vadovės J. Samuolytes prašymas pradėti ikiteisminius tyrimus asmenų, parašiusių rasistinio pobūdžio komentarus internetiniame portale Lrytas.lt (<http://www.hrmi.lt/news.php?strid=1999&id=5140>)

L. Diliūnaitė rašo apie komentarus internete, įvardinama juos kaip etninio nepakantumo apraiškos. (<http://www.ces.lt/downloads/structure/files/Komentarai%20internete%20etninio%20nepakantumo%20apraiskos.pdf>)

Latvijos pasienyje formuoja latvių atžvilgiu Lietuvos gyventojų ksenofobines nuostatas bei melagių, tvarkos pažeidėjų, apgavikų, „pasikėlusiu“ žmonių įvaizdį. Ir šių straipsnių pavadinimai atspindi neigiamą požiūrį į latvius¹.

Žiniasklaida formuoja neigiamą įvaizdį ir kito kaimyno – Baltarusijos² – atžvilgiu, uždedadama jam etiketes: „nepataisomi girtuokliai“, „homo sovieticus“.

1. 3. Požiūrio kaita - taikos (dialogo) kultūros iššūkis ugdymui

Senovės romėnai sakė: *Si vis pacem- para bellam* (Jei nori taikos- ruoškis karui). Remdamiesi amerikiečių psichologų tyrimais, kurie įrodo, jog agresyvumas nėra prigimtinė savybė, jo vaikai išmoksta (Morkūnienė 2003: 21), kad romėnų posakis šiais laikais įgyja kitą prasmę: jei nori taikos- kurk taiką. Taigi, „jei žmogus nėra biologiškai pasmerktas kariauti, tai dabar žmonės nebegali pasiteisinti dėl agresyvios veiklos ir prievartos, jie privalo atsakyti už savo veiksmus. Jeigu „karai prasideda žmonių protuose“, kaip rašoma UNESCO Konstitucijos preambulėje, tai žmonių protuose prasideda ir taikos kultūra. Jei žmogus sugalvojo karus, jis pajėgus sugalvoti ir taiką“ (Morkūnienė 2003: 21).

Norint, kad vaikas, paauglys ar jaunas žmogus užaugęs netaptų rasistinės bei etninės nepakantos kurstytoju, būtina pasirūpinti jo tarpkultūrinio ugdymu taikant skatinančius kitataučių destigmatizavimo ugdymo metodus.

---

¹ Latvių pareigūnai – sužūlėję (*Deksnyš 2006: 10*); Dvi savaites melavusiems latviams rengiamas atsakomasis smūgis (*Deksnyš, 2006: 10*); Ministras iš Latvijos sugrįžo tuščiomis (*Deksnyš 2006: 3*); Latvijos pareigūnai pažeidžia ES teisinės nuostatas dėl laisvo asmenų ir prekių judėjimo (*Kondrusevičius 2006: 10*); Latviai bandė pergudrauti į Rygą skubėjusį Lietuvos prezidentą: likus kelioms valandoms iki V. Adamkaus atvykimo, vilkikų eilė Saločių pasienio punkte stebuklingai sutrumpėjo (*Petrauskienė 2006: 9*). Straipsniuose primenami ir tokie atvejai: „Latvija buvo paskelbusi Lietuvai pieno karą, Latvijos valdžia pamėgino užkirsti kelią į savo rinką ir lietuviškai kiaulienai“

Latvijos dainininkė L.Vaikulė reikalauja nepriekaištingos scenos (*www.lrytas.lt 2007*). Vaikulė – apsupta šlovės ir šunų (*Morkūnienė 2007: 1*).

² Straipsnyje „Baltarusiškos žiniasklaidos flirtas su režimu“ rašoma apie tai, kad Baltarusijos prezidentas A. Lukošenko palaiko jam lojalius žurnalistus ir išradingai susidoroja su opozicine spauda (*Žukovskis 2007: 42 – 43*).

Straipsnyje „Baltarusija, kurios mes napažistame“ A. Žukovskis praneša, kad dar nemažai žmonių tiki sovietiniais šampais, bet homo sovieticus užleidžia vietą naujai drąsiai reiškiančiai savo nuomonę kartai (*Žukovskis 2007: 38 – 39*). Baltarusijos lyderis alkoholį vadina vertybe ...ir nacionaline tradicija. Prezidentas netiki, kad ateis laikai, kai baltarusiai nebegers (*Lietuvos rytas 2007: 9*).

JTO konferencijos „Civilizacijų ir kultūrų dialogas“ dalyviai priimtoje rezoliucijoje¹ kviečia „valstybes užtikrinti, kad lavinimas ir švietimas padėtų stiprinti abipusę kultūrų ir civilizacijų pagarbą ir pasitikėjimą, kad į mokymo ir švietimo programas būtų įtraukti kultūrų dialogo kursai, kad piliečiai būtų skatinami išmokti kelias kalbas bei suprasti kitas kultūras. Taip pat jie siūlo įtraukti į ugdymo procesą daugiau kultūrinių projektų“. Šie pasiūlymai gali būti įtraukti į Lietuvos formaliojo ir neformaliojo švietimo kitataučių destigmatizacijos ugdymo programas, kurios turėtų būti parengtos vadovaujantis lygių žmogaus teisių diskriminavimo prevencijos principais.

Paremtos informacijos apie kitataučius sklaida destigmatizacijos programos turi tikslą šviesti visuomenę, siekiant šalinti neigiamas nuostatas ir stereotipus, susijusius su kitataučiais bei skatinti toleranciją, tarpkultūrinį supratimą ir abipusį pripažinimą, pagarbą bei pozityviu nusistatymu skirtumų atžvilgiu pasižymintį bendradarbiavimą.

Pirmieji tarpkultūrinių santykių tyrėjai žmonių ruošimą tarptautinėms užduotims matė kaip procesą, kuris yra orientuotas į socialinio bendravimo tarp dviejų kultūrų skirtumus. Tačiau šiandien yra aišku, jog vien paruošti žmones gyventi užsienyje neužtenka – būtinos žinios ir praktika apie kultūriškai tinkamą elgseną, taigi ši mokslo sritis imta vadinti tarpkultūriniu ugdymu.

Paige (1986), apibūdino tarpkultūrinę orientaciją, kaip ugdymo programą, ruošiančią žmones gyvenimui užsienyje, taip pat grįžimui atgal į gimtąją šalį. Brislin ir Yoshida (1994) tarpkultūrinį ugdymą apibūdino, kaip „formalias pastangas paruošti žmones kuo efektyvesniems tarpasmeniniams santykiams ir profesinei sėkmei bendraujant su individualiais iš kitų kultūrų“ (Bhawuk 2000: 163).

Šiandien *tarpkultūrinis ugdymas* suprantamas kaip ugdymo programa, nukreipta į palankių santykių tarp skirtingų žmonių kūrimą, kuri remiasi abipusiu pripažinimu, pagarba bei pozityviu nusistatymu skirtumų atžvilgiu. Tarpkultūrinis ugdymas gali būti vienas iš įrankių siekiant suprasti, koks sudėtingas šiuolaikinis pasaulis, siekiant geriau suprasti save ir kitus. Tarpkultūrinis ugdymas padeda mums šiuolaikinėje tikrovėje priimti iššūkius, leidžia ne tik asmeniškai suprasti vykstančius pokyčius, bet ir juos suvaldyti.

Tarpkultūrinis ugdymas reiškia ieškojimą ir nepažintas, nesaugias situacijas, o tai gali sukelti konfliktą. Labai dažnai žvilgsnis į kultūrą reiškia žvilgsnį į sąveiką tarp kultūrų. Kultūra lyginama su “programine įranga”, kurią žmonės naudoja kasdieniniame gyvenime. Ji reiškia pagrindines žmonių nuostatas, vertybes ir normas. Sąvoka “tarpkultūrinis” (*intercultural*) kartais keičiama į “skirtingų kultūrų” (*cross-cultural*), arba “daugiakultūrinis” (*multi-cultural*).

Tarpkultūrinio ugdymo procese turi būti numatyti ir apibrėžti metodai, kurių tikslas yra skatinti ir ugdyti ugdomųjų sugebėjimą sąveikauti ir komunikuoti tarp savo grupės narių ir juos

supančios aplinkos, sprendžiant įvairias problemas, susietas su kita grupe ar jos atstovu. Efektyviausias metodas tam tikslui pasiekti yra patirtinis mokymas(-is) (*experiential learning*).

1. 4. Patirtinis mokymas(-is)

Gyvenimas pats savaime yra nenutrūkstantis mokymosi procesas. G. Dohmen (1998) teigia, kad apie 70 % per žmogaus gyvenimą vykstančių mokymosi procesų sudaro kasdienės patirties pagrindu vykstantis savaiminis mokymasis. Šis neformalaus ugdymo atradimas numato į mokymo procesą įtraukti mokymą(-si) iš patirties - patirtinį metodą.

Patirtinio mokymo(-si) esmė slypi empirizmo šalininkų idėjose. F. Baconas 1561-1626, D. Hume 1711-1776, J. Lockas 1632-1704 teigė, kad patirtis, atsirandanti iš pojūčių ir aplinkos, yra pagrindinis pažinimo šaltinis. „F. Baconui priklauso empirizmo teoriją iliustruojantis šūkis – žmogaus prote negali būti nieko, ko prieš tai nėra buvę jo pojūčiuose“ (Pukelis 1998).

Kadangi stigmatizuojantis požiūris į kitų tautybių žmones, kaip į atskirties grupę, formuojasi iš patirties, patirtinio mokymo(-si) metodai turi būti įtraukti į kitataučių destigmatizacijos ugdymo programą, nes stigmų atsiradimą skatina žmogaus nemokėjimas, negebėjimas ir nenoras priimti kitos tautybės ar rasės žmogų į savo gyvenimo erdvę.

Dalyvavimas patirtiniame mokyme maksimaliai priartina prie gyvenimo realybės. Pavyzdžiui, simuliacinių žaidimų eigoje konstruojami įvairių kultūrų „mikro – pasauliai“ (patyriminio ugdymo laboratorijos), kuriuose ugdomieji imituoja veiklą vaidinamos bendruomenės gyvenimo normų konteste.

Yra dvi tarpkultūrinio ugdymo metodų dimensijos.

Pirmoji orientuota į turinį – ugdomas platus kultūrinių skirtumų supratimas. Tai - kognityvinis (*meaningless*) ugdymas (Rogers 1973). Šiame procese naudojami didaktiniai instrumentai (paskaitos, filmai), kurie perteikia detalias kognityvines žinias apie konkrečią kultūrą.

Antroji dimensija - patirtinis ugdymas. Jo mokomaisiais metodais (*instructional method*), yra patyriminiai instrumentai (žaidimai vaidmenimis, simuliacijos), kurie tiesiogiai kuria tarpkultūrinę patirtį.

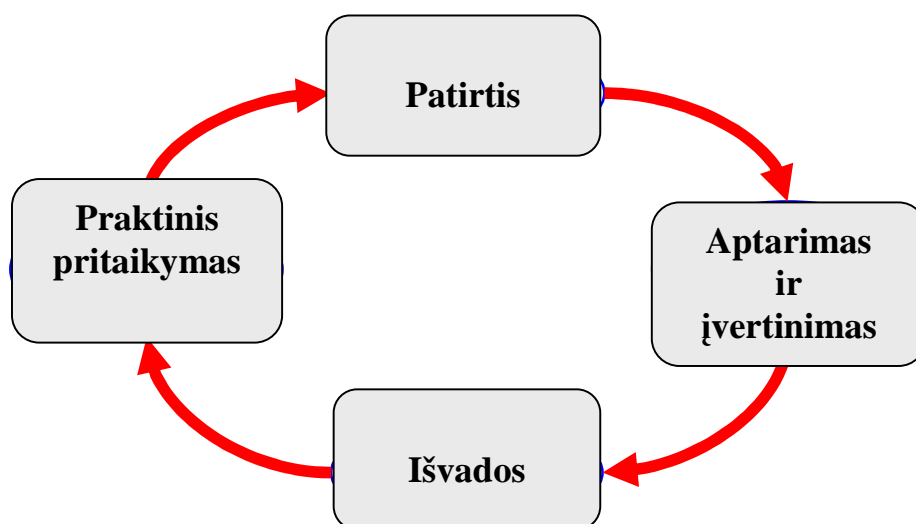
„Daug mokslininkų (Black & Mendenhall, 1990; Brislin 1989; Gudykunst & Hammer 1983) pripažįsta, jog didaktiniai metodai, kitaip nei patirtiniai, labai mažai studentų įtraukia į mokymosi procesą“ (Poon 2000: 73). Patirtiniai metodai jauniems žmonėms suteikia galimybę reaguoti į tarpkultūrines situacijas emocionaliai ir yra daug veiksmingesni skatinant kultūrinį sąmoningumą.

¹ 103 – ioje JTO konferencijos „Civilizacijų ir kultūrų dialogas“, vykusioje 2000 m. gegužės 5 d. Amane rezolucija http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=740&p_d=5806&p_k=1

Larison ir Hopkins (1960) įvertinę ugdymo programas, skirtas paruošti žmones gyvenimui užsienyje, kuriose buvo naudojamas paskaitų metodas, jas sukritikavo teigdami, jog šis metodas yra vienpusiškas ir neefektyvus. Mokslininkai rekomendavo taikyti patyriminius metodus motyvuodami penkiais esminiais skirtumais. *Pirmiausia*, universitetinis modelis suponuoja, jog studentai užima pasyvų vaidmenį ugdyme, kitaip nei patirtinis, kuriame ugdomasis yra aktyvi ugdymo dalis. *Antra*, taikant šį metodą (universitetinį) ugdytinis tradiciškai yra įtraukiamas į problemų sprendimų užduotis, kuriuose pačios problemos yra smulkiai apibūdinamo ugdytojo. Realiame gyvenime susidūrus su svetima kultūra ugdytinis pats privalo identifikuoti problemą ir ją išspręsti. *Trečia*, auditorijoje studentai turėtų būti racionalūs ir neemocingi, tačiau reali situacija dažniausiai būna emociškai įkrauta taigi studentui reikia išsivystyti „emocinį raumenį“ (*emotional muscle*) (Bhawuk 2000:168), kuris būtinas tarpkultūriniuose santykiuose. *Ketvirta*, universitetiniame modelyje studentai privalo parengti teorinę studijų medžiagos analizę, atsiskaitomąjį darbą, kai tuo tarpu tarpkultūriniuose santykiuose būtini įgūdžiai ir gebėjimai. *Galiausiai* universitetinis metodas orientuotas į rašytinę komunikaciją, tuo tarpu realus tarpkultūrinis bendravimas vyksta verbaliniu ar neverbaliniu būdu.

Šių metodų skirtumų teiginiai skatina tarpkultūrinio ugdymo procese taikyti plačiai naudojamą ir teigiamai vertinamą neformaliojo ugdymo procese patyriminį metodą.

Deividas Kolbas (1971) sukūrė plačiai taikomą patyriminio ugdymo proceso modelį, kuris parodo, jog mokymo procesą sudaro šie komponentai: konkreti patirtis, jos aptarimas ir įvertinimas, išvados ir taikymas kasdieniniame gyvenime.

1 pav. D.Kolbo (1971) Patyriminio mokymosi ratas.

Mokslininkai (Jane Henry 1989) įvardija labai daug patirtinio metodo instrumentų bei įrodo, kad žmonės daugiausiai išmoksta iš savo pačių patirties – situacijose, susijusiose su pažinimu, emocijomis, elgesiu. ”Norint sukurti ugdymosi erdvę, ugdytiniams turime pasiūlyti metodus, kurie leistų patirti ir reflektuoti šiuos tris dalykus - tai pažadina daug jausmų; provokuoja spragas tame, ką mes jau žinome arba pažinome” (Jane Henry 1989).

Skiriamos kelios patirtinio mokymo(-si) instrumentų grupės:

- **Apšilimo metodai.** Priklausomai nuo tikslo, grupės, apšilimo metodai gali padėti pakelti nuotaiką, suaktyvinti dalyvius ir sukurti teigiamą emocinę atmosferą (pvz., „LABAS“ skirtingomis kalbomis – grupė bando prisiminti kuo daugiau skirtingų kalbų atitikmenį žodžiui LABAS; „Mano vardo istorija“ – pasidalinama asmens vardo kilmės istorija ir reikšme. Tai padeda didinti tarpkultūrinę pagarbą ir supratimą (Cart, 2006).
- **Aptarimas grupėje ar porose.** Labai svarbu suteikti dalyviams laiką ir erdvę išreikšti savo skirtingas patirtis ir atradimus bei gerbti tai, kad jie nenori (arba negali) tuo pasidalinti. Turi būti aiški pagarba privatumui. Vedantieji turi būti pasirengę padėti tiems, kuriems to reikia (JECI-MIEC 1997).
- **Darbas grupėse.** Šis metodas numato kiekvieno dalyvavimą ir padeda vystyti komandinio darbo įgūdžius.
- **Diskusija, argumentavimas, konfrontacija.** Geru diskusijų šaltiniu yra žiniasklaida (laikraščiai, radijas, televizija, Internetas).
- **Supratingas klausinėjimas.** Yra vertingas metodas išaukštinant skirtumus ir pripažįstant kultūrų vertybes. Supratingas klausinėjimas naudojamas iš naujo sujungti vertybes ir visuomenės reikšmingumą, ypač ten, kur tarp skirtingų kultūrų yra nepasitikėjimas.
- **Vaidmenų žaidimas.** Vaidmenų žaidimas yra aktyvaus mokymosi metodas, paremtas dalyvių patirtimi, pateikiant jiems scenarijų, kur kiekvienas grupės narys turi suvaidinti tam tikrą vaidmenį. Jo esmė- diskutuoti ir daugiau suprasti iš savo ir kitų patirties. Šiuo metodu turėtų būti siekiama: analizuoti išankstines nuostatas, skatinti toleranciją grupėje bei skirtingoms kultūroms, analizuoti mažumų/daugumų santykius, tolerancijos ribas.
- **Tyrimas ir pristatymai.** Tyrimams ir pristatymams naudojame žmonių patirtį, stebėjimus, jausmus, daiktus, žiniasklaidą, struktūras.
- **Lauko tyrimai.** Tyrimas, atliekamas esant natūraliai aplinkai, o ne patalpose, ar esant kitokiai organizuotai aplinkai.

- **Įvertinimas.** Įvertinti - reiškia surinkti informaciją apie veiklos rezultatus ir palyginti juos su iš anksto numatytais kriterijais tam, kad būtų galima įvertinti pasiekimus. Atsakomybę už įvertinimą prisiima vadovų komanda, bet tiek jie, tiek dalyviai turi būti įtraukiami į vertinimą.

- **Tarptautiniai mainai.** Mainais gali būti, kai viena grupė (ar asmuo) susitinka su kita (kitu) ir kartu su tam tikru tikslu praleidžia tam tikrą laiko tarpą. Mainai gali būti: arpasmeniniai, tarpgrupiniai, tarpmokykliniai ir kt..

Tarptautinius mainus remia kelios programos. Tarp jų:

- Europos Sąjungos programa „Veiklus jaunimas“ (www.jtba.lt) skatina bendradarbiavimą jaunimo politikos srityje ir remia bendrą Europos šalių jaunimo veiklą, pagrįstą neformalaus mokymosi ir ugdymo principu.
- Programa „eTwinning“ (www.etwinning.com) skatina mokyklų partnerystę Europoje.
- Comenius programos tikslai: plėsti jaunų žmonių ir mokymo personalo žinias apie Europos kultūrų bei kalbų įvairovę (www.ec.europa.eu).

- **Treningai (ilgalaikiai apmokymai).** Pirmasis pasiūlė tarpkultūrinius treningus - H.C. Triandis. Jų užduotis – susipažinimas su tarpkultūriniais skirtumais tarpasmeniniuose santykiuose. Tai reikalauja situacijų, kuriose kažkas vyksta 2 kultūrose skirtingai, vaidinimai. Tam tikslui yra atidirbti kultūriniai asimiliatoriai (Brislin, Yoshida 1994), kurių tikslas – išmokyti žmogų matyti situaciją svetimos grupės narių akimis. W. Brislin'o (1994) kultūriniai asimiliatoriai susideda iš situacijų aprašų (nuo 37 iki 100), kuriose tarpininkauja dviejų kultūrų „atstovai“, ir kiekvienos situacijos 4 interpretacijų.

- **Gyvoji biblioteka.** Gyvoji biblioteka veikia taip pat kaip ir paprastos bibliotekos. Bibliotekos lankytojas ateina ir tam tikram laikui pasiskolina Knygą. Perskaitęs Knygą lankytojas gražina ją į biblioteką ir, jeigu nori, pasiima kitą. Knygos Gyvojoje bibliotekoje yra žmonės. Skaitymas yra susidomėjusio skaitovo ir knygos pokalbis, kurio tikslas – naikinti mitus ir stereotipus, nepagrįstas nuomones, ugdyti supratimą bei toleranciją.

- **Simuliaciniai žaidimai:**

Dažniausiai vaidmeniniai, grupiniai, žaidimai simuliuoja socialinius, etninius, etinius, ekonominius, aplinkosauginius konfliktus įvairiose sintetinėse kultūrose, bendruomenėse ar grupėse. Žaidimai - The Cost of Your Shirt, Crisis, Death of a Dissident, Diversophy: Understanding the Human Race, Ecotonus, The Emperor's Pot, Exclude, Fire in the Forest, Grocery Store, Heelotia, Hostage Crisis, IDE-GO, Lump-Sum, The Malonarian Cultural Expedition Team, The Martian Anthropology Exercise, The Owl, Same Difference, Starpower, Tisouro: Creating Felt Needs, Where Do You Draw the Line.

Populiariausi simuliaciniai žaidimai:

- *Pagalba Mažumiečiams* (Aid to Minorians) – dalyviai paskirstomi į dvi grupes: Mažumiečiai, skurdi ir neišsivysčiusi bendruomenė ir Daugumiečiai (Majorians) – turtinga išsivysčiusi bendruomenė, kuri kuria projektą siekiant padėti Mažumiečiams. Žaidime nagrinėjamos kultūrinės prielaidos, ir ryšys tarp donoro ir paramos gavėjo.
- *Albatross* – tai neverbalinis, vaidmenų žaidimas, kuriame gali būti nagrinėjama daug temų pvz., moterų-vyrų santykiai, privilegijos. Dalyviai yra paprašomi stebėti trumpą pasirodymą ir apibūdinti tai ką jie matė. Daugelis interpretuos taip kaip matė ir pradės teisti aktorius, nors negirdėjo nieko viso vaidinimo metu. Šiame žaidime pateikiamas pavyzdys kaip žmonės sureikšmina įvykius, remdamiesi vien tik savo patirtimi.
- *Bafa Bafa* – dalyviai yra išskiriami į 2 kultūras, ir yra prašomi nuolat keliauti tarp jų. Žaidėjai bando suprasti kitą kultūrą per tuos vizitus, bet tuo pačiu jie turi būti įsijautę į savo kultūrinius vaidmenis. Ši simuliacija rodo, kaip yra lengva neteisingai interpretuoti veiksmus kai tu nežinai taisyklių. Tai taip pat demonstruoja tam tikrų strategijų poreikį kai siekiama susipažinti su nauja kultūra (Culture Learning, 2007).
- *Barnga* tarpkultūrinis simuliacinis žaidimas. Dalyviams yra sumodeliuojama situacija, kurioje jie patiria atradimo šoką, jog nepaisant daugybės panašumų, žmonės iš kitos kultūros turi skirtingas prielaidas ir elgsenos būdus jų taisyklės skiriasi nuo mūsų tiek kalbant apie etniškumą, lytį, amžių ar kt.. Per savo reakciją į šią patirtį dalyviai išmoksta suprasti ir priimti šiuos skirtumus kaip esminius elementus siekiant efektyviai veikti tarpkultūrinėse situacijose.

Dalyviai žaidžia paprastą kortų žaidimą mažose grupėse. Konfliktas prasideda tuomet, kai žaidėjai keisdami grupėse suvokia, jog taisyklės yra skirtingos. Tai – tarpkultūrinio susidūrimo simuliacija, kai žmonių nuomonė, jog visiems ir visur yra taikomi vienodi kriterijai ir taisyklės, yra klaidinga. Tokiai filosofijai įveikti, žaidėjai pirmiausia privalo pripažinti, jog egzistuoja skirtingos taisyklės, tuomet jie turi rasti bendrą sutarimą. Tuo labiau, jog daug panašių kultūrinių skirtumų turi vos juntamą, subtilią formą. Tie skirtumai priklauso įvairioms profesinėms, religinėms, nacionalinėms, kalbinėms bendruomenių, mokyklų, šeimų grupėms.

Patirtiniame mokymui panaudojami ir kiti ugdymo metodai:

- **Individualios užduotys.** Tokios užduotys vykdomos individualiai ir suprantamos kaip savikritikos, klausimų formavimo, smalsumo, širdies ir smegenų dialogo skatinimas. Tai yra mokymasis per savęs atradimą.
- **Filmai, video, radiospektakliai.** Aptarimas po filmo peržiūros gali būti tolimesnio darbo pagrindu.

- **Fotografija, filmų kūrimas.** Šis metodas leidžia demonstruoti savo požiūrius, nuomonę. Pvz. filmų apie kitų tautybių išymius kultūros veikėjus, apie Lietuvos tautines mažumas kūrymas.
- **Pasaulinis tinklalapis.** Globalinės informacinės visuomenės kūrimas. Interneto svetainių, kuriose galima būtų susipažinti su visų šalių kultūra kūrimas.
- **Daugiakultūrinės vasaros stovyklos.** Priklausomai nuo veiklos tikslo stovyklos būna įvairaus pobūdžio (darbo, poilsio, mokymo(-si), kūrybinės, sporto).
- **Pažintiniai straipsniai.** Straipsnių temos - įvairių tautų kultūra, istorija, tradicijos, papročiai, teises bei teigiama kova su netolerancija ir diskriminacija.
- **Seminarai, akcijos, apskritieji stalai, tarpkultūriniai vakarai, susitikimai, konkursai, ekskursijos, mugės.**

Neformaliojo ugdymo produktas - patirtinis ugdymas - natūralus mokymo(-asi) kelias yra paaugliams ir jauniems žmonėms patrauklesnis nei statiškas kognityvinis. Jo procesas teikia malonumą, motyvuoja ugdymo dalyvius aktyviai veiklai.

Paauglio amžiui būdingas identiškumo, ryšio su bendraminčiais paieška. Jis kaip veidrodis priima į save tai, ką mato. Kritinio mąstymo stoka skatina paauglių nuostatos „svetimas – priešas“ formavimąsi. Tapatumo uždarumo problemą įveikia smalsumas. Todėl ugdymo procesas turi būti organizuotas taip, kad sudomintų ugdytinius. Reikia pasirūpinti šio metodo patrauklumu; sukurti sąlygas emociniam mokinių dalyvavimui; panaudojant žaidybinę mokymo medžiagos dėstymo formą; organizuoti ugdymo (-si) procesą taip, kad jame bendradarbiautų skirtingų etninių grupių atstovai; rengti integruotas etikos, pilietinio ugdymo, geografijos, užsienio kalbų, literatūros, istorijos, dailės, muzikos pamokas.

Patirtinis metodas vertingas tuo, kad ugdomasis sąmoningai suvokia ir aiškiai įsisąmonina ugdymo turinį grupės refleksijos metu. Patyrimų metu ugdomi svarbūs nauji socialiniai įgūdžiai ir formuojasi naujos nuostatos: kantrybė, tolerancija, savęs pažinimas, sąmoningumas, ištvermė. Tokie patyrimai padeda dirbti komandoje, priimti atsakingus sprendimus bei paskatina asmeninį augimą, dvasinį formavimąsi. Ugdomieji tampa laisvesni, imlesni naujovėms, jaučia atsakomybę, geba klausytis ir girdėti kitus; moka dirbti komandoje, naudoti refleksiją. Šios savybės įtakoja naujo, gebančio griauti visuomenėje egzistuojančius neigiamus stereotipus bei sugyventi su kito etnoso atstovais, mąstymo atsiradimą. Pasikeitusio žmogaus eksteriorizacija, sprendžiant kitataučių destigmatizacijos problemą, neįmanoma be tarpkultūrinės kompetencijos.

1. 5. Empirinis kitataučių destigmatizacijos požiūris

1. 5. 1. Tyrimas "Daugiakultūre erdvė - Trakai"

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas – Išsiaiškinti, kokie savaiminio mokymosi (mokymosi iš patirties) faktoriai įtakoja tarpkultūrinius santykius daugiakultūrinėje erdvėje.

Tyrimo uždaviniai :

1. Išsiaiškinti faktorius įtakančius tolerantiškos visuomenės atsiradimą
2. Nustatyti Trakų gyventojų skatinančius tarpkultūrinę kompetenciją veiksnius.

Tyrimo problema: Kokie faktoriai įtakoja tolerantiškos visuomenės atsiradimą ir skatina jos būvimą?

Tyrimo hipotezė: Tarpkultūrinė kompetencija gali būti ugdoma (išugdoma) natūraliose gyvenimo sąlygose savaiminiu būdu.

Tyrimo metodas: Lauko tyrimas

Duomenys bei informaciją rinkau fotografuodama, filmuodama, imdama interviu.

Duomenų apdorojimo metodas: foto protokolo analizė (foto protokolas - priedas Nr. 2)

Tyrimo imtis.

Tyrimas atliktas 2007 - 2008 metais trim etapais:

1 etapas: 2007 metais sodyboje Jovariškėse (Trakų raj.) pagal projektą „Welcome to your country“ vyko tarptautiniai mokymai jaunimo darbuotojams. Mokymų metu dalyviai turėjo galimybę susipažinti su Trakais, su miestelyje gyvenančiais žmonėmis paimti interviu.

2 etapas: 2008 metais spalio mėn. Trakuose atlikau lauko tyrimą.

3 etapas: 2008 m. gegužės mėn. - atlikta duomenų interpretacija ir parengta tyrimų ataskaita.

Tyrimo analizė

Jau daug amžių šalia gyvenančius karaimus, lietuvius, totorius, lenkus, rusus, ukrainiečius sieja ne tik kompaktiška gyvenvietės teritorija, nūdienos poreikiai ir pelno gavimo iš turistų motyvai, bet ir bendri ateities siekiai, bendra kultūra, sujungusi daug skirtingų kultūrų. Kaip krašto pasididžiavimo objektas yra visam pasauliui pristatoma išskirtinė, unikali Lietuvos karaimų kultūra. Pasakodami turistams legendas, gidai kasdien sieja Vytauto vardą ir karaimų bei totorių kilmės Trakų gyventojus. Šios tautos atstovai sykiu su lietuviais jau daug šimtmečių gyveno, dirbo ir kovėsi gindami Lietuvą. Kartu patirti rūpesčiai bei ekstremalių sąlygų išbandymai įvairiuose istorinėse situacijose leidžia manyti, kad totorių ir karaimų lojalumo šaliai klausimas neabejotinas. Kai gresia pavojus, į šalia esančio žmogaus tautybę neatsižvelgiama.

Kaip voratinklio gijos persipina Trakuose įvairios kultūros: tiltų, gatvių, ežerų, viešųjų įstaigų pavadinimai.

Bendra istorija formuoja bendrą kultūrą. Pagarba vienos tautos žymiam kultūros veikėjui tampa pagarba Trakų veikėjui.

Trakų gyventojai, suprasdami, kad dirbdami kartu pasieks geresnių rezultatų, veikia kaip viena komanda, reprezentuojanti savo miestelį daugelio Lietuvos ir užsienio turistų akyse. Toks komandinis darbas individualiam tikslui pasiekti reikalauja vienas kito pažinimo, pasitikėjimo, pareigos jautimo; nes bendras veiklos bei darbo tikslas – sukurti ir palaikyti Trakų, kaip egzotiško, ypatingo, išsiskirinčio miestelio įvaizdį, priklauso nuo šalia besidarbuojančių kavinėse, suvenyrų parduotuvėse, muziejuose kaimynų įgūdžių, žinių ir patirties. Siekiant šio tikslo bei lemiant įvairioms istorinėms aplinkybėms, formuojasi Trakų gyventojų elgesio modelis: jie sugyvena kaip vieninga bendruomenė. Jos nariai yra tolerantiški vieni kitiems bei svečiams.

Tarpkultūrinė Trakų gyventojų patirtis - unikali. Tarpkultūrinė kompetencija nuo pat vaikystės ugdoma natūraliai – kieme, šeimoje, vėliau pirminėse socializacijos institucijose. Mišrios šeimos, skirtingų tautybių draugai skatina reikalingų gyvenimui daugiakultūrėje terpėje nuostatų formavimąsi. Nieko nestebina kita kalba, įvairiom kalbom padaryti užrašai viešojoje ir privačioje erdvėje. Visi bendrai džiaugiasi kultūrų įvairove. Į maldos namus – bažnyčią, cerkvę, kenesą užaina įvairių tautybių ir religinių konfesijų žmonės kam kur arčiau ar patogiaus. Pasąmonėje formuojasi nuostata – Dievas yra visur.

Opozicija „Savas – svetimas“ (papročiai, patiekalai, tradicijos, maldos namai, kultūra, šventės) nebūdinga Trakų gyventojams. Dalyvavimas kitų etninių bendrijų šventėse, kur kartu dainuojamos liaudiškos dainos, šokami tautiniai šokiai, išbandomi papročių ritualai – visa tai - tolerantiškos visuomenės kultūros pavyzdys. Daugiakultūrinė bendruomenė tampa vienalyte. O jei taip - kitos tautybės žmogui dirvos stigmatizacijai nebelieka.

Tyrimo išvados

1. Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė kad, tarpkultūrinė kompetencija gali būti ugdoma (išsiugdoma) natūraliose gyvenimo sąlygose savaiminiu būdu, pasitvirtino.
2. Faktoriai, kurie įtakoja tolerantiškos visuomenės atsiradimą ir skatina tarpkultūrines kompetencijos natūralaus ugdymą(-sį): vieningos bendruomenės modelis, daugiakultūrinės terpės apraiškos, nuolatus bendravimas su įvairių kultūrų atstovais nuo vaikystės, komandinis darbas, bendri tikslai ir siekiai, abipusis pasitikėjimas, kompaktiška gyvenvietės teritorija, vietovės unikalumas, bendras tautų dalyvavimas istorinėse įvykiuose, dalyvavimas kitų etninių bendrijų renginiuose.

1. 5. 2. Tyrimas "Paauglių etninė tolerancija"

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas:

Išsiaiškinti, kaip paaugliai suvokia aplinkinio pasaulio etninį vaizdą bei nustatyti jų tolerancijos lygį kitų tautų atžvilgiu.

Tyrimo uždaviniai :

- Sudaryti tolerancijos matavimo instrumentą.
- Įvertinti Lietuvoje gyvenančių jaunų žmonių tolerancijos lygį.
- Nustatyti paauglių etnines simpatijas ir antipatijas kitų tautybių atstovams.

Tyrimo hipotezė: Lietuvoje gyvenantys skirtingų tautybių paaugliai yra iš dalies tolerantiški kitų tautybių atstovams.

Panaudoti tyrimo metodai – anketavimas, interviu, stebėjimas.

Tyrimo problema: Kokių tautybių atstovai ar etnoso grupės tampa paauglių atstumtoji (atskirties) grupe?

Tyrimo imtis.

Tyrimas atliktas dviem etapais:

1 etapas: 2008 m. kovo mėn. dalyvavo Respublikinės stovyklos – mokymų „Pažink save“ dalyviai - Vilniaus ir Radviliškio miestų mokyklų 11 – 18 metų moksleiviai - lietuvių, rusų bei lenkų tautybių atstovai dalyvavo apklausoje užpildant klausimyną. (priedas Nr. 3). Respondentų skaičius – 110.

2 etapas: 2008 m. balandžio mėn. - atlikta duomenų interpretacija ir parengta tyrimų ataskaita.

Tiriamoji grupė – vaikai ir jauni žmonės.

Tyrimo analizė

Tolerancija – gan abstrakti, sunkiai pasiduodanti stebėjimui ir nelengvai pamatuojama moksliniais metodais sąvoka. Būdingam Lietuvoje gyvenantiems paaugliams tolerancijos kitataučiams lygiui nustatyti numačiau keturis tolerantiškumo lygius (aukščiausią, aukštą, vidutinį ir žemą), tolerantiškumo kriterijus bei jų pagrindinius požymius.

Aukščiausias 4 lygis:

Pozityvūs, stiprūs, geranoriški santykiai, pagrįsti pagarba, pasitikėjimu, solidarumu, lygiavertiškumu. Pagarbus dėmesys kultūriniais skirtumams.

Vidutinis 2 lygis:

Nėra pozityvaus bendravimo. Lygios teisės bei pagarba žmoniškajam orumui, kitoniškumui pripažįstami iš dalies.

Tolerantiškumo kriterijai:

Bendradarbiavimas ir solidarumas

Išankstinių nuostatų (stereotipų) nebuvimas.

Lygybės principas numato kitų lygių teisių pripažinimą ir pagarbą

Pagarba teisei būti kitokiu.

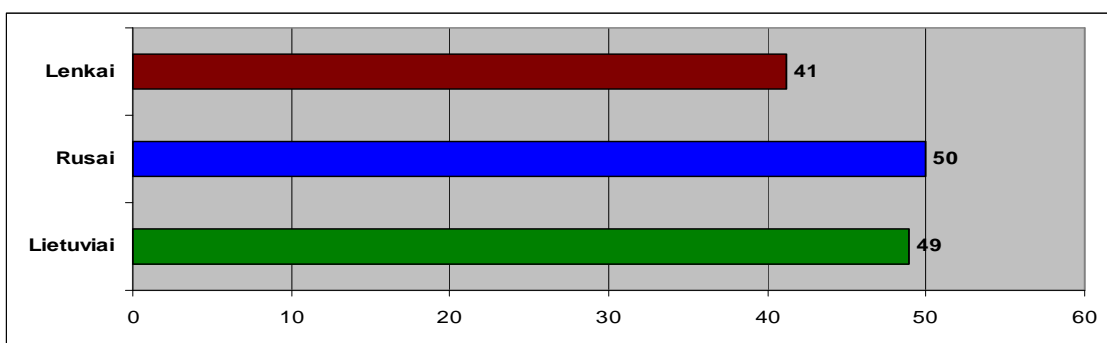
Pagrindiniai tolerancijos lygių nustatymo požymiai

1 lentelė

Pagrindiniai požymiai	Tolerancijos lygiai			
	4 lygis	3 lygis	2 lygis	1 lygis
1. Skirtingų tautų bei gyvenamojo arealo atstovų pozityvus bendradarbiavimas, geranoriški, nuoširdus santykiai, solidarumo jausmas, bendro tikslo siekimas.	90 % ir daugiau	75 % ir daugiau	50 % ir daugiau	Mažiau nei 50 %
2. Išankstinių nuostatų (stereotipų) nebuvimas. Pagrindiniai žmogaus vertinimo kriterijai yra jo poelgiai. Pagarba žmogiškam orumui.	90 % ir daugiau	75 % ir daugiau	50 % ir daugiau	Mažiau nei 50 %
3. Lygybės principas numato kitų lygių teisių pripažinimą. Visi Lietuvos gyventojai yra lygiaverčiai bei lygiateisiai piliečiai. Nacionalizmo nebuvimas. Visos tautos yra vertos pagarbos. Titulinė nacija nėra pranašesnė už kitas.	90 % ir daugiau	75 % ir daugiau	50 % ir daugiau	Mažiau nei 50 %
4. Pagarba teisei būti kitokiu. Pakanta kultūrinei bei etniniai įvairovei. Išpuolių prieš kitataučius nebuvimas. Saugumo jausmas. Atvirumas pasauliui.	90 % ir daugiau	75 % ir daugiau	50 % ir daugiau	Mažiau nei 50 %

I kriterijus Bendradarbiavimas ir solidarumas

2 pav. Klausimas: Geriau mokytis klasėje, kurioje mokosi tik mano tautybės vaikai

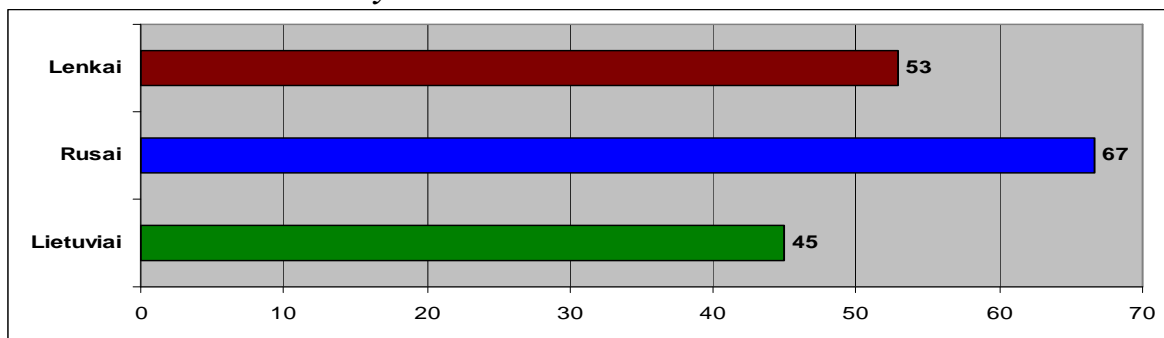

Pusė respondentų linkę bendrauti ir bendradarbiauti su kitų tautybių bendraamžiais.

Kiti norėtų bendrauti tik su savo tautybes bendraamžiais. Dirbas daugiakultūrineme kolektyvas atbaudo pauglius. (48 % - 2 lygis)

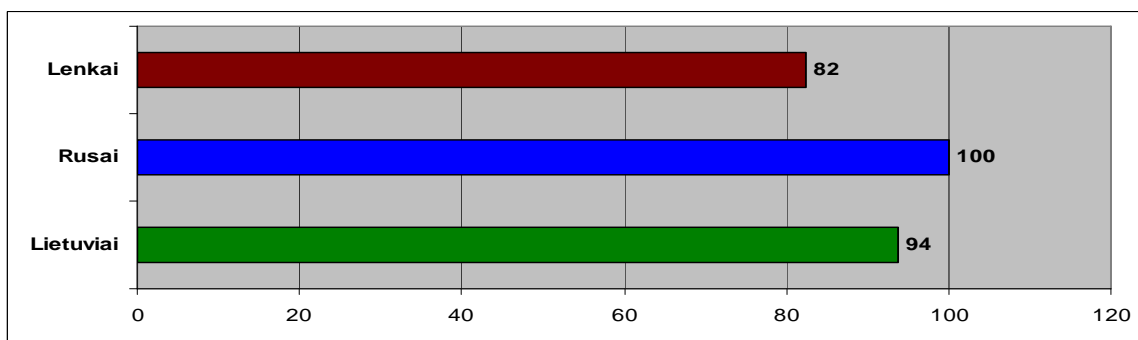
3 pav. Klausimas: *Kitos kultūros yra dalis Lietuvos kultūros.*

Didžioji dalis rusų, pusė lenkų pripažįsta savo tautos įnašą į Lietuvos kultūrą. Lietuviai linkę gryninti nacionalinę kultūrą nepripažįstami kitų Lietuvoje gyvenančių tautynių mažumų indėlių į bendrą šalies kultūrą. (49 % - 2 lygis)

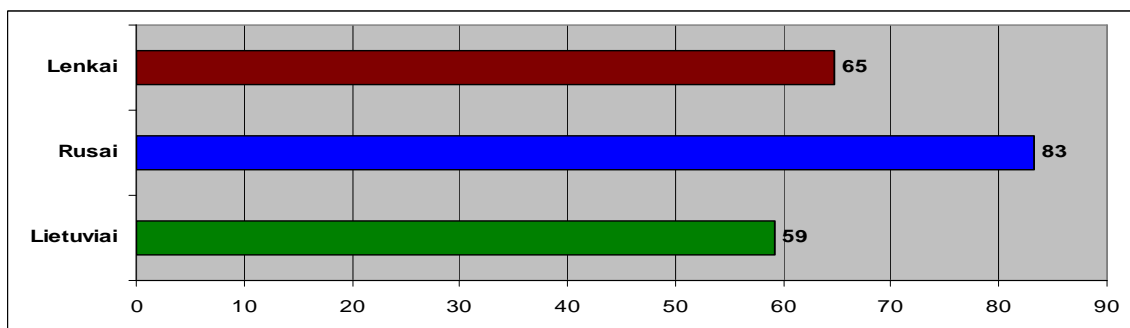
II kriterijus Išankstinių nuostatų (stereotipų) nebuvimas.

4 pav. Klausimas: *Apie žmogų reikia spręsti pagal jo savybes ir poelgius, o ne pagal tautybę.*

Tuo įsitikinę visi respondentai rusai ir beveik visi lietuviai. Bendražmogiškos vertybes įvertinamos daugiau nei etnoso etnocentrinės ambicijos. (92 % - 4 lygis)

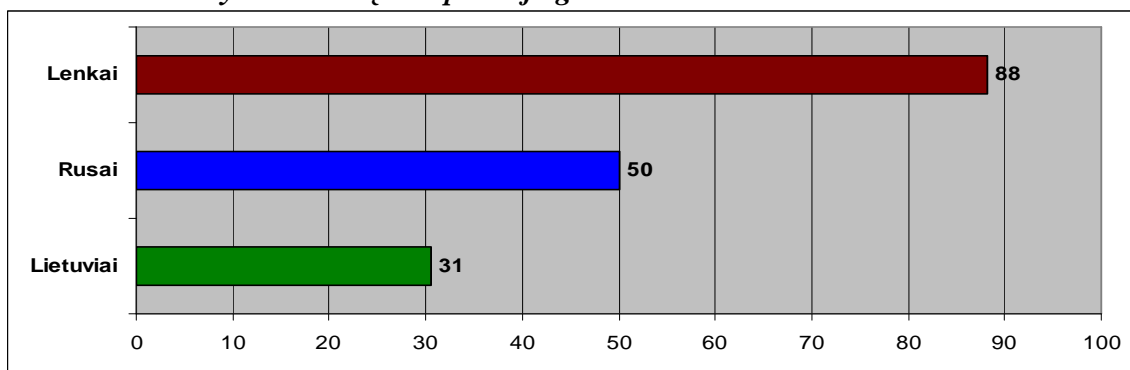
5 pav. Klausimas: *Negalima dalinti tautybių į geras ir blogas. Kiekvienoje tautoje yra ir gerų, ir blogų žmonių*

Didesnė dalis rusų respondentų neturi etninių stereotipų. Pusė respondentų lietuvių skirsto tautas į blogąsias ir gerąsias. (89 % - 3I)

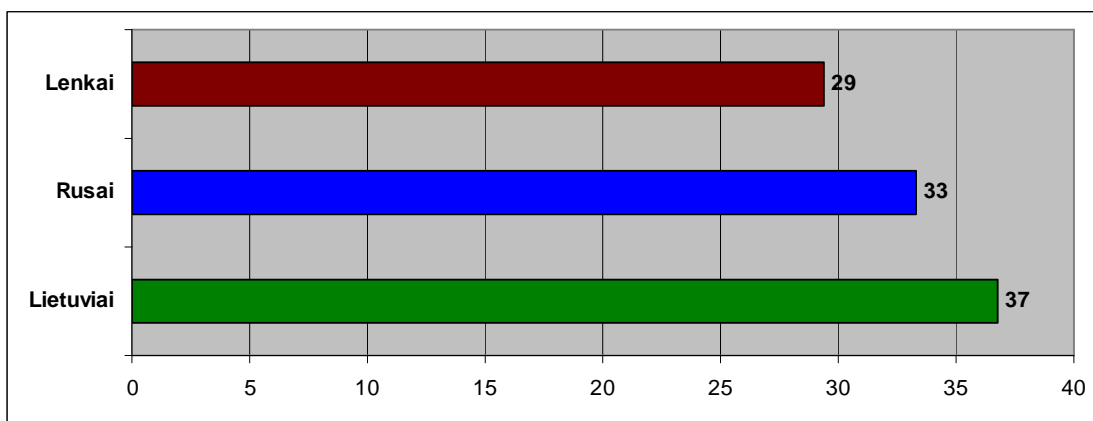
III kriterijus Lygybės principas

6 pav. Klausimas: *Mylėti Lietuvą ir rūpintis ja gali tik lietuviai.*

Trečdalis lietuvių mano, kad lygiaverčiais Lietuvos patriotais gali būti ir kitų tautų šalies piliečiai. Beveik visi lenkai ir pusė respondentų rusų patrioto vaidmenį suteikia lietuvių kilmės žmonėms. Tuo pačiu atsikratant atsakomybes ir nepripažįstant piliečio pareigų. (49 % - 2 lygis)

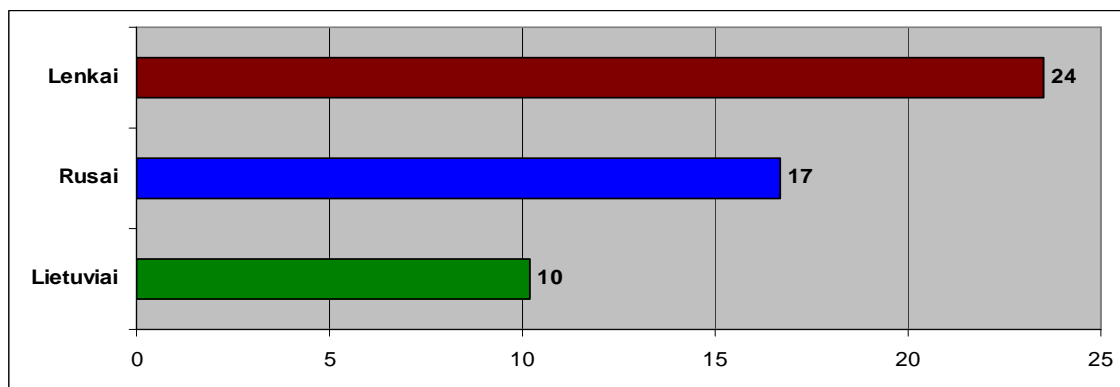
7 pav. Klausimas: *Lietuviai turi turėti daugiau teisių Lietuvoje, nei kitų tautybių žmonės.*

Trečdalis respondentų pripažįsta titulinės tautos teisių viršenybę. (35 % - 2 lygis)
Bet dauguma nenori prarasti savo teisių lygiavertiškumo statuso.

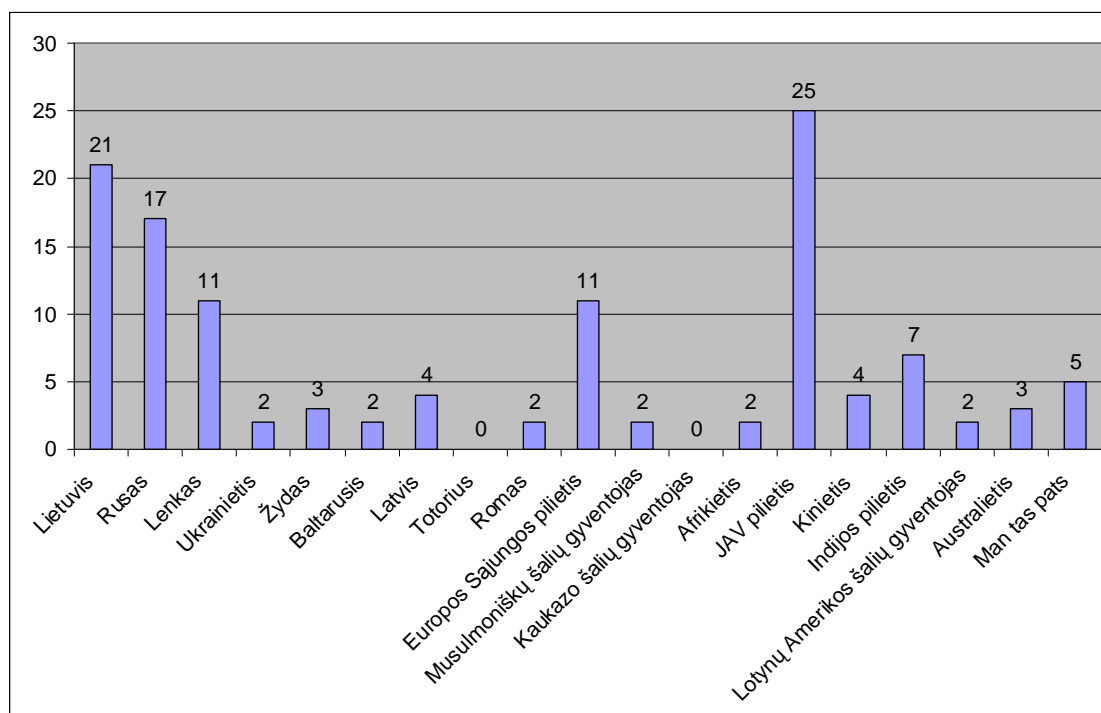
IV kriterijus Pagarba teisei būti kitokiu

8 pav. Klausimas: *Jei kitos tautybės žmonių tradicijos yra keistos, jų nereikia gerbti.*

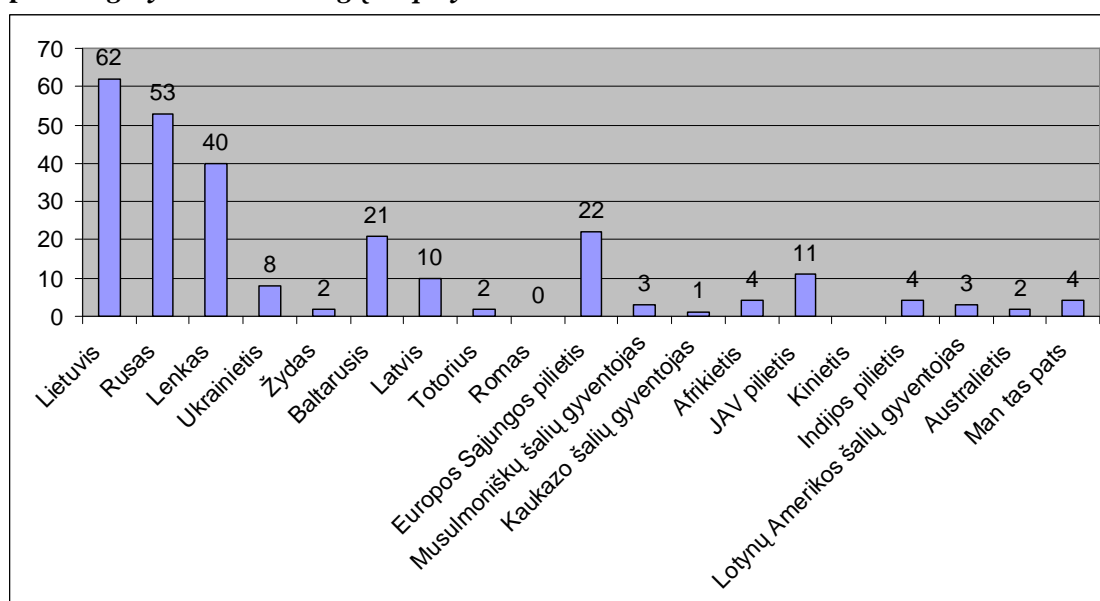
(14 % - 3 lygis) Labiau pakantūs kultūrinei įvairovei yra lietuviai, mažiau lenkai.

Etninės simpatijos ir antipatijos skirtumo fiksavimui panaudoti klausimai
9 pav. Klausimas: Ar norėtum gimti kitos tautybės žmogumi. Jeigu taip, tai kokios?

Tik trečdalis lietuvių norėtų vėl gimti lietuviais. Kas trečias respondentas norėti gimti JAV piliečiu. Manau to priežastys: formuojamas atviros demokratiškos šalies įvaizdis bei atitinkantys paauglių idealus prašmatnus, gražus gyvenimo stilius bei vidutinės Amerikos gyventojų klasės ekonominės socialinės sąlygos. Nei vienas nepasirinko tokias tautybes kaip totoriai ir Kaukazo šalių atstovai. Čia galima išvelgti informacijos stoka.

10 pav. Teiginys: Mano draugų tarpe yra...

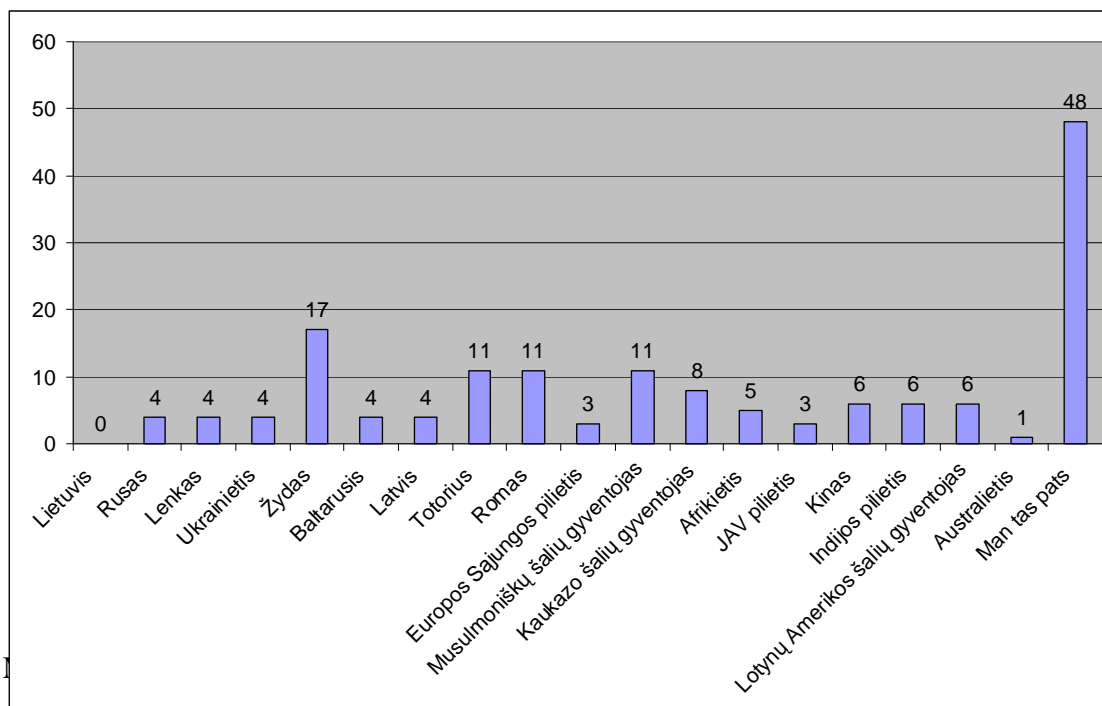

Mobilios bei elektronines ryšio priemonės leidžia susisiekti su bet kokia šalimi ir turėti draugų bet kokioje pasaulio gyvenvietėje. Ką mes ir stebime šioje diagramoje: šiuolaikinės komunikacinės sistemos tampa naujų bendravimo partnerių paieškos priemonėmis.

Ir vis dėl to gyvenamosios teritorijos faktorius išlieka svarbiausiu: daugiausia draugų respondentai turi tarp lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių ir latvių.

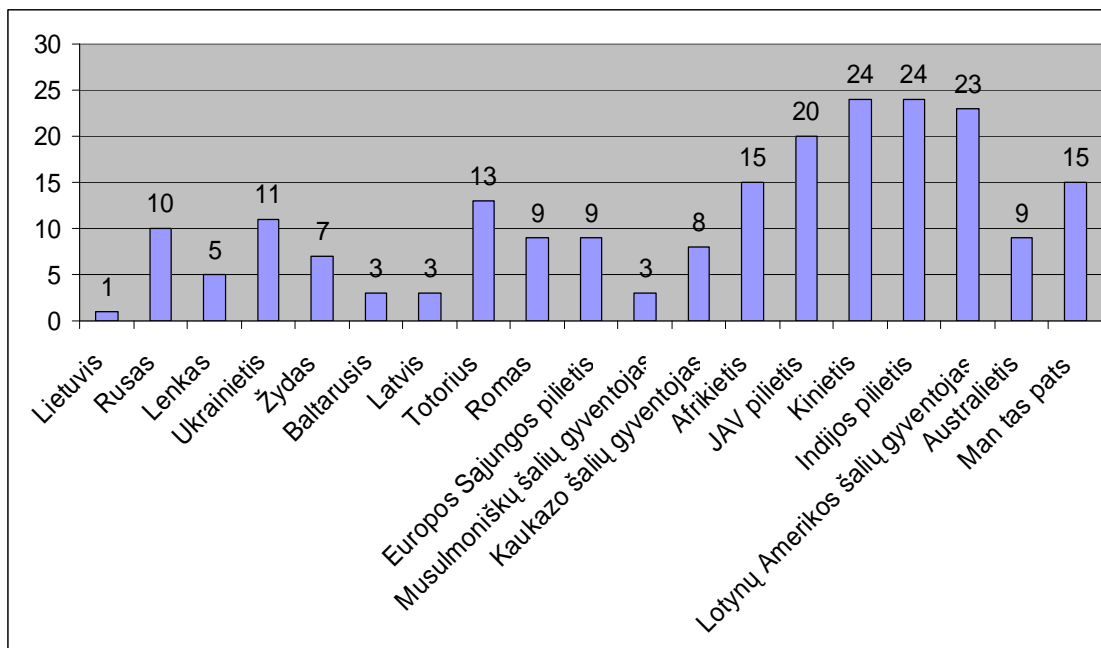
Visai ilimnuoti romai ir kinai, beveik – žydai ir Kaukazo šalių gyventojai.

11 pav. Teiginys: Negalima leisti gyventi Lietuvoje...

Kita pusė paskirstė savo balsus taip: Lietuvoje labai pageidaujami lietuviai, ES ir JAV piliečiai (tai įrodo jaunimo orientaciją į Vakarų), rusai, lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, latviai (ši pasirinkimą lemia kaimyninių teritorijų faktorius). Respondentai nenorėtų matyti Lietuvoje žydų, totorių, romų, musulmonų, Kaukazo šalių atstovų, kinų.

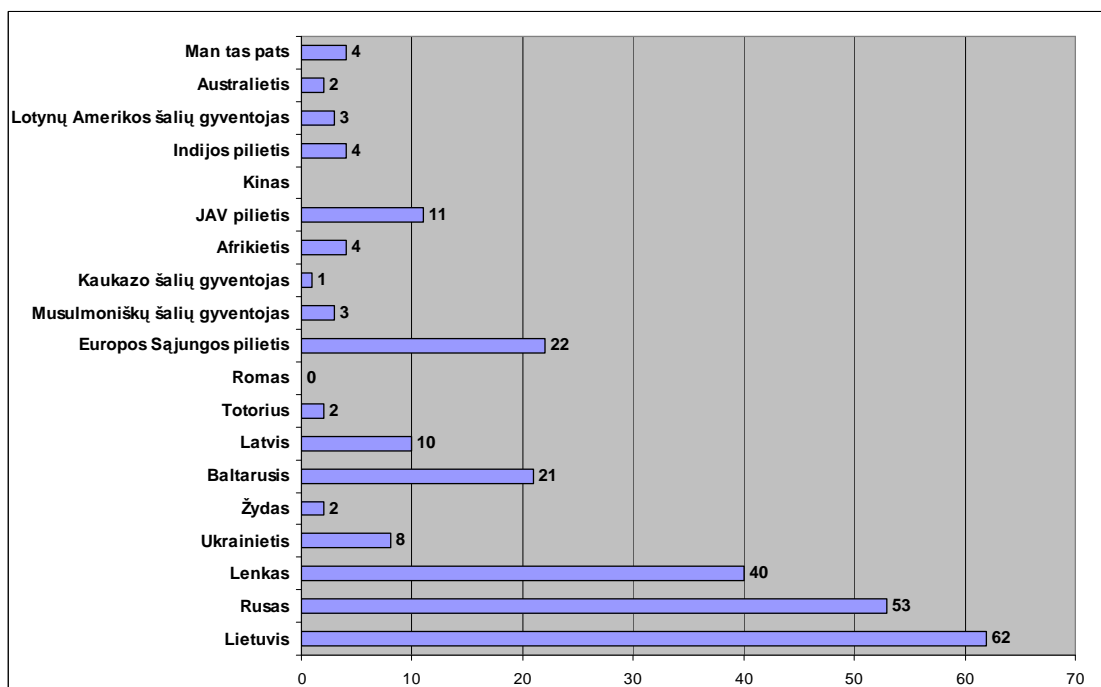
12 pav. Klausimas: Apie kokios tautos kultūrą bei papročius norėtum sužinoti?

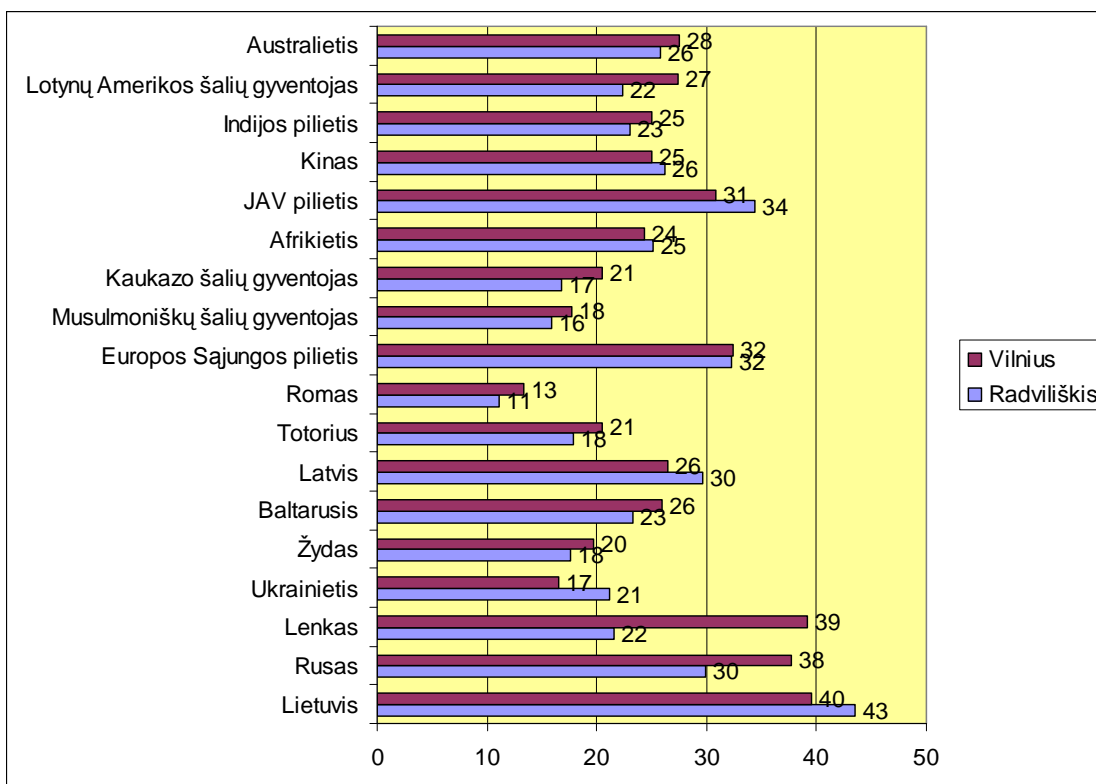
Jaunimas yra atviras kitų kultūrų pažinimui. Norima sužinoti apie kitų šalių tautų kultūras ir papročius, bet šis noras nėra didelis. 15 % respondentų pasiryžę sužinoti apie visų šalių kultūras. Kas trečias domisi Kinijos, Indijos ir Lotynų Amerikos šalimis. Apie šias tolimas egzotiškas šalis trūksta informacijos vadovėliuose. Mažiausiai norėtų sužinoti apie „savo“ bei kaimynų kultūras (lietuvių, latvių, baltarusių bei lenkų).

Šiuolaikinių informacinių technologijų dėka galima rasti informaciją apie bet kokią šalį, bet tikriausia ugdymo procesą moksleiviai sieja tik su mokykla.

13 pav. Klausimas: Su kuo iš išvardintų asmenų norėtum sėdėti viename suole?

14 pav.

Dauguma pasitiki ir mielai bendrautų bei bendradarbiautų su lietuviais, rusais, ES ir JAV piliečiais. Tik keli respondantai pasirinko romus, žydus, musulmonus.

Gyvenantys tarpkultūrinėje erdvėje vilniečiai tolerantiškesni visų tautų atžvilgiu, išskyrus JAV piliečių, ukrainiečių, lietuvių, latvių. Šių tautų pasirinkimas dominuoja radviliškėčių (užaugusių monokultūrinėje aplinkoje).

Galima teigti, kad gyvenantys daugiakultūrinėje erdvėje jauni žmonės yra tolerantiškesni už gyvenančius monokultūrinėje aplinkoje bendraamžius.

Stebėjimas

Beveik visi vykusieji į stovyklą radviliškėčiai važiavo su nuostata, kad neras bendros kalbos su kitataučiais, kad susidurs su jų arogancija. Nenumatytas atsitikimas pakeitė jų nuomonę. Pirmą dieną lietuviai bendravo tik su "savais". Antros dienos renginio orientacinių varžybų metu lietuvių grupė pasiklydo miške. Kelio atgal teko ieškoti keturias valandas. Stovyklavietėje su karšta arbata juos pasitiko rusai ir lenkai. Visą tą laiką jie labai jaudinosi dėl pasiklydusios grupės ir vienbalsiai nusprendė, kad pirmosios vietos garbė ir prizai atiteks nukentėjusiai grupei. Stovykloje pastebėjau viltį teikiančią tendenciją: patekęs į bėdą žmogus nepriklausomai nuo tautybės visada susilauks bendraamžių užuojautos ir pagalbos. Manau, tai ir yra tolerantiškos asmenybės saviugdos daigai.

Tyrimo išvados

1. Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė kad, Lietuvoje gyvenantys skirtingų tautybių paaugliai yra iš dalies tolerantiški kitų tautybių atstovams, pasitvirtino.
2. Respondentų pakantumas kitų tautybių žmonių atžvilgiu atitinka tyrimo antrą – vidutinį lygį.
3. Jaunimas linkęs diskriminuoti žydus, totorius, romus, musulmonus, Kaukazo šalių gyventojus bei kinus.
4. Paauglio kitataučio partnerio pasirinkimą iš dalies lemia jo tautybė, kriterijus „savas“ bei žmogaus charakterio savybės.

1.5.3. Tyrimas " Etniniai stereotipai mūsų bendraamžių sąmonėje"

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas

Nustatyti kokie neigiami stereotipai egzistuoja mūsų bendraamžių sąmonėje kaimyninių šalių (Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos) gyventojų atžvilgiu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti pasirinktus asmeninius kaimyninių šalių etninių grupių atstovų bruožus.
2. Nustatyti, kokie neigiami stereotipai Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos gyventojų sąmonėje kaimyninių šalių piliečių atžvilgiu dominuoja.
3. Nustatyti esantį Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos gyventojų stigmavimo potencialą.

Tyrimo hipotezė

Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos gyventojų neigiamų, sudarančių prielaidą stigmatizacijai, stereotipų kaimyninių šalių piliečių atžvilgiu yra daugiau.

Tyrimo metodas: apklausa

Apklausos technika: savybių išskyrimas pasirenkant iš asmeninių bruožų sąrašo.

Rezultatų skaičiavimui pasirinkau procentinę metodiką. (Klausimynas - priedas Nr 4).

Tyrimo imtis.

Buvo apklausti Rygos, Rezeknės, Vilianų (Latvija), Minsko (Baltarusija), Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Radviliškio (Lietuva) gyventojai. Respondentų skaičius – 120.

Tyrimo rezultatai (Priedas Nr. 5)

Tyrimo dalyviai mano, kad pagrindiniai latvių bruožai – išsiauklėjimas, nepriklausomybė, estetiškumas, muzikalumas, linksmumas, drausmingumas, darbštumas, verslumas, ramumas, išdidumas, įtarumas, pakanta, intelektas, draugiškumas. Latviai nesavikritiškai, nepasitikintys savimi ir nedosnūs.

Dominuojančios neigiamos latviams priskiriamos sąvybės: pasipūtumas – 59, 3 % (13, 6 % – nežino), pagyrūniškumas – 50 % (18, 2 % – nežino), nedosnumas – 68, 2 %, nesavikritiškumas – 40, 9 % (31, 8 %), savanaudiškumas – 63, 8 % (18, 2 % - nežino).

Pagrindiniai baltarusių asmeniniai bruožai – draugiškumas, nuoširdumas, dosnumas, geranoriškumas, muzikalumas, užuojauta, linksmumas, darbštumas, gailestingumas, savitumas, jausmingumas, grąsa, estetiškumas, dvasingumas. Baltarusiai nepavydūs, nekerštingi ir neegoistiški (Priedas Nr).

Išryškėjo viena baltarusams priskiriama neigiama savybė – priklausomumas. 52, 8 % latvių ir lietuvių respondentų mano, kad autoritarinė Baltarusijos valdžia nesuteikia laisvės žodžio ir stabdo demokratijos procesus.

Išskirtiniai lietuvių bruožai: pasitikėjimas savimi, intelektas, savitumas, išdidumas, draugiškumas, nepriklausomybė, darbštumas, muzikalumas, verslumas, linksmumas, savanaudiškumas, pasipūtimas, geranoriškumas, išsiauklėjimas, jausmingumas, gudrumas, dvasingumas. Pastebėta, kad lietuviai nepatiklūs, negrubūs, nesavikritiškai (Priedas Nr).

Dominuojančios neigiamos lietuviams priskiriamos savybės: savanaudiškumas - 81, 8 %, pasipūtimas - 77, 3 %, gudrumas - 77, 3 %, dominavimas - 72, 7 %, grėžtumas - 72, 7 %, pavydas - 72, 7 %, nepatiklumas - 63, 6 % (27, 3 % - nežino), nesavikritiškumas – 36, 4 % (36, 4 % - nežino), neatvirumas – 45, 5 % (18, 2 %), nedosnumas – 45, 5 % (13, 6 %).

Apklausoje buvo pateikti ir atviri klausimai: parašykite savo nuomonę apie lietuvius, baltarusius, latvius.

Baltarusiai apie lietuvius:

- Bendraujant su lietuviais susidaro įspūdis, kad bendrauji su „virtualios sistemos įstrigimu“ – jis tau šypsosi, juokauja, bet nejauti tikros bendravimo energetikos.
- Įtarus ir nepasitikintis.
- Mėgsta viską apskaičiuoti, ypatingai, jei kalbama apie bendrus reikalus.
- Pavydūs.
- Iš vienos pusės - linksmi, džiaugsmingi, iš kitos – gudrūs ir nenuoširdus.

Baltarusiai apie latvius

- Geresni už lietuvius.
- Noriai bendrauja, bet tam tikru momentu atšala, ypatingai, jei lieti asmeninius reikalus.
- Iš asmeninės patirties: jei Latvijoje į praeivį kreipiesi baltarusių kalba, tau atsako maloniau, nei jei tu paklaustum rusiškai.
- Įdomi tauta.

Lietuviai apie baltarusius:

- Vis dar gyvena tarybinio palikimo pasaulyje, bet išsaugo dvasingumą, nuoširdumą, emocionalumą.
- Šiltai bendrauja.
- Gali padėti sunkioje situacijoje be atlygio.
- Autoritarinės šalies atstovai, todėl atrodo liūdni ir užguiti.
- Turi tikslų, idėjų, bet dėl autoritarinės valdžios negali jų įgyvendinti.

- Materialinė padėtis prasta.

Lietuviai apie latvius:

- Mūsų kaimynai, aferistai, turi tvirtą, ramų charakterį.
- Kūklus, darbštus, ramūs, paslaugūs, kūrybingi, muzikalus, šalti, nenuoširdus, svetingi.

Latviai apie baltarusius:

- Normalūs žmonės, uždaro būdo, užsispire, atkaklūs, drausmingi.

Latviai apie lietuvius:

- Kaimynai, broliai, prekybininkai, inteligentai.
- Atviri, puikūs, išdidus, pasipūtę, išauklėti.

Atsakymuose buvo pastebėta bendrų latvių ir lietuvių arba baltarusių ir rusų mentaliteto bruožų

Respondentai pastebėjo, kad asmeniniai ryšiai veikia jų nuostatas kito etnoso atžvilgiu, bet stereotipų formavimą įtakoja ne tik asmeninė patirtis, o ir kultūra (elgesio modeliai, principai, nuostatos), aplinka, literatūra bei žiniasklaida.

Tyrimo išvados

1) Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė, kad Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos gyventojų neigiamų, sudarančių prielaidą stigmatizacijai, stereotipų kaimyninių šalių piliečių atžvilgiu yra daugiau, nepasitvirtino: bendraamžių sąmonėje kaimyninių šalių gyventojų atžvilgiu dominuoja teigiamos savybės.

2) Stereotipai galintys įtakoti stigmų atsiradimą tryjų kaimyninių šalių gyventojų atžvilgiu pasireiškia taip:

Lietuviai: savanaudiški, pasipūtę, gudrūs, nepatiklūs, nesavikritiški.

Latviai: įtarūs, nesavikritiški, nepasitikintys savimi ir nedosnūs.

Baltarusai: nelaisvi (priklausomi).

3) Lietuvos, Latvijos ir Baltarusijos visuomenei iš dalies būdingas stereotipinis mąstymas, bet jis nėra duominuojantys.

2. TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA

2. 1. Tarpkultūrinės kompetencijos sąvokos aiškinimas bei konstrukto sudarymas

Etninio bei rasinio agresyvumo nuostatos jaunimo tarpe – rimto ugdytojų darbo priežastys. Visuomenės iššūkis pedagogui yra – bendrų vertybių ir siekių visuomenės, kurioje akcentuojama pagarba sau ir kitam, nusiteikimas santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu bei tolerantiškų asmenybių, gerai save pažįstančių ir pripažįstančių kitų žmonių teises, gebančių konstruktyviai spręsti konfliktus veiksmingai užkirsti kelią diskriminacijai, ugdymas.

Tolerantiško požiūrio į žmonių skirtumus; nepakantumo ribų suvokimas; bendravimo įgūdžių formavimas ir jų taikymas kasdieninėje veikloje neįsivaizduojamas be tam tikrų kompetencijų suteikimo.

Kompetencijos samprata interpretuojama įvairiai.

Tai - efektyvios veiklos demonstravimas; gebėjimas pagal kvalifikaciją (Laužackas,2003); bendrasis gebėjimas, grindžiamas žiniomis, patirtimi, vertybėmis, polinkiais (Bitinas 2000). Kompetencija – tai gebėjimas atlikti veiklą konkrečioje situacijoje (Jovaiša 1993: 100; Malinauskaitė, Pukelis 2001: 52). Šie autoriai sulygina sąvokos kompetencija ir gebėjimas.

Kompetencija – tai mokėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų visuma (Melton, 1982, Byram, 1997, Sercu 2004; Fantini 2000). Toks kompetencijos apibūdinimas pateiktas ir L R Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2003). Nuostatas, reikalingos kompetetingai veiklai, akcentuoja Spencer & Spencer (1993); Bikkert (1993); Bowen & Marton (1998) ir kt.. M. Byram (1997) teigia, kad tarpkultūrinę kompetenciją sudaro penkios dimensijos: žinios, nuostatos, įgūdžiai interpretuoti ir susieti, įgūdžiai atrasti ir sąveikauti bei kultūrinis sąmoningumas.

Mokslinėje literatūroje tarp kitų kompetencijų minima tarpkultūrinė kompetencija (Byram, 1997; Kim 1988).

Dėl globalios ekonomikos, informacinės visuomenės ir masinio turizmo atsiradimo, taip pat dėl migracijos mastų didėjimo kultūrų atstovai vis dažniau kontaktuoja. Jų santykių kokybė priklauso nuo iš(-si)ugytos tarpkultūrinės kompetencijos. Įgytas meistriškumas pasireiškia žmogaus gebėjimu:

- įveikti globalizacijos iššūkį savo pasaulėžiūrai ir įprastiniai gyvenimai;
- spręsti tarpkultūrinius nesutarimus;
- pozityviai bendrauti bei konstruktyviai bendradarbiauti su skirtingų kultūrų atstovais;
- greičiau ir sėkmingiau integruotis kitoje kultūroje;

- „teisingai dekoduoti kitos kultūros atstovų siunčiamus pranešimus, sėkmingai veikti kitoje kultūroje bei išvengti tarpkultūrinių konfliktų“ G. Hofstede (1997) .

Tarpkultūrinės kompetencijos paskirtis - įgyvendinti taikos kultūrą.

Anot D. Kiesel ir F. R. Volz (2002: 60), tarpkultūrinė kompetencija – „tai atitinkami gebėjimai, žinios ir žinojimas, kurie būtini bendraujant su skirtingų etninių, kultūrinių ir religinių tradicijų atstovais tam, kad būtų galima rekonstruoti jų požiūrius ir interpretacijas bei apgalvotai vystyti bendravimo strategijas“.

E. Johann ir kt. (2001: 12) kaip tarpkultūrinės kompetencijos elementus išskiria komunikacinę kompetenciją, empatiją, atvirumą, lankstumą, toleranciją neapibrėžtumui bei daugiaprasmiškumui, gebėjimą spręsti / išvengti konfliktų, savirefleksiją bei kūrybiškumą.

Remdamasi mokslinėje literatūroje apibrėžtomis tarpkultūrinės kompetencijos dimensijomis bei asmenine pedagogine patirtimi, sudariau šio darbo tikslui pasiekti tarpkultūrinės kompetencijos modelį.

Tarpkultūrinės kompetencijos sudedamosios dalys

2 lentelė

Žinios	Gebėjimai	Nuostatos
1. Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus.	1. Komunikaciniai įgūdžiai.	1. Tolerancijos nuostata.
2. Teisinių dokumentų, užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises, žinojimas.	2. Tarpkultūrinių konfliktų valdymo įgūdžiai.	2. Atvirumo (nusiteikimo) kaitai nuostata.
	3. Kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai.	3. Stereotipų neturėjimo nuostata.
	4. Kritinio mąstymo įgūdžiai.	4. Empatijos nuostata.
		5. Savojo identiteto išsaugojimo nuostata.

Kompetencijos sritis: žinios

Žinios – tai tikrovės pažinimo rezultatai, teikiantys žodinę ir simbolinę informaciją apie įvairius daiktus, reiškinius, jų savitarpio ryšius (Jovaiša 1993: 260). Pasak R. Adamonienės ir kt. (2001: 43), žinių kaupimas, sisteminimas, plėtotė, formavimas turi tam tikrą kryptingumą. Tai dažniausiai būna susiję su žmogaus profesinės veiklos turiniu, asmenybės vertybinėmis orientacijomis, galimybėmis. Taigi, mobilus dėstytojas kaupia, sistemina, plėtoja ir formuoja tarpkultūrinės žinias.

Veiksmingiausi būdai, skatinantys toleranciją bei mažinantys ksenofobiją - žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus.

Savo pilietinių teisių ir pareigų žinias galima plėsti beskaitant ir suprantant teisinius dokumentus, užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises.

Kompetencijos sritis: gebėjimai

Gebėjimas –, tai pasirengimas ir sėkmingų veiksmų arba sudėtingesnės veiklos atlikimas, pasirenkant ir naudojant teisingus atlikimo būdus, įvertinant atitinkamas sąlygas; tai - kūrybinė veikla, kuri grindžiama įgytomis žiniomis ir įgūdžiais“ (Chreptavičienė 1999: 32) ir kurios eigoje taip pat gali būti įgytos naujos žinios.

Komunikaciniai įgūdžiai

Komunikacija suprantama kaip informacijos (norų, minčių, jausmų, idėjų, faktų, vertybių) tarp individų perdavimo – priėmimo procesas elektriniais signalais, neverbalika (gestais, mimika, laikysena), žodžiais ar raštu (Pruskus 2004); būdas pateikti kitiems idėjas, faktus, mintis, jausmus, vertybes (Guffey 1997); žmonių socialinė sąveika per pranešimus (Gudonienė 1999); procesas (veikla), skirtas sujungti pranešimų siuntėjus ir gavėjus laike ir erdvėje, keičiantis elektroniniais signalais, garsais, žodžiais, spausdintais puslapiiais (www.kf.vu.lt), žmonių ryšys, bendravimas (www.ipc.lt).

Bendravimo kompetencija – tai gebėjimas sukurti tokią santykių atmosferą, kurioje gera būti kartu, kalbamasi noriai siekiant vienas kitą suprasti ir būti suprastam. Abiem šalims bendravimo procese tenka vienoda atsakomybė.

Informacijos perdavimo ir priėmimo tarp individų procesas vyksta šia grandine: mintyse suformuluojama idėja, užkoduojama, perduodama, priimama, iškoduojama (suprantant jos prasmę) ir naudojama. Efektyvi komunikacija vyks tada, kai žmogus, priimantis informaciją, ją priima tokią, kokia ji buvo perduota, tai yra neiškraipyta. Tai pasiekti yra nelengva, nes kiekvieno žmogaus patirtis ir kultūra yra labai skirtinga. Nesusipratimų gali kilti dėl šališkumo arba išankstinio nusistatymo. Atsiranda distancija, apsunkinanti sėkmingą bendravimą.

Informacija perduodama ne tik žodžiais, bet ir kitomis – nežodinėmis – priemonėmis tai - neverbalinis bendravimas - bendravimas, vykstantis nenaudojant žodžių. Neverbalinė komunikacija vyksta informaciją perduodant vaizdais. Neverbalinis bendravimas perteikiamas šiais būdais: ženklų kalba, raštu, kūno kalba, gestais, balsu intonacija, drabužiais, elgesiu, mimika (veido išraiška), žvilgsniu, prisilietimu, artumu, išoriniais garsais, kvapu, aplinka, šoku, plojimais.

Komunikacija laikoma tarpkultūrine tada, kai siuntėjas ir gavėjas priklauso skirtingoms kultūroms. Kuo didesnis skirtumas tarp kultūrų, tuo komunikacija yra sudėtingesnė.

Komunikacinė kompetencija būtina tarpkultūrinei kompetencijai ugdyti, nes apima:

- bendravimo taisyklių ir normų žinojimą,
- gerą kalbos mokėjimą, leidžiantį laisvai perduoti ir priimti informaciją,

„Užsienio kalbų mokymasis padeda žmonėms bendrauti ir suprasti jų mąstymo, jutimo, elgesio būdus“ (Gibson 2000).

- mokėjimą užmegzti kontaktą su žmonėmis.
- mokėjimą paveikti pokalbio partnerį, palenkti jį į savo pusę, įtikinti,
- gebėjimą tinkamai įvertinti pašnekovą, kaip asmenybę, kaip potencialų konkurentą ar partnerį ir, atsižvelgiant į tai, pasirinkti savo komunikacinę strategiją - gebėjimą teigiamai prisistatyti pokalbio partneriui, padaryti jam gerą įspūdį (Grebliauskienė, Večkienė 2004).
- neverbalios komunikacijos apraiškų (kinezikos (žmogaus judesiai), fiziognomikos (veido bruožai, žvilgsniai), kinesikos (kūno kalba), takėsikos (prisilietimai), proklemikos (asmeninė teritorija), sensorikos (jutimo organų reakcija), chronemikos (leistinas pavieiuoti laikas), (Diskienė 1998: 326 – 328; Lustig, Koester 2006; Sadochin 2004) atskiruose kultūrose žinojimas.

Kritinio mąstymo įgūdžiai

Kritinio mąstymo ugdymo propaguotojas Matthew Lipmanas (1988) teigė, kad toks mąstymas atspindi beveik visas aktyvaus, ieškančio proto funkcijas.

Tai leidžia daryti prielaidą, kad „besimokantieji nepasitenkina tik aktyvia informacijos paieška, jie jungia naują informaciją su jiems žinoma, lygina, kelia klausimus, tiria argumentų logiką ir galimas pasekmes, kuria savus pavyzdžius, ieško problemų sprendimo būdų ir stengiasi suvokti galimas problemų pasekmes, jei jos nebus sprendžiamos“ (Kritinio mąstymo ugdymas sėkmingai ateities karjerai. 2006), remiantis išsamia ir įvairiapusiška informacija, moka ją apdoroti, analizuoti, sintetinti, interpretuoti, vertinti, formuluoti hipotezes bei alternatyvas; abejoja prielaidomis; daro savo pačių išvadas; reflektuojant asmenines pozicijas, argumentuoja savo nuomonę diskusijose; aptinka esamose ar pateikiamose situacijose problemas; pasirenka perspektyviausią problemų sprendimo strategiją.

Anot M. Lippmano (1988: 4), be loginės analizės pagrindų neįmanoma ir moralinio elgesio refleksija ar koregavimas. Savarankiškai mąstantys (thinking of themselves) individai sugeba neįtakojami kitų priimti sprendimus, turi savo požiūrį į pasaulį ir savo poziciją įvairiais kitais klausimais.

Kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai - asmens gebėjimo atsinaujinti matas.

Pažinant kitas kultūras, bendraujant su jų atstovais, ugdytinis gali patirti kultūrinį šoką.

A. Furnham, S. Boshner (1987) duoda tokį kultūrinio šoko apibrėžimą: *kultūrinis šokas – tai šokas dėl naujovių; būseną, kuria, žmogus patiria kontaktuodamas su svetima kultūra. Naujos*

kultūros patirtis yra nemaloni arba šokiruojanti, nes ji gali įtakoti neigiamą savos kultūros įvertinimą.

N. Lebedeva (2000) mano, kad kultūrinio šoko esmė tame, kad žmogus staiga suvokia, kad gali gyventi ir be įprasto pasaulio supratimo, kad ši pasaulėvoka nėra universali, kad aplinkui gyvenantys žmonės sėkmingai gyvena nesirūpindami tuo, kaip jis juos supranta ar įvertina.

Kultūrinis šokas turi ir teigiamą pusę: pirminis diskomfortas suvokus situacijų įvairovę skatina atsakomybę jas moraliai vertinti, atvirumą kasdieniam susitikimui su kitu žmogumi bei naujų vertybių, naujų elgesio modelių įsigijimą.

Kultūrinio šoko problema – tai asmeninio tobulėjimo, stereotipų laužymo problema.

Tarpkultūrinių konfliktų valdymo įgūdžiai:

„Laimėti/laimėti“ (win/win) požiūris, kūrybiška reakcija, gebėjimas valdyti emocijas, noras išspręsti konfliktą, konflikto analizė, pasirinkimų sukūrimas ir susitarimas dėl jų, derėjimasis, tarpininkavimas, perspektyvų išplėtimas (projects.5ci.lt).

Konfliktas – tai paprastas, dažnai stebimas fenomenas gamtoje ir žmonių santykiuose. Pats konfliktas savo esme yra neutralus. Tik žmonių konflikto suvokimas ir reakcija į jį gali būti teigiama arba neigiama.

Tarpkultūriniai konfliktai dažniausiai kyla tarp dviejų ar daugiau viena kitai prieštaraujančių grupių.

Tarpkultūrinius konfliktus paprastai yra sunku suprasti, ypač iš išorės. Taip yra dėl inkubacinio periodo trukmės (laiko tarpo, per kurį konfliktas tampa matomu).

- Konfliktuojančios grupės aiškiai pasirodo su konkrečiais tikslais ir nekompromisiniais siekiais.
- Labiau pasireiškia stereotipai
- Komunikacija tarp prieštaraujančių pusių tampa sudėtinga
- Grupės labiau susivienija tarpusavyje, bet tampa ypatingai priešiškos kitų atžvilgiu projects.

Samuelius Hantingtonas (1994) teigia, kad tarpkultūrinių konfliktų priežastis yra dideli skirtumai tarp civilizacijų, kurie susiję su istorija, kalba, kultūra, tradicijomis ir ypač – su religija; didėjanti sąveika tarp tautų bei skatinantys atitolinimo procesą ekonominiai ir socialiniai pasikeitimai.

Kompetencijos sritis: nuostatos

Nuostata – stabilų ir konsistenciškų reakcijų į socialinius objektus sindromas. (www.su.lt)

Nuostatos yra socialiai įgyjamos, socialiai palaikomos ir įtvirtinamos praktinio patyrimo, mėgdžiojimo, identifikavimo, ugdymo būdais.

Savojo identiteto išsaugojimo nuostata

Berry J., Poortinga W., Segal Y. H., Dasen M. H., Cross P. R. (2002) pažymi, kad įsitikinimas savo pozityviu grupiniu identitetu gali suteikti pagrindo gerbti kitas grupes ir išreikšti pasirengimą keistis idėjomis, nuostatomis arba dalyvauti bendroje kūrybinėje veikloje.

„Bendros švietimo ir kultūros institucijos formuoja daugumos individų vertybes, ir atskiri individai integruojami į nacionalinę kultūrą. Nepaisant globalizacijos, nacija išlieka pagrindinis kolektyvinės patirties vienetas“ (Inglehart, Baker 2000: 36 – 37).

Stereotipų neturėjimo nuostata

Stereotipinės nuomonės, teigia A. Gudavičius dažniausiai turinčios emocinio vertinimo aspektą, yra supaprastinto, schematizuoto mąstymo rezultatas, tam tikra prasme iškreiptas pasaulio vaizdas, tačiau daugumai žmonių labai būdingas (Gudavičius 2000: 61).

M. Kvasthof rašo, kad stereotipai – tai standartizuota nuomonė apie socialines grupes ir jų atstovus. Stereotipas turi loginę supaprastintą ir apibendrinančią teiginio formą, kuri emocionaliai nuspalvindama priskiria tam tikrai asmenų grupei tam tikras savybes, nuostatas arba, atvirkščiai, atmeta jas (Quasthoff 1973: 28). Kitų tautų bei etninių grupių įvaizdis formuojamas, remiantis praeityje vykusio bendravimo su ta grupe patirtimi.

Stereotipai tam tikrai žmonių grupei priskiria vienokius ar kitokius teigiamus arba neigiamus požymius, charakterio savybes, elgesio, kultūros ypatybes (Gudavičius 2000: 61).

Empatijos nuostata

Empatija - gebėjimas įsijausti į kito vidinį pasaulį, “pagyventi” jo emocijomis, pažvelgti jo akimis į aplinką ir į save. Svarbiausia empatijoje - kito supratimas bei pajautimas, jį gerbiant noras jam pagelbėti. Tam tinkamai pasitarnauja autentiškumo principas: nuostata kiekviename bendravimo akte likti savimi, tikruoju “aš”, nesidangstančiu jokiais kaukėmis. Empatija pasižymintys žmonės gali suprasti kito žmogaus minčių kryptį ir nuotaiką.

Gebėjimas įsijausti į kito būseną skatina užuojautos ir atsakingumo saviugdą.

Tolerancijos nuostata

Pagarba kitos tautos, religijos atstovui – bendrabūvio prielaida.

Remdamasis 1990 ir 1999 m. Europos vertybių tyrimo duomenimis, T. Leončikas (2000) aiškina, kaip visuomenėje suprantamos tolerancijos svarba ir jos vieta tarp ugdytinų savybių. Anot E. Ducci (1974), tolerantiška asmenybė yra sukalbama, suvokia nuomonių įvairovę ir geba su ja sugyventi, priima ir gerbia tai, kas skirtinga, yra atvira diskusijai ir savo nuomonės peržvalgai, nuoširdžiai ieško tiesos, leidžiasi būti įtikinama.

Tolerancijos diskursas mokslinėje literatūroje liudija, kad sąvokos turinio esmės yra įvairios ir plačios, bet bendras sprendimas dėl apibrėžimo nesurastas.

XX a. sociologas P. Burdje (1977) toleranciją traktuoja kaip išgyvenimo būdą nuolat kintančiame pasaulyje, kaip aukso vidurį tarp laisvės ir atsakomybės.

Jungtinių Tautų valstybės narių 1995 lapkričio 16d. priimtoje Tolerancijos principų deklaracijoje (www.unesco.org) pateikti tokios tolerancijos apibrėžimai:

Tolerancija – tai turtingos pasaulio kultūrų ir žmoniškumo išraiškos formų įvairovės pripažinimas, vertinimas ir gerbimas.

Tolerancija remiasi žiniomis, atvirumu, bendravimu, minties laisve, sąžiningumu ir pasitikėjimu.

Tolerancija – tai įvairovės darna.

Tolerancija – tai ne nuolaidžiavimas, o aktyvi pozicija, besiremianti universalių žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimu.

Tolerancija – tai atsakomybė, kuria remiasi žmogaus teisės pliuralizmas (taip pat ir kultūrinis), demokratija ir įstatymų normos.

Tolerancija, kaip ir pagarba žmogaus teisėms, nereiškia, jog toleruojama socialinė neteisybė arba atsisakoma savo įsitikinimų. Tai reiškia, kad žmogus gali turėti savo įsitikinimus, bet pripažįsta ir kitų teisę juos turėti. Tai taip pat reiškia, kad žmonės, kurių išvaizda, padėtis, kalba, elgesys ir vertybės skiriasi, turi teisę gyventi taikoje ir būti tokie, kokie yra, ir kad vienu pažiūros negali būti primestos kitiems.

Tolerancija – nuostata, pasireiškianti pakantumu, žmonių, priklausančių tautinėms, rasinėms, religinėms ar kitoms grupėms ir jų nariams, įsitikinimų gerbimu.

Galima pažymėti tokias tolerantiškos asmenybės sąvybes kaip lankstumas, pakantumas skirtumams, pagarba, pasitikėjimas, teigiamas požiūris į kitas kultūras.

Tolerancijos nebuvimas visuomenėje arba jos stoka skatina nepakantumo, ksenofobijos, ekstremizmo išraiškas kitų tautų atžvilgiu.

N. Lebedeva mano, kad „tolerancija susieta su negatyvaus požiūrio kitų kultūrų atžvilgiu nebuvimu, o tiksliau – su pozityviu kitos kultūros vaizdu, kartu išsaugojant ir pozityvų savo kultūros suvokimą“ (Lebedeva 2002: 10 – 35).

Atvirumo (nusiteikimo) kaitai nuostata

Pagarba kitų tautų tradicijoms, kultūros paveldui, etnokultūriniam savitumui, nusiteikimas priimti ir išbandyti naujoves. Morkūnienė (1998) teigia, kad atvirumo dvasia gali būti sukurta, išugdyta tik žmoguje, per individualybę, per asmenybę.

2. 2. Kitataučių destigmatizavimas - visuomenės narių dialogo pradžia.

Neturint tarpkultūrinės kompetencijos, kitataučių stigmatizacijos problemos (iš)spręsti neįmanoma.

Nepažįstama kalba; kita išvaizda; keistas elgesys; išoriniai aprangos bei būsto atributai; nematyti ir kartais šokiruojantys religiniai ritualai; išsiskiriančios iš Lietuvoje kultūriškai nusistovėjusių normų svetimos tradicijos ir papročiai išstumia kitų tautybių žmones iš socialinio titulinės nacijos bendravimo rato ir skatina etninių bei rasinių stigmų atsiradimą. Stigmos sumažina arba riboja asmens galimybę - jaustis pilnateisiu visuomenės nariu. Prie neigiamo kito etnoso atstovo įvaizdžio, stereotipo bei išankstinio nusistatymo formavimo prisideda ir šalies žiniasklaida.

Stigmatizuotas žmogus yra diskriminuojamas, jo šalinamas. Visuomenės lūkesčiai stigmatizuotojo atžvilgiu nėra palankūs kitataučio teigiamam savęs vertinimui formuotis, o tai neskatina tarpusavio dialogo atsiradimo.

Neišvengiami visuomenės narių bendradarbiavimo ryšiai iškelia bendravimo poreikį. Nelygiavertis bendravimas, žeminantis žmogiškąjį orumą stigmatizuotojo statusas nesuteiks dialogui taikaus bei konstruktyvaus pobūdžio. Toks tarptautinis santykis ilminuoja bendrų, abipusiai ir visuotinai reikalingų sprendimų priėmimą. Atsižvelgus į tai, Lietuvoje turi būti kuriamos etninės destigmatizacijos programos, numatančios tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą, įgalinančios žmones kurti abipuse pagarbą, toleranciją ir savitarpio supratimu paremtas taikias bendruomenes. „Išorinės destigmatizacijos priemonės apima visuomenės švietimą ir visumą kitų būdų (įdarbinimą, mokymąsi ir kt.), kuriais bandoma įtraukti stigmatizuotuosius į visuomenę“ (L. Neuberg, 1994). Švietimo dėka žmonių sąmonėje formuojasi naujo tolesnio visuomenės vystymosi galimybės ir perspektyvos – „naujų vertybių ir interesų suvokimas kaip naujų tikslų iškėlimas ir siekimas“ (Melnikas, 2002).

Gebėjimas suvokti realiai kintantį pasaulį ir gyventi jame pasireiškia nuolatiniame žmogaus tobulėjime. Tobulėti galima įgyjant tam tikras kompetencijas. Tarpkultūrinė kompetencija padeda formuoti teigiamą požiūrį kitataučius bendrosios Lietuvos kultūros kontekste.

2. 3. Tarpkultūrinės kompetencijos empirinis požiūris

2. 3. 1. Tyrimo „Tarpkultūrinė Lietuvos gyventojų kompetencija“ metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas

Išsiaiškinti Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo potencialą..

Tyrimo uždaviniai:

1. Sužinoti, kaip Lietuvos gyventojai įvertina savo tarpkultūrinę kompetenciją.
2. Nustatyti, kokių žinių, gebėjimų bei nuostatų nepakanka Lietuvos gyventojams.

Tyrimo hipotezė

Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos pakanka kitataučių stigmatizacijos procesams stabdyti.

Tyrimo metodas: apklausa

Apklausoje technika: uždaro tipo klausimų anketa – klausyminas (priedas Nr. 6).

Duomenų apdorojimas vyko pasinaudojus SPSS programą (15 versija).

Tyrimo problema: Kokių žinių, gebėjimų bei nuostatų, padėsiančių plėtoti gerus santykius tarp skirtingų tautybių atstovų trūksta Lietuvos gyventojams?

Tyrimo imtis.

Tyrimas atliktas dviem etapais:

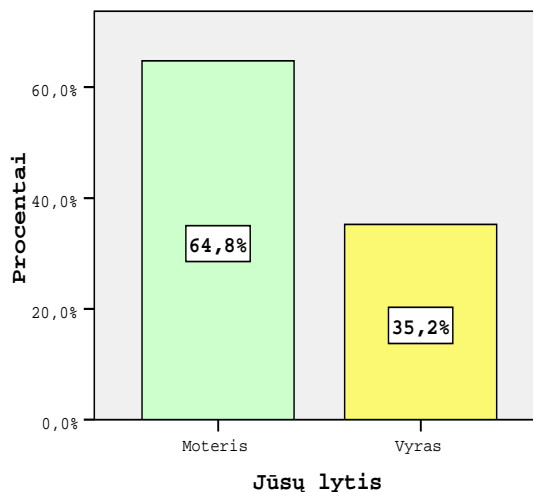
1 etapas: 2008 m. vasario mėn. sukūrtas klausimynas išplatintas Lietuvos miestų gyventojams.

Tyrimo dalyvavo Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Utenos, Radviliškio, Anykščio, Kibartų miestų gyventojai. Respondentų skaičius – 298.

2 etapas: 2008 m. gegužės mėn. - atlikta duomenų interpretacija ir parengta tyrimų ataskaita.

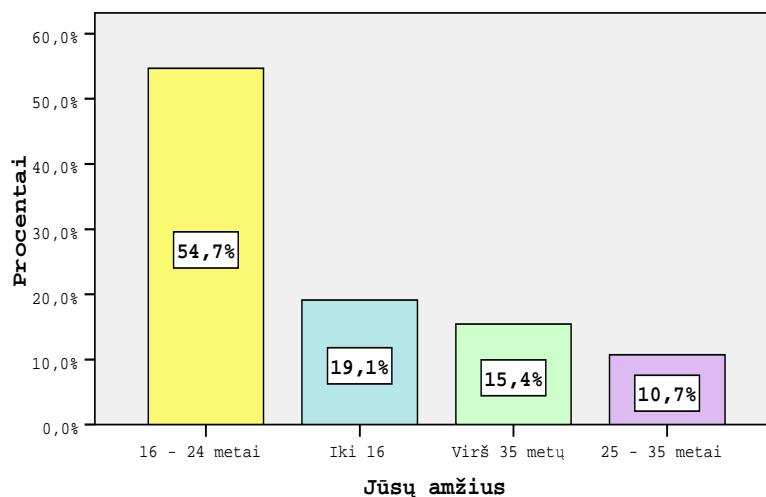
2.3.2. Tiriamųjų charakteristikos (demografinis blokas)

15 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal lytį.

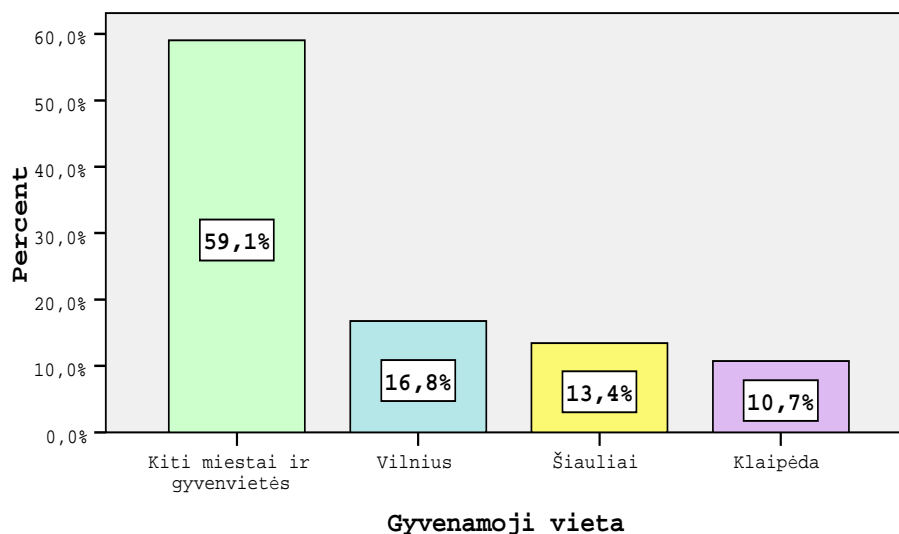
64,8 % respondentų yra moterys, 35,2 % - vyrai

16 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal amžių

Didžioji dalis respondentų (73,8 %) yra jauni žmonės: nuo 15 iki 24 metų.
10,7 % respondentų amžius - nuo 25 iki 35 metų.
15,4 % respondentams yra virš 35 metų.

17 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal gyvenamąją vietą

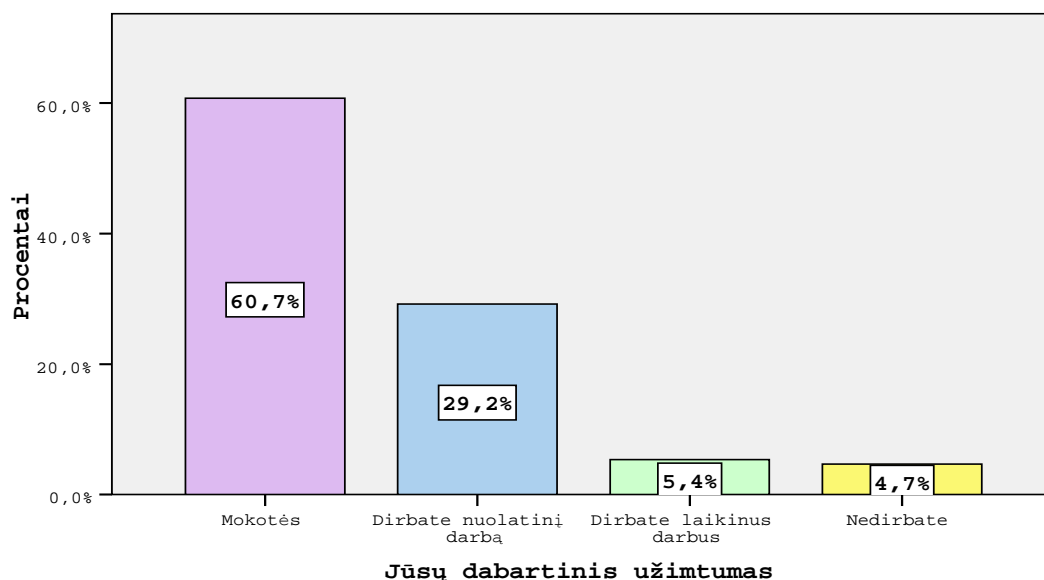

Mažiau nei pusė apklaustųjų (40,9 %) gyvena didžiuosiuose Lietuvos miestuose, didesnė dalis (59,1 %) - kituose miestuose bei gyvenvietėse.

72,5 % respondentų gyvenamojoje aplinkoje vyrauja lietuvių kilmės žmonės.

27,5 % respondentų gyvena daugiakultūroje aplinkoje (Vilniuje, Klaipėdoje).

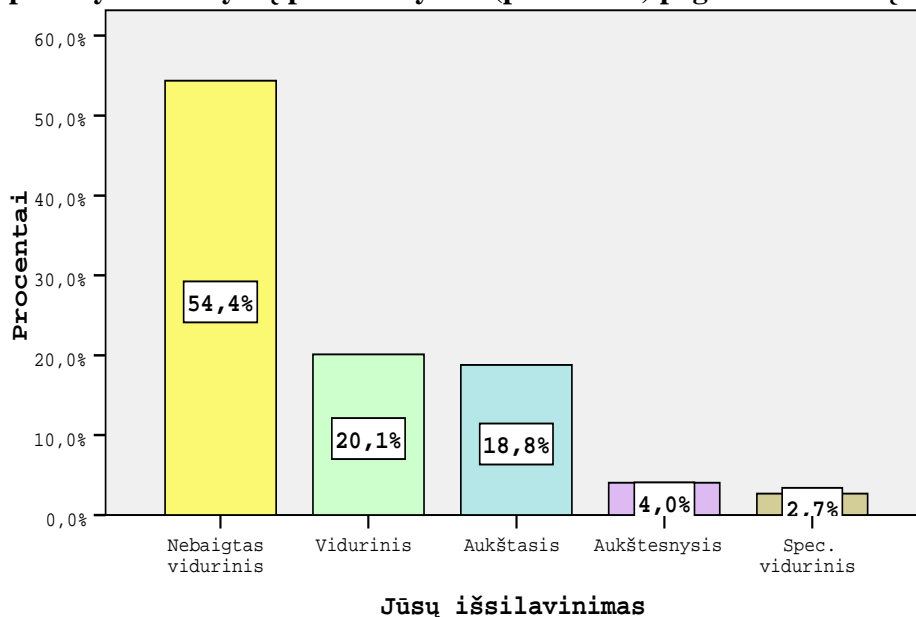
18 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal užimtumą

Didžiausią tyrimo dalyvių grupę (60,7 %) sudarė besimokantys, mažiausią (10,1 %) – nedirbantys arba dirbantys laikinuosius darbus, trečdalis (29,2 %) – dirbantys.

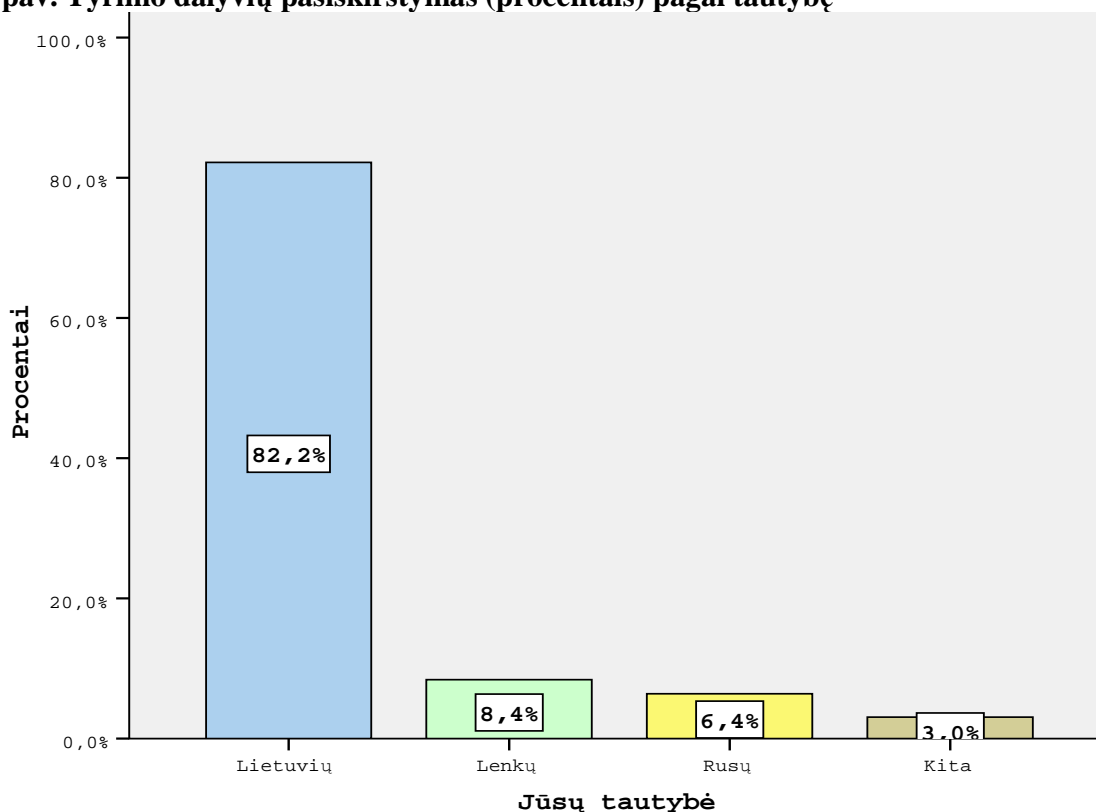
Galima teigti, kad didžiausia tyrimo atsakymų dalis priklauso moksleiviams ir studentams – būsimai šalies kartai.

19 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal išsilavinimą

Daugiau nei pusė respondentų (54,4 %) yra moksleiviai. 20,1 % - turintys vidutinį išsilavinimą, 2,7 % – specialųjį vidurinį, 4,0 % - aukštesnįjį, 18,8 % - aukštąjį.

20 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas (procentais) pagal tautybę

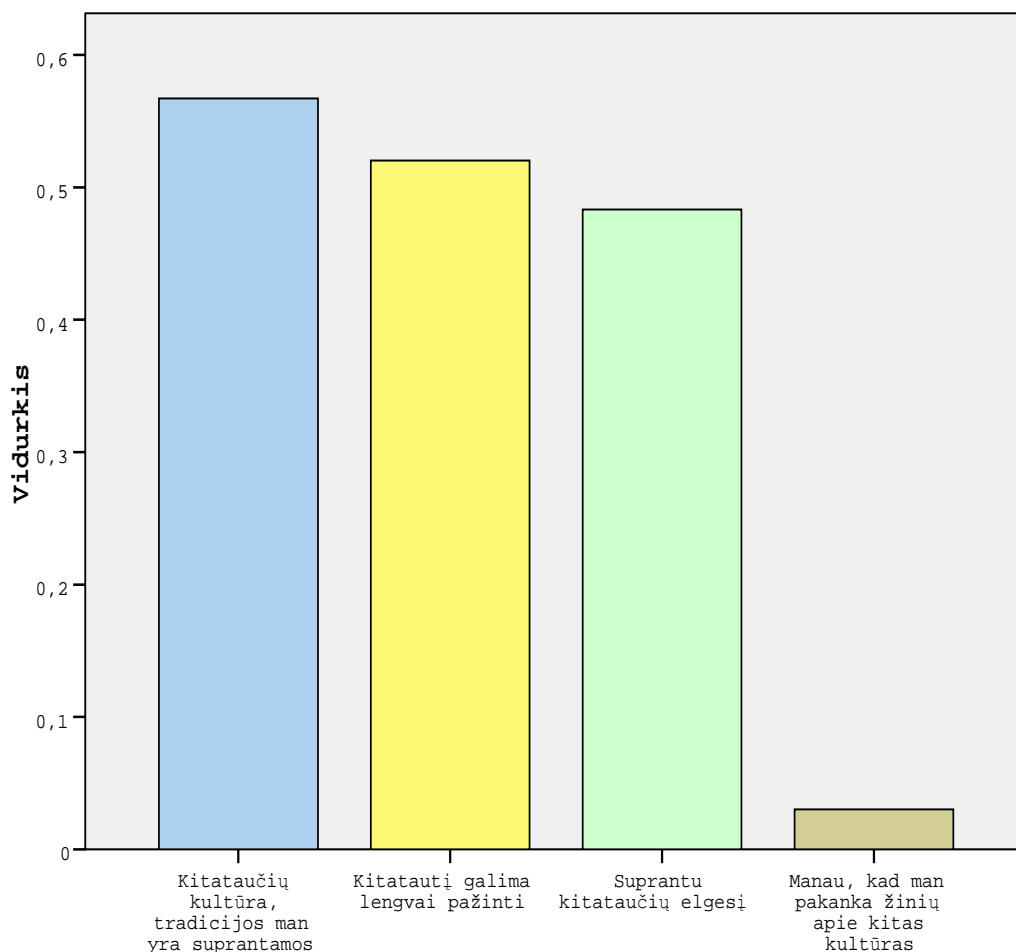

Tyrimo dominuoja (82,2 %) lietuvių tautybės respondentai. 17,1 % yra kitų tautybių atstovai. Taigi, beveik visi tyrimo atsakymai reprezentuoja lietuvių tautybės gyventojų nuomonę..

2. 2. 3. Tarpkultūrinės kompetencijos konstrukto identifikavimas

2. 2. 3. 1. Žinios

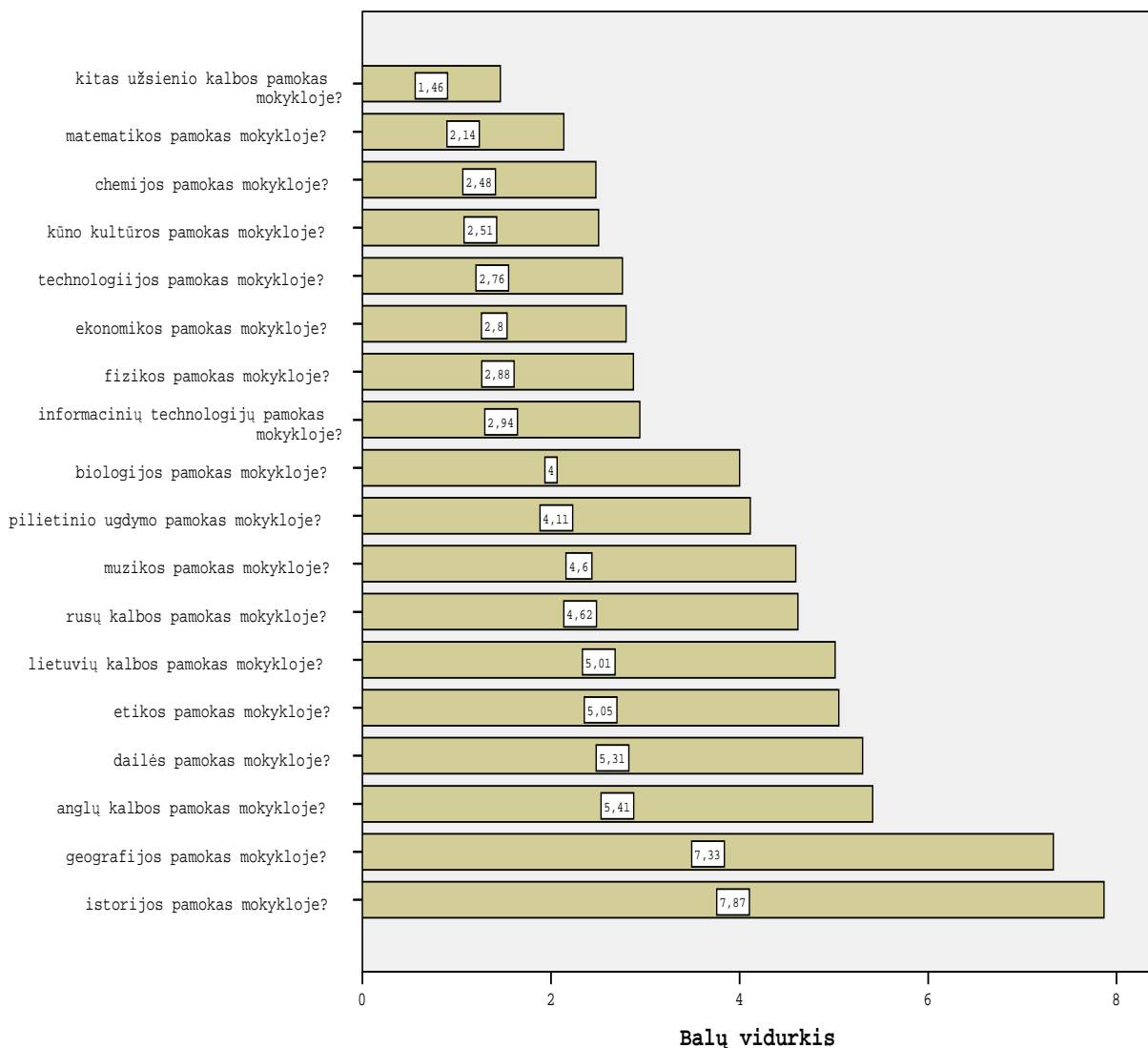
21 pav. Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus.

Dauguma respondentų lengvai atpažįsta kitataučius, supranta jų elgesį, kultūrą bei tradicijas. Taigi, respondentų turimų žinių perkeliamumas į atpažinimo procesą vyksta sklandžiai, bet beveik pusėi apklaustųjų (vidurkis = 0,03) žinių apie kitas kultūras nepakanka. Tai leidžia manyti, kad kito etnos kultūrų bei mentaliteto pažinimas siejamas su gyvenimo patirtimi ir kad didžioji apklaustųjų dalis yra pasiruošusi priimti informaciją apie kitas kultūras.

22 pav. Žinių gaunamų pamokose apie kitataučių kultūras ir gyvenimą įvertinimas

Ar daug žinių apie kitataučių gyvenimą, apie kitas kultūras gaunate (gavote) per

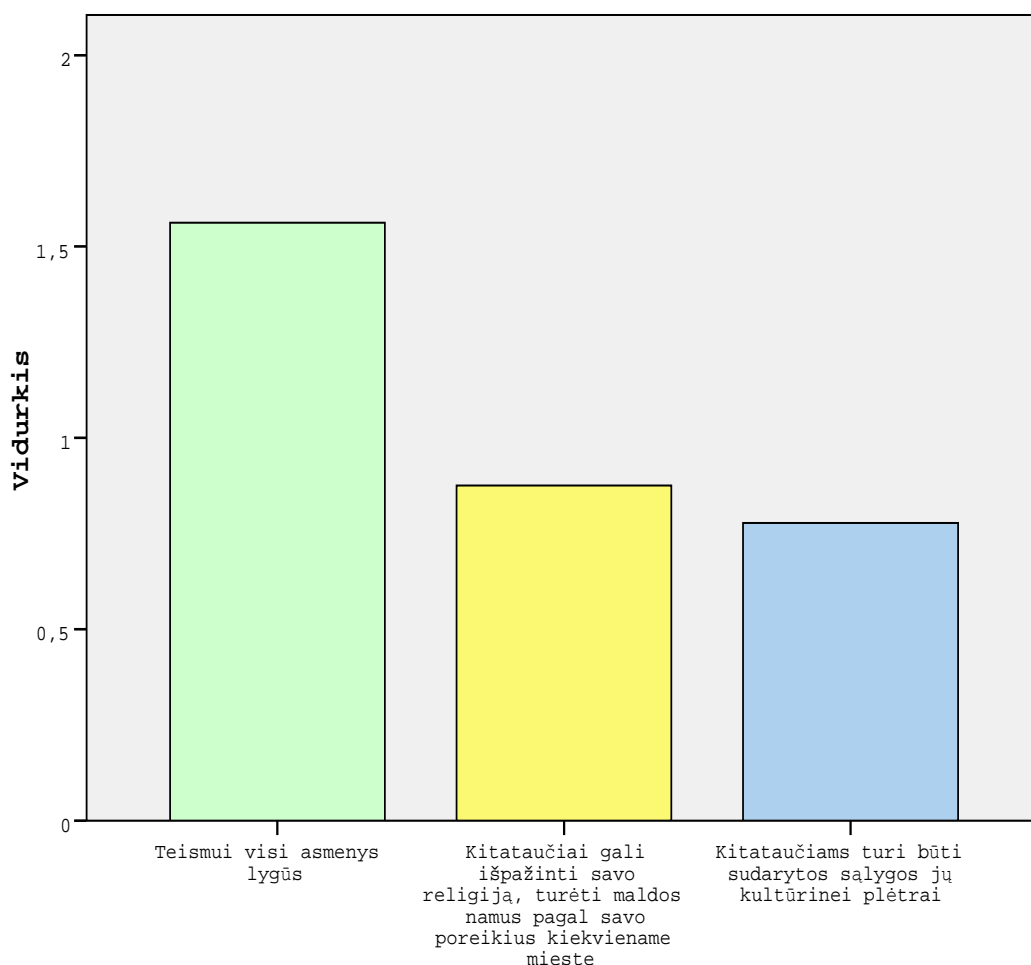
Apie kitų tautų gyvenimą respondentai dažniausiai sužino per istorijos (vidurkis = 7,87) ir geografijos pamokas (vidurkis = 7,33). Mažiausiai - per tikslųjų mokslų pamokas. Tai lyg ir savaime suprantama, juk neįmanoma išdėstyti istorijos, geografijos ar užsienio kalbos kursų nepasakojus apie kitas kultūras. Labai mažai apie kitas kultūras kalbama per tikslųjų mokslų pamokas. Šių dalykų mokytojai irgi turi galimybių suteikti mokiniams tarpkultūrinių žinių - nėra nei vienos mokslo šakos, į kurią savo indėlio nebūtų įnešę skirtingų tautų atstovai. Būtų puikus pagrindas pasidomėti jų kilme, šalimi ar netgi kalba, kuria jie užrašė savo idėjas ir mintis. Pagarba nusipelnusiai asmenybei gali būti sutapatinama su pagarba tos pačios tautybės atstovams, gyvenantiems šiais laikais.

Visų, net tikslųjų, mokslų nagrinėjamų temų pobūdį, esmę galima rasti bet kokios šalies apraiškose. Būtų tikslinga pamokos metu naudoti lyginamąjį metodą.

Per pilietinio ugdymo pamokas mažiau nei pusė respondentų (vidurkis = 4, 11). gauna tarpkultūrinių žinių. Galima teigti, kad tikslingas piliečio, suvokiančio kultūrų įvairovę, ugdymo procesas nevyksta.

23 pav. Teisinių dokumentų užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises žinojimas.

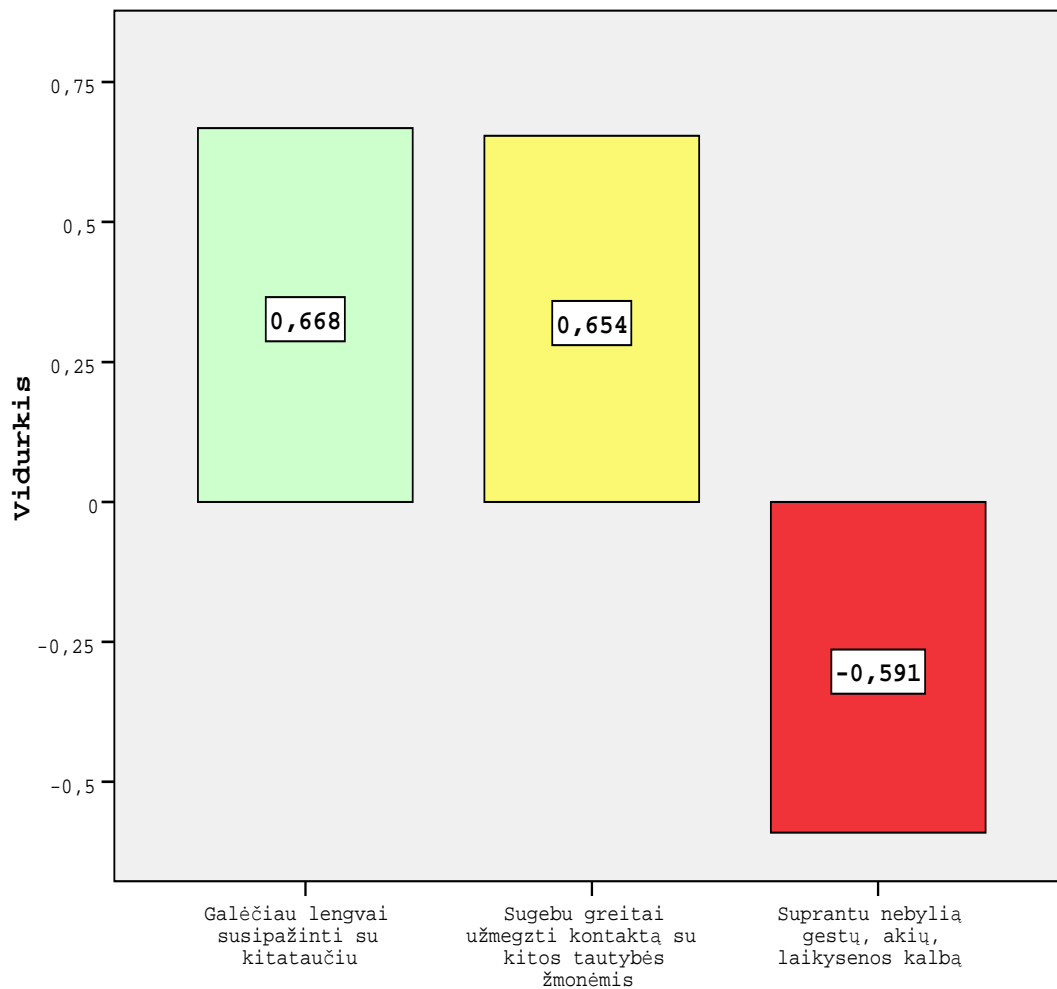
LR Konstitucijos straipsnį „Teismui visi asmenys lygūs“ yra gerai įsisavinusi didžioji dalis respondentų (vidurkis = 1, 51).

Mažiau nei pusė (vidurkis = 0, 54) apklaustųjų mano, kad kitataučiams turi ir gali būti sudarytos sąlygos jų kultūrinei plėtrai.

Galima teigti, kad Lietuvos gyventojams trūksta teisinių aktų, žmogaus teisių ar draudžiančių rasinę bei etninę diskriminaciją įstatymų žinojimo.

2. 2. 3. 2. Gebėjimai

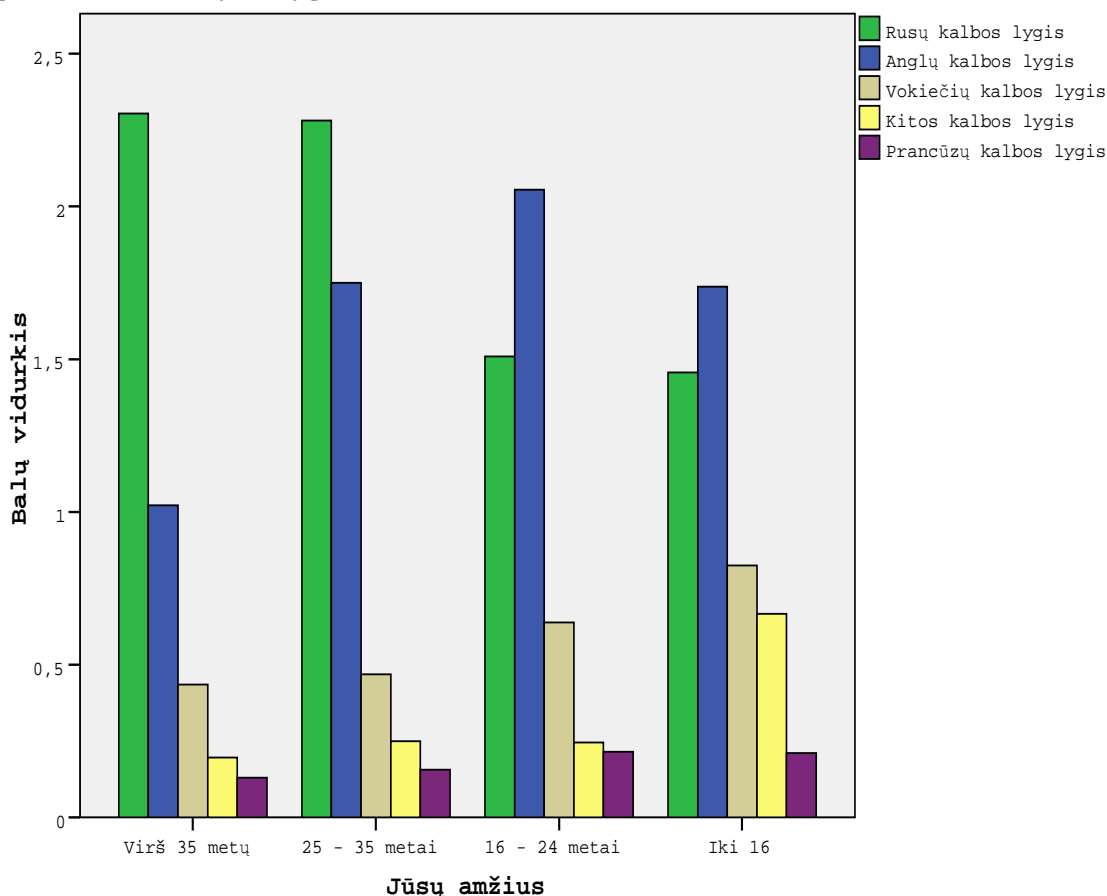
24 pav. Komunikaciniai įgūdžiai

Didelė dalis respondentų (vidurkis = 0, 668) sugeba greitai užmegzti kontaktą su kitos tautybės žmonėmis bei sugeba lengvai susipažinti su kitataučiais (vidurkis = 0, 654).

Tik trečdalis apklaustųjų (vidurkis = - 0, 59) turi neverbalinio bendravimo įgūdžių.

25 pav. Kalbos valdymo lygis

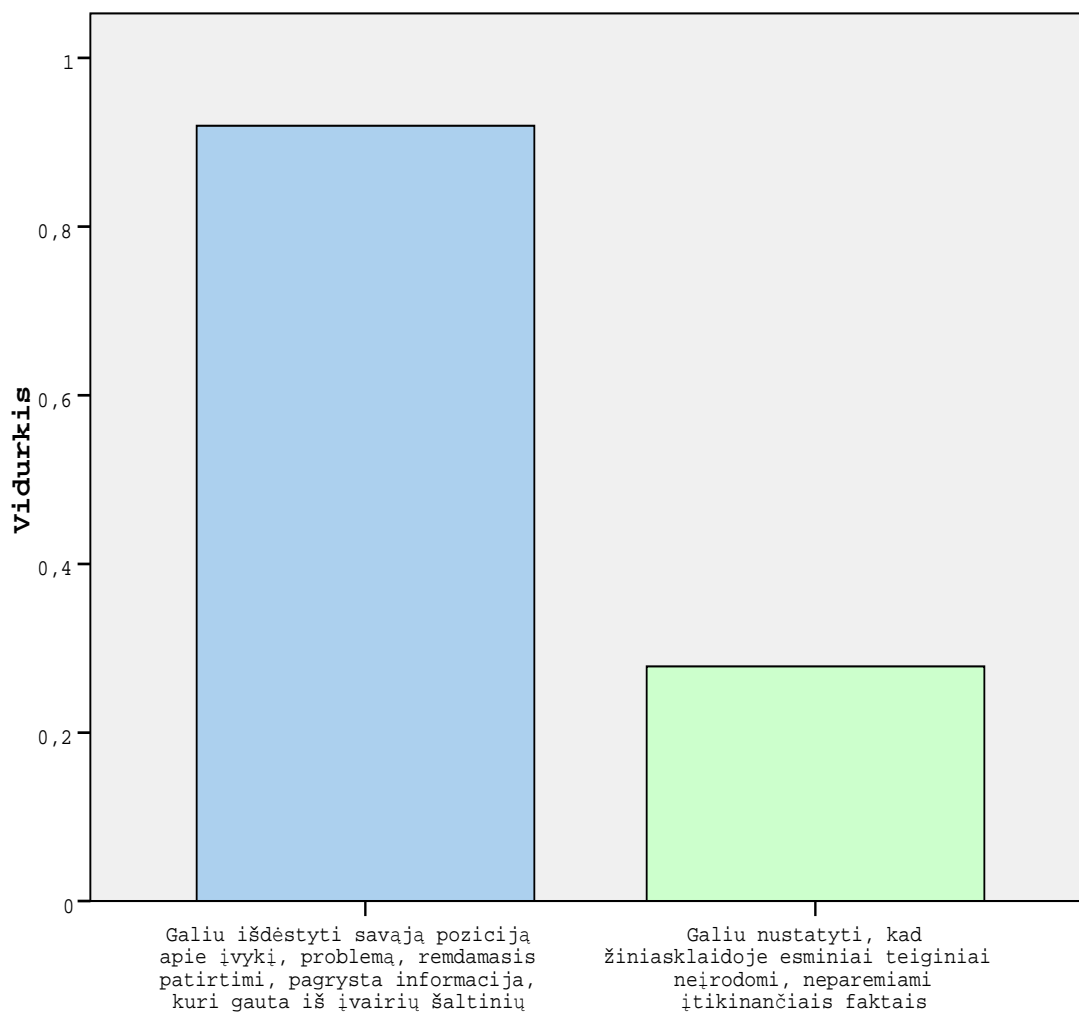
I

Kalbos žinojimo lygis (pradedantis, pažengęs, įgudęs) tiesiogiai susijęs su apklaustųjų amžiumi.

Kai respondentai, kuriems dabar virš 25-ių, lankė mokyklą, buvo siekiama, kad rusų kalbą gerai įvaldytų visi. Kuomet rusų kalba ir jos mokymasis tapo neprivalomas, sumažėjo šios kalbos prestižas mokyklose. Ir pirminę poziciją (tai mes matome ir diagramoje) užima anglų kalba. Atsižvelgiant į tai, kad antra užsienio kalba yra privalomas dalykas, moksleiviai dažniausiai renkasi anglų kalbą pirmąja užsienio kalba, o rusų – antrąja. Tokią rusų kalbos vietą mokykloje galima paaiškinti įvairiais faktoriais: mokytojų, galinčių mokyti rusų kalbos, buvimas; gerai įvaldę rusų kalbą ir turintys galimybę padėti savo vaikams mokytis užsienio kalbos tėvai; perspektyva bendradarbiauti, palaikyti kontaktus (ypatingai verslo pobūdžio) su įvairiais ištekliais turtinga kaimynine šalimi.

Tirdami besimokančio šiuolaikinio jaunimo amžiaus (16 - 24 metų) tarpsnį tribalėje sistemoje, matome, kad dauguma respondentų yra įgudę anglų kalbos vartotojai (vidurkis = 2,08); gan aukštas rusų kalbos valdymo lygis (vidurkis = 1,51); neaukštas vokiečių (vidurkis = 0,68), prancūzų (0,24) ir kitų kalbų valdymo lygis.

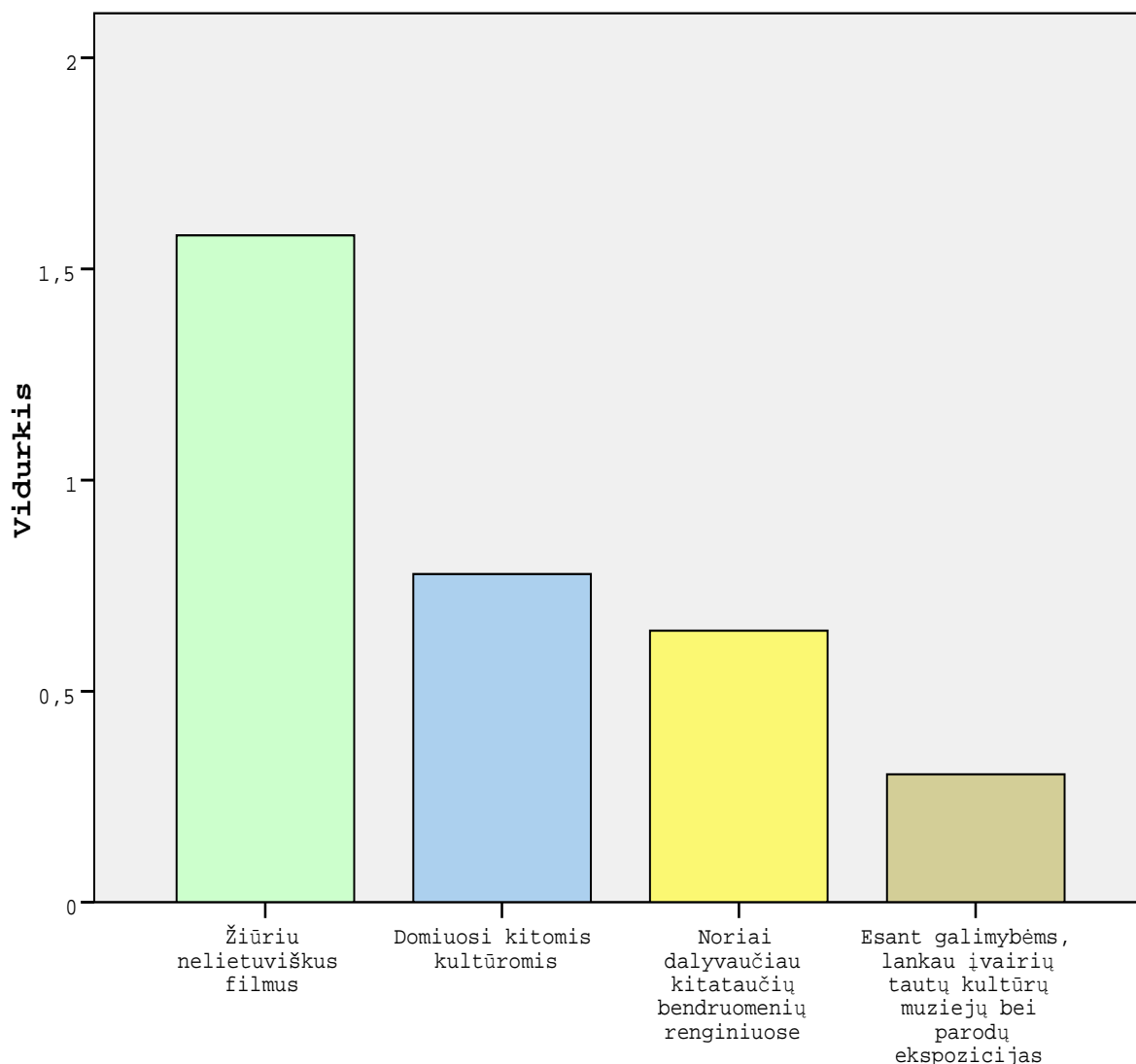
26 pav. Kritinio mąstymo įgūdžiai.

Nemaža dalis apklaustųjų (vidurkis = 0,91) gali išdėstyti savo poziciją, remdamiesi patirtimi ar pagrįsta informacija. Truputis daugiau nei pusė respondentų (vidurkis = 0,28) gali nustatyti, kad žiniasklaidoje esminiai teiginiai neįrodomi, neparemiami įtikinčiais faktais.

Galima teigti, kad gebėjimas kritiškai mąstyti vis dar lieka nepilnai įvaldyta sritimi.

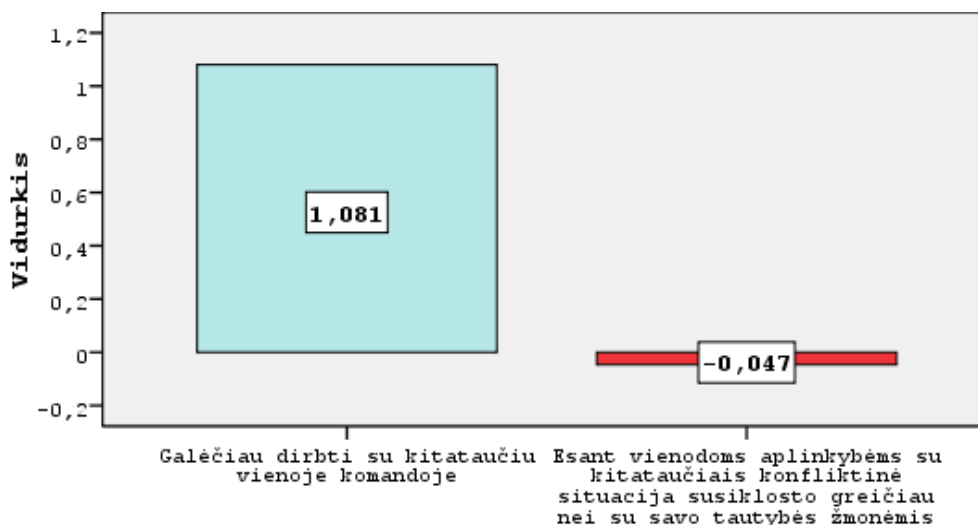
27 pav. Kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai.

Įgydami naują kultūros patirtį geba atsinaujinti daugiau nei pusė respondentų: esant galimybėms, lanko įvairių tautų kultūrų muziejų bei parodų ekspozicijas (vidurkis = 0,27); domisi kitomis kultūromis (vidurkis = 0,75); noriai dalyvauja kitataučių bendruomenių renginiuose (vidurkis = 0,62). Dauguma apklaustųjų žiūri nelietuviškus filmus (vidurkis = 1,57).

Galima teigti, kad nemaža Lietuvos gyventojų dalis geba atvirai susitikti su kita kultūra, pažinti ją, bendrauti su kitos tautybės atstovais.

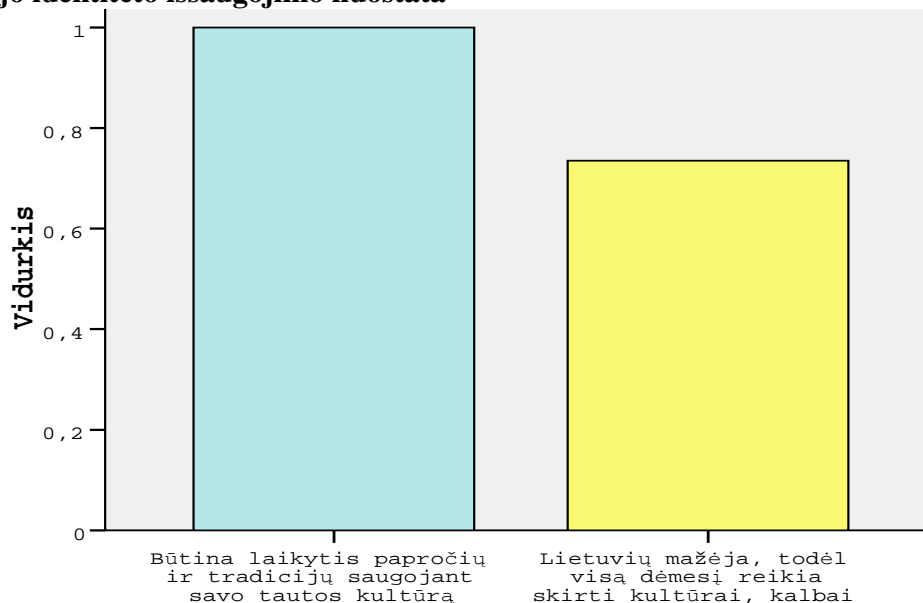
28 pav. Tarpkultūrinių konfliktų valdymo įgūdžiai.

Didžioji dalis apklaustųjų (vidurkis = 1,08) galėtų dirbti su kitataučiais vienoje komandoje. Tai rodo, kad žmonės yra palankiai nusiteikę kitų šalių atstovų atžvilgiu ir laiko juos lygiaverčiais. Ir tik maža dalis (vidurkis = -0,05) mano, jog, esant vienodoms aplinkybėms, su kitataučiais konfliktinė situacija susiklostytų greičiau nei su savo tautybės žmonėmis. Galima teigti, jog respondentai turi mažai arba visai neturi bendradarbiavimo patirties su kitataučiais įgūdžių, nemoka valdyti tarpkultūrinių konfliktų.

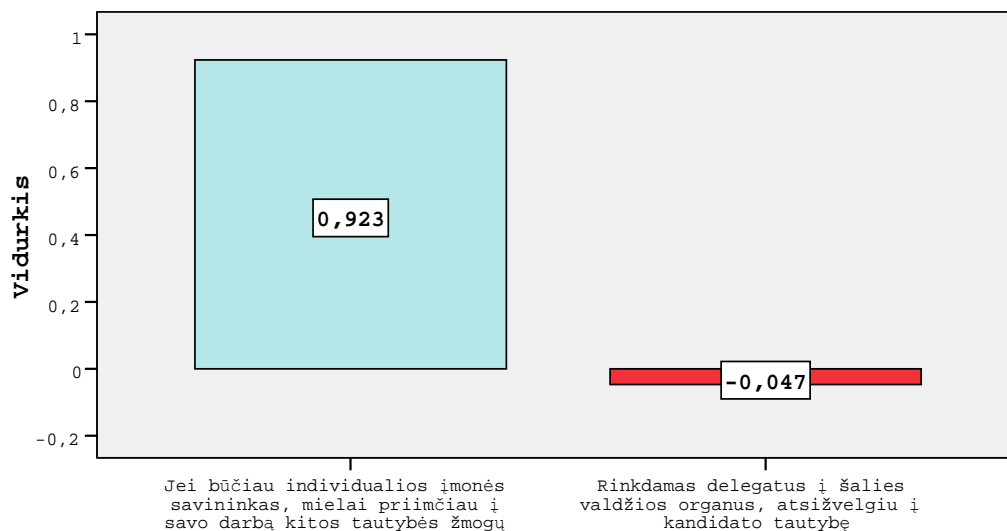
Nuostatos

29 pav. Savojo identiteto išsaugojimo nuostata

Daugiau nei pusė respondentų mano, kad būtina laikytis papročių ir tradicijų išsaugant savo tautos kultūrą (vidurkis = 0,99); nusiteikę daug dėmesio skirti savo gimtajai kultūrai, kalbai (vidurkis = 0,67).

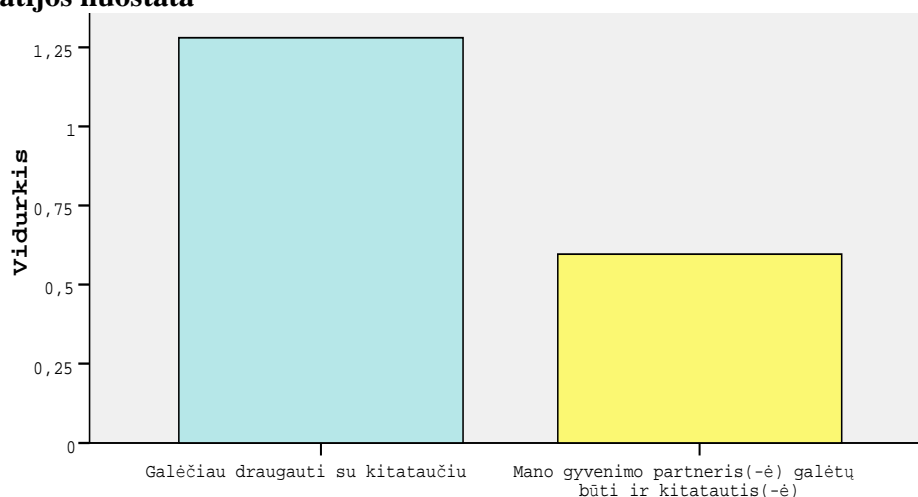
30 pav. Stereotipų neturėjimo nuostata.

Nemaža dalis respondentų (vidurkis = 0,92), būdami darbdaviais, priimtų į darbą kitos tautybės žmones.. Galbūt šį apsisprendimą lemia nuolatinės kalbos apie darbuotojų stygių. Galima teigti, kad verslo interesai, konkurencija lemia pokyčius stereotipų formavimo procese. Kita vertus, tai parodo, kad ketvirtis apklaustųjų turi išankstinių nusistatymų, kas lemia įtakojančių stigmų atsiradimą, stereotipų formavimąsi.

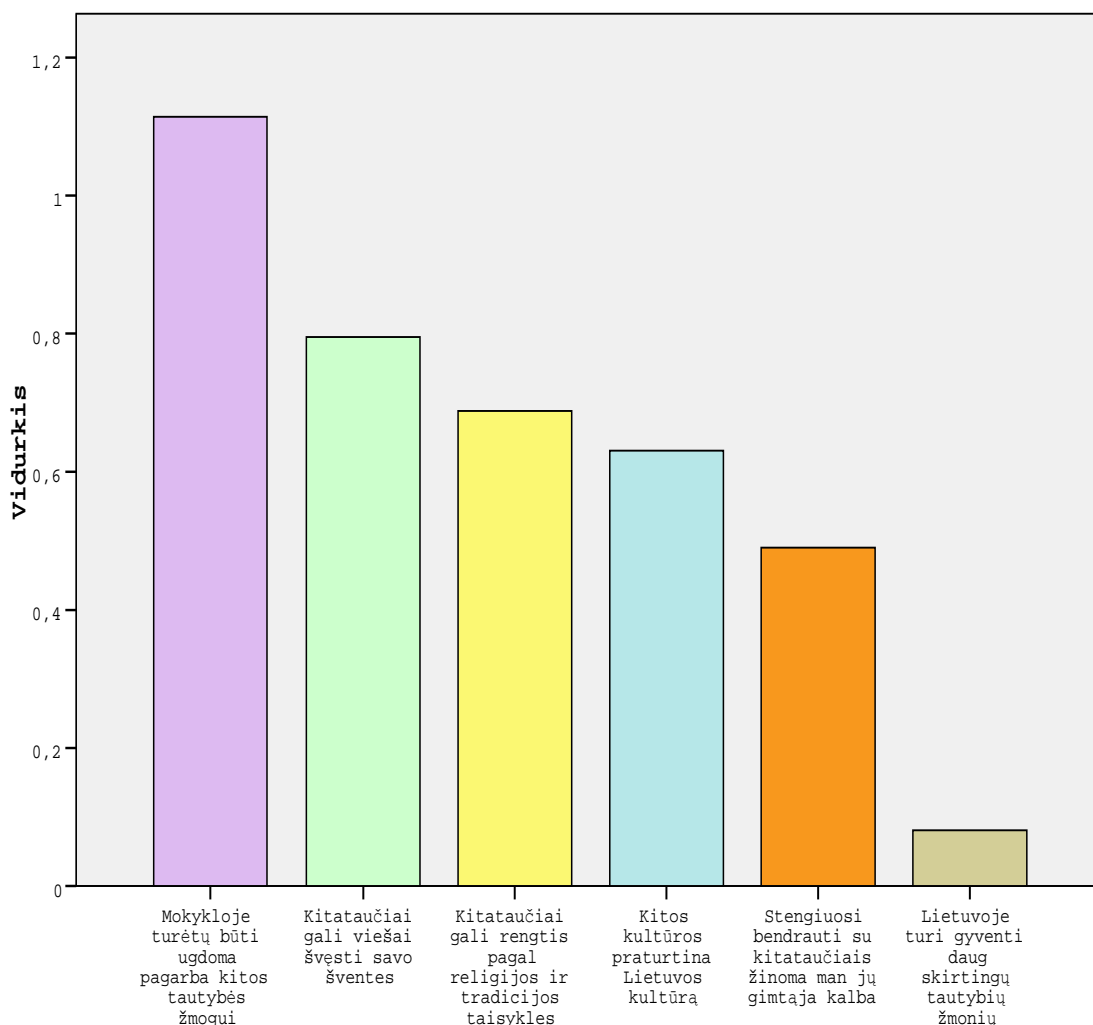
Pusė respondentų (vidurkis = 0,05), rinkdami delegatus į šalies valdžios organus, atsižvelgtų į kandidato tautybę. Galima teigti, kad pusė respondentų abejoja kitataučių lojalumu Lietuvai, taip formuodami „penktosios kolonos“ stigmą.

31 pav. Empatijos nuostata

Respondentų empatijos nuostata gan aukšta: didžioji dalis (vidurkis = 1,25) pareiškė, kad galėtų draugauti su kitataučiu; daugiau nei pusė apklaustųjų (vidurkis = 0,58) galėtų pasirinkti kitatautį (-ę) kaip gyvenimo partnerį(-ę)

32 pav. Tolerancijos nuostata.

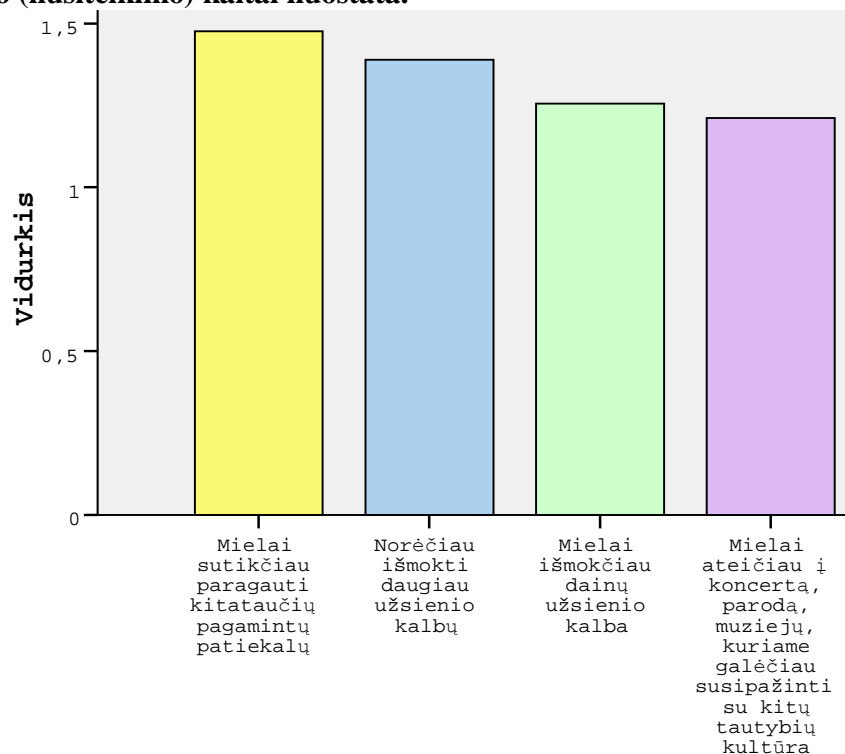
Daugiau nei pusė respondentų yra tolerantiški kitataučiams. Jie mano, kad kitataučiai gali rengtis pagal savo religijos ir tradicijos taisykles (vidurkis = 0, 79); kitataučiai gali viešai švęsti savo šventes (vidurkis = 0, 68); kitos kultūros praturtina Lietuvos kultūrą (vidurkis = 0, 62); Lietuvoje turi gyventi daug skirtingų tautybių žmonių (vidurkis = 0, 17).

Didelė dalis apklaustųjų įsitikinusi, kad mokykloje turėtų būti ugdoma pagarba kitų tautybių žmonėms(vidurkis = 1, 16).

Daugiau nei pusė respondentų stengiasi bendrauti su kitataučiais jų gimtąja kalba (vidurkis = 0, 49).

33 pav. Atvirumo (nusiteikimo) kaitai nuostata.

Didžioji dalis respondentų jaučia pagarbą kitų tautų tradicijoms, kultūros paveldui, etnokultūriniam savitumui; nusiteikę priimti ir išbandyti naujoves:

- mielai ateitų į koncertą, parodą, muziejų, kuriame galėtų susipažinti su kitų tautybių kultūra (vidurkis = 1, 28);
- mielai išmoktų dainų užsienio kalba (vidurkis = 1, 56);
- norėtų išmokti daugiau užsienio kalbų (vidurkis = 1, 47);
- mielai sutiktų paragauti kitataučių pagamintų patiekalų (vidurkis = 1, 49).

Tyrimo išvados

1. Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė, kad Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos pakanka kitataučių stigmatizacijos procesams stabdyti, pasitvirtino iš dalies.
2. Pastebėta, kad Lietuvos gyventojams trūksta žinių apie žmogaus teises ir draudžiančių rasinę bei etninę diskriminaciją įstatymų žinojimo; neverbalios kalbos atpažinimo ir naudojimo, tarpkultūrinių konfliktų valdymo, rasistinio diskurso atpažinimo viešojoje erdvėje įgūdžių; vartojamų užsienio kalbų įvairovės. Abejojama kitataučių lojalumu Lietuvai, nepakanka tolerancijos.
3. Mokyklose neužtikrintas tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo permanentiškumo principas: apie kitataučių kultūras beveik nekalbama per tikslųjų mokslų, nepakankamai - per pilietinio ugdymo pamokas.

3. 2. 4. Tyrimas „Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas neformalaus ugdymo kontekste“

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas – Išsiaiškinti, kaip patirtinio mokymo(-si) metodai padeda ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją, padėsiančią spręsti kitataučių destigmatizacijos problemas.

Tyrimo uždavinys :

Nustatyti patirtinio mokymo(-si) metodų efektyvumą ugdant tarpkultūrinę kompetenciją.

Tyrimo problema: Kaip patirtinio mokymo(-si) eigoje pasireiškia tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo efektyvumas?

Tyrimo hipotezė: Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas efektyviausias neformaliojo ugdymo kontekste.

Tyrimo metodas: Lauko tyrimas

Duomenis bei informaciją rinkau fotografuodama.

Duomenų apdorojimo metodas: foto protokolo analizė (foto protokolas - priedas Nr.7)

Tyrimo imtis

Tyrimas atliktas 2006 - 2008 metais dviem etapais:

1 etapas: 2006 – 2008 metais - surinkta medžiaga.

2 etapas: 2008 m. gegužės mėn. – remiantis surinkta foto medžiaga, atliktas duomenų aprašymas ir parengta tyrimo ataskaita.

Tyrimo analizė

Dalyvaudama, organizuodama ar koordinuodama projektinę veiklą, stebėjau vykstančius procesus, rinkau foto medžiagą projektų ataskaitai. Sukaupiti duomenys, stebėjimai leidžia teigti, kad projektų metodai buvo parinkti siekiant tikslo atlikti kitataučių stigmatizavimo prevenciją arba kitataučių destigmatizaciją.

Pastebėjau, kad neformalaus ugdymo patirtinis mokymas(-sis) vyksta pagal Deivido Kolbo (1971) taikomą patirtinio ugdymo proceso modelį, kuriame patirtis, atsiranda iš pojūčių ir dėl aplinkos poveikių.

Projekto dalyviai yra sąmoningai motyvuoti, suinteresuoti kokybiškiau ir greičiau atlikti užduotis, suvokti savo dalyvavimo ugdamajame procese patirtį bei panaudoti ją gyvenime.

Projekto metu kuriama dalyviams patraukli, laisva, draugiška atmosfera. Projekto vadovai nėra vertintojai ir žinių suteikėjai, jie - tarpininkai bei lygiavečiai ugdymo proceso partneriai.

Projekto pavadinimas	Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija	Naudojami patirtinio mokymo(-si) metodai	Mano vaidmens projekte apibrėžtumas
Welcome to my country	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo, savojo identiteto išsaugojimo nuostatos.	Tarpkultūrinis treningas	Organizatorė
Genderstream in the stream	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, konfliktų valdymo, kritinio mąstymo, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Tarpkultūriniai mainai; Aptarimas grupėje; Apšilimo žaidimas; Individuali užduotis; Tarpkultūrinis vakaras; Darbas porose.	Dalyvė
Esame visuomenės dalis	Teisinių dokumentų, užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises, žinojimas; kritinio mąstymo, komunikaciniai, konfliktų valdymo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Seminaras; Simuliacinis žaidimas.	Organizatorė
Bravo mokiniai	Kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Konkursas	Koordinatorė
Baltriškės – gerumo oazė	Komunikaciniai, konfliktų valdymo, įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Susitikimas	Organizatorė

Išlikti savimi	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Foto paroda	Koordinatorė
Virdulys	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kritinio mąstymo, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, savojo identiteto išsaugojimo, tolerancijos, atvirumo nuostatos.	Darbas grupėse	Koordinatorė
Mes - europiečiai	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus, teisinių dokumentų, užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises, žinojimas; komunikaciniai, kritinio mąstymo įgūdžiai; tolerancijos, atvirumo nuostatos.	Informacinis renginys; Kūrybinis darbas.	Organizatorė
Radviliškio S. Dariaus ir S. Girėno vidurinės mokyklos jubiliejus.	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Koncertas	Organizatorė
Sėkminga integracija	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, savojo identiteto išsaugojimo nuostatos.	Mugė	Koordinatorė
Radviliškio rajono sentikiai	Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.	Lauko tyrimas	Koordinatorė

Tyrimo išvados:

1. Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino: tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas efektyviausiai vyksta neformaliojo ugdymo kontekste.
2. Ugdymo procese naudojant įvairius patirtinio mokymo(-si) metodus, sėkmingai ugdoma tarpkultūrinė kompetencija.
3. Neformaliojo ugdymo patrauklumas bei efektyviai veikiantys požiūrio formavimą(-si) metodai galėtų būti naudojami ir formaliame ugdyme.

DARBO IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados, suformuluotos remiantis teoriniais ir empiriniais duomenimis

Išanalizavus tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslinę literatūrą, tiriančią tarpkultūrinės kompetencijos konceptą, galima konstatuoti, kad šios kompetencijos ugdymas yra būtinybė kiekvienam Lietuvos gyventojui, kuriam stinga naujo mąstymo visuomenės transformacijos procese.

Mokslinės literatūros bei atliktų tyrimų analizė parodė, kad:

1. Tarpkultūrinė kompetencija tiek edukologijos, tiek ir socialiniuose darbuose nagrinėjama panašiai.
2. Lietuvos gyventojų etninės ir rasinės diskriminacijos, stigmatizacijos, stereotipizacijos bei tolerancijos raišką įtakoja kryptingą tarpkultūrinę kompetenciją ugdančių permanentiškų ugdymo programų stoka bei netikslingai parinkti ugdymo metodai.
3. Tarpkultūrinė kompetencija gali būti ugdoma (išsiugdoma) natūraliomis gyvenimo sąlygomis savaiminiu būdu. Todėl patirtinis mokymas(-sis) yra efektyviausias tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo visuomenės transformacijos konteste metodas, įtakojantis asmenybės kaitą bei skatinantis žmogaus išsąmoninto požiūrio formavimą ar keitimąsi, efektyvų eksteriorizacijos procesą, taikų įvairių kultūrų atstovų ir grupių sugyvenimą, bendravimą ir bendradarbiavimą.
4. Lietuvos gyventojai yra tik iš dalies pakantūs kitų tautybių atstovų bei grupių atžvilgiu: jaunimas linkęs diskriminuoti žydus, totorius, romus, musulmonus, Kaukazo šalių gyventojus bei kinus.
5. Lietuvos visuomenei iš dalies būdingas galintis įtakoti stigmų atsiradimą kaimyninių šalių gyventojų atžvilgiu stereotipinis mąstymas.
6. Lietuvos gyventojų tarpkultūrinės kompetencijos lygis nėra pakankamas etninės ir rasinės stigmatizacijos procesams užkirsti: trūksta teisinių aktų, žmogaus teisių ar draudžiančių rasinę bei etninę diskriminaciją įstatymų žinojimo; neverbalios kalbos atpažinimo ir naudojimo įgūdžių; tarpkultūrinių konfliktų valdymo įgūdžių; rasistinio diskurso atpažinimo viešojoje erdvėje įgūdžių; vartojamų užsienio kalbų įvairovės.

Rekomendacijos

1. Kurti kitataučius destigmatizuojančias, ugdančias tarpkultūrinę kompetenciją, skatinančias vykdyti nacionalinių santykių aštrėjimo prevenciją permanentines ugdymo programas, atsižvelgus į įtakojančius tolerantiškos visuomenės atsiradimo ir tarpkultūrinės kompetencijos natūralųjį ugdymo(-si) faktorius.
2. Remiantis kūrybiškumo bei motyvacijos dimensija, formuojant kitataučių destigmatizacinį diskursyvinį lauką, perkelti plačiai naudojamą neformaliame ugdyme patirtinį metodą į formaliąją ugdymo sistemą. Tuo tikslu organizuoti atitinkamus pedagogų kvalifikacijos kėlimo kursus bei rengti tarpkultūrinio ugdymo metodologinius leidinius.
3. Stiprinti bei plėtoti Lietuvos ir įvairių šalių, titulinės nacijos ir tautinių mažumų atstovų konstruktyvų tarpkultūrinį dialogą, užkertant galimybę išankstinėms neigiamoms nuostatoms, neigiamiems skatinantiems stigmų formavimą stereotipams atsirasti. Tuo tikslu inicijuoti programas, kurių prioritetai būtų skirtingų etninių bendruomenių ar jų atstovų bendros veiklos projektų organizavimas.
4. Suteikti ugdymo turiniui tarpkultūrinę dimensiją, inkorporavus į visų dėstomų dalykų programas skirtingų kultūrų pažinimą, supratimą ir priėmimą; įstatymų, liečiančių žmogaus teises bei kitataučių diskriminaciją, nagrinėjimą; komunikacinių įgūdžių akcentuojant neverbalinės kalbos vartojimą ugdymą; įvairių kalbų mokymąsi ir vartojimą, neakcentuojant vienos dominuojančios.
5. Siekiant destigmatizuoti žydų, totorių, romų, musulmonų, kinų, Kaukazo šalių atstovus bei šių etnosų grupes, numatyti jų kultūrų platesnį ir gilesnį pažinimą, tikslingai naudojant ugdymo procese patirtinio mokymo(-si) metodus bei rengiant visuomenės informavimo kampanijas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Abramavičiūtė I., Andriulienė A., Leončikas T. ir Žiobienė E. (2004). Tarpusavio supratimas: tarptautinė tolerancija. Lietuvos žmogaus teisių centras, Vilnius.
2. Beresnevičiūtė V., Frėjutė-Rakauskienė M. (2006). Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė// Etniškumo studijos 2006/1: Etninis nepakantumas/ Vilnius: Socialinių tyrimų institutas/Eugrimas.
3. Beresnevičiūtė, V. (2005). Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Etniškumo studijos. Vilnius: Eugrimas.
4. Berry J., Poortinga W. Segal Y. H., Dasen M. H., Cross P. R. (2002). Cultural Psychology: Research and applications. Cambridge.
5. Byram, Michael. (1989). A Model for Language and Culture Teaching. In: Cultural Studies in Foreign Language Education. Clevedon: Multicultural Matters.
6. Bourdieu P., Passeron Jean - Claude (1977). Reproduction in Education, Society and Culture. – London.
7. Brislin, R. W. & Yoshida, T. (1994). Intercultural Communication Training: An Introduction. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
8. Cui, Geng & Awa, Njoku E. (1992). Measuring Intercultural Effectiveness: An Integrative Approach. In: International Journal of Intercultural Relations. Volume 16, Number 3. New York: Pergamon Press.
9. Diskienė Danutė (1998). Kultūriniai valdymo aspektai. Vilnius: VU leidykla.
10. Dohmen, G. (1998). APEL in Adult and Community Education//Conference on Assessment of Prior Experiential Learning as a Key to Lifelong Learning. Bremen.
11. Emerson R. N. Introduction (1983). Field research Ed by Burgess, R.G. Pp. 1-1 1. Boston: Gergc Allen and Unwin.
12. Furnham, Boshner S. (1987) Cultural Shock: Psychology Reactions to Unfamiliar Environments. Methuen.
13. Garfinkel H. (2005). Etnometodologiniai tyrimai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
14. Gibson, R. (2000). Intercultural business communication. Oxford University Press.
15. Goffman E. (1963). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. N. Y.: Prentice-Hall.
16. Grebliauskienė, B.. Večkienė N (2004). Komunikacinė kompetencija: Komunikabilumo ugdymas.

17. Gudavičius A.(2000). Etnolingvistika. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
18. Gudonienė V(1999). Įvadas į komunikacijų studijas. Vilnius: Žara.
19. Guffey M.E. (1997). Business Communication:Process and Product. Cincinnati:South-Western College Publishing
20. Хантингтон С. (1994). Грядущее столкновение цивилизаций // Политические исследования. 1994. N 1, США. Экономика. Политика. Идеология.. N 3.
21. Хантингтон С. (1994). Если не цивилизации, то что? // США: Экономика, политика, экономика. № 6.
22. Henry, Jane (1989) "Meaning and practice in Experiential Learning" in Susan Weil and Ian McGill (eds) Making Sense of experiential learning, SRHE & OU Press, Milton Keynes, 1989, pp. 29-33.
23. Hofstede G., 1997. Cultures and organizations: software of the mind. McGraw-Hill Companies.
24. Huntington S. P. (1993) The Clash of Civilizations? // Foreign Affairs. New York.
25. Хомяков М. Б. (2003). Толерантность: парадоксальная ценность // Журнал социологии, социальной антропологии. Том IV. Nr. 4.
26. Inglehart R., Baker W., 2000: Modernization, Cultural Change, And The Persistence of Traditional Values, American Sociological Review, Vol. 65.
27. Jovaiša, L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
28. Jūratė Morkūnienė (2003)Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija// monografija. Sudarė ir redagavo VilniusLietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
29. Ядов В. (2003). Стратегия социологического исследования: описание, объяснение социальной реальности. Москва: Добросвет.
30. Kardelis, K. (2005). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai
31. Kasatkina N. (2006) Visuomenės nuostatų dichotomija: tolerancija versus nepakantumas?
32. Kasatkina N. (2006). Visuomenės nuostatų dichotomija: tolerancija versus nepakantumas? // Etniškumo studijos 2006/1: Etninis nepakantumas/Ethnicity Studies 2006/1: Ethnic Intolerance. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas/Eugrimas, p. 7-18.
33. Kasatkina N., Leončikas T. (2002). Lietuvos tautinių grupių nuostatos integruojantis į Europą// Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis. D. Staliūnas (red.), Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 222-234.
34. Kasatkina N., Leončikas T. (2003). Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas/ Eugrimas.

35. Kasatkina N., Leončikas T. (2004). Įvadas: problemos aktualumas. Lietuvos etninė sudėtis// Lietuva stojant į Europos Sąjungą: ekonominė, sociologinė ir demografinė padėties analizė. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas/Mokslo aidai, p. 121-125.
36. Касаткина Н. (2004). Особенности адаптации этнических групп в современной Литве//Социологические исследования. Москва: Российская академия наук, No. 5.
37. Kritinio mąstymo ugdymas sėkmingai ateities karjerai : specializuota karjeros ugdymo programa pagrindinei mokyklai (2006). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
38. Quasthoff U. M.(1973). Soziales Vorurteil und Kommunikation: Eine sprachwissenschaftliche Analyse des Stereotyps. – F. M.
39. Кукушкин Вадим Сергеевич (2002) Этнопедагогика : учебное пособие / Российская Академия образования. Московский психолого - социальный институт. Москва.
40. Legutko (2006) Tolerancija. Mintys apie griežtą valstybę, prigimtine teisę, meilę ir sąžinę. – Vilnius: Kronta.
41. Leončikas T. (2000). Europos vertybės 99// Kultūrologija, t. 6.
42. Leončikas T. (2000). Vertybės ir visuomenės mažumos//Kultūrologija, 6 t. Vilnius: Kultūros ir meno institutas/ Gervėlė.
43. Leončikas T. (2005). Tolerancija visuomenėje: tyrimų duomenys//Tautinių mažumų teisės. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras.
44. Lippman M. (1988). Thinking in Education. – Cambridge,
45. Lippman W.(1973). Public opinion. N. Y., Harcourt, Brace and Co, p.. 98.
46. Лебедева Н. М. (2002). Теорико – методологические основы исследования этнической идентичности и толерантности в поликультурных регионах России и СНГ // Идентичность и толерантность / Под ред. Н. М. Лебедевой. Москва: Институт этнологии и антропологии РАН.
47. Лебедева Н.М. (2000). Этническая и кросс-культурная психология. В.Дружинин (ред.) Учебник психологии для студентов гуманитарных вузов. СПб: Питер.
48. Melnikas V. (2002). Transformacijos. Vilnius: Vaga.
49. Myron W. Lustig, Jolene Koester (2006). Intercultural competence : interpersonal communication across cultures / Boston : Pearson.
50. Morkūnienė J. (1998). Atvirumas: socialinė ir filosofinė užduotis // Filosofija, sociologija,. Nr. 4. Vilnius: Academia.
51. Morkūnienė J. (2003). Globalizacija: taikos kultūra, žinių visuomenė, tolerancija: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.

52. Минюшев Ф. И. (1999). Социальная антропология. Москва.
53. Минюшев Ф.И. (1997). Социальная антропология (курс лекций). М.: Международный университет бизнеса и управления.
54. Neuberg, S. L., Smith, D., Hoffman, J. C., & Russell, F. J. (1994). When we observe stigmatized and 'normal' individuals interacting: Stigma by association. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 196-209.
55. Ньюман, Л. (1999). Социологические исследования. № 4. С. 110-121.
56. Osovska M. (1987). Tolerancija// Etikos etiudai//Pagarba ir pakanta. V: Mintis
57. Осипов А. (2002). Конструирование этнического конфликта и расистский дискурс
Опубликовано в: Расизм в языке социальных наук. СПб: Алетейя
58. Paltanavičiūtė G.(2005). Etninių įtampų tyrimo problema socialiniame lauke. *Geografija*, T.41, nr.1.
59. Poon, J. M. L., Stevens, C. K. & Gannon, M. J. (2000). *Research and Practice in Human Resource Management* 8(2). Effects of Training Method and Learning Style on Cross-Cultural Training Outcomes.
60. Pruskus V. (2004). *Multikultūrinė komunikacija ir vadyba*. Vilnius: VĮ Vilniaus teisės ir verslo kolegija
61. Pukelis, K. (2004). *Mokytojų rengimo idealinio modelio parametrai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
62. Rau J. (2005). *Kultūrų dialogas – dialogo kultūra*. Vilnius: Dialogo kultūros instituto leidykla
63. Rodin M. and J. Price Overcoming (1995). Stigma: Credit for Self-Improvement or Discredit for Needing to Improve? *Pers Soc Psychol Bull*, February 1.
64. Roger's theory of learning evolved as part of the humanistic education movement (e.g., Patterson, 1973; Valett, 1977).
65. Rogers, C.R. & Freiberg, H.J. (1994). *Freedom to Learn* (3rd Ed). Columbus, OH: Merrill/Macmillan.
66. Ruškus J., Mažeikis G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
67. Saugėnienė N. (2003). Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiniame kontekste. – Kaunas: Technologija.
68. Saugėnienė N. (2003). Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiniame kontekste. Kaunas: Technologija.

69. Shubik Martin (1975). The uses and methods of gaming. New york: Elsevier.
(žiūrėta 2007 04 10) Prieiga per Internetą : <http://cowles.econ.yale.edu/faculty/shubik.htm>
70. Suslavičius A. (2006). Socialinė psichologija, Vilnius: Vilniaus universitetas.
71. Садохин А. П.(2004) Теория и практика межкультурной коммуникации : учебное пособие для вузов по дисциплине "Культурология" / Москва : ЮНИТИ,
72. Сарапас В. Л. (1993). Проблема социальной адаптации мигрантов к иной этнокультурной среде. Автореферат дисс..к.н.ф. Москва.
73. Сикевич З. (1999). Этническая неприязнь в массовом сознании россиян// Нетерпимость в России. Старые и новые фобии. М.: Московский Центр Карнеги.
74. Tolerancijos ugdymas mokykloje : knyga mokytojui (2004). Vilnius: Garnelis
75. Шпак Л.Л. (1991). Социокультурная адаптация в советском обществе: философско – социологический аспект. Красноярск: из-во Красноярского университета.
76. Taguiri R. (1969). Person perception // Lindzey J., Aronson E. (eds.) The Handbook of social psychology. V. 3. N. Y. Academic Press.
77. Tarptautinis žodžių žodynas (1969). Red. I. Liochinas, S. Lokšina, F. Petrovas, L. Šaumanas. Vilnius: Mintis.
78. Toleikis V. (1998). Lietuvos čigonų ugdymas// Čigonai Lietuvoje ir Europoje. Vilnius: Tyto Alba.
79. Triandis, Harry C. (1980) Reflections on Trends in Cross-Cultural Research. Journal of Cross-Cultural Psychology.
80. Трусов В. П., Стрикленд Л. Х.(1983). Социальная психология в Канаде // Психол. журн. Т. 4. № 5.
81. Vaitkevičiūtė, V. (2002). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žara
82. van Dijk T. A. (2000). New(s) Rasizm: A discourse analytical approach. In Cottle S. (Ed.), Ethnic Minorities and the Media. Philadelphia: Open University Press.
83. Витковской, Г. Малашенко А (1999). Нетерпимость в России: старые и новые фобии/ Под ред.. М. Московский Центр Карнеги,
84. Воронков В. (2001). Расизм в языке социальных наук // Сборник междисциплинарной конференции „Социальные науки, расистский дискурс и дискриминационные практики". СПб.: Алетейя.
85. Засурский Я. Н (1978). Техника дезинформации и обмана. Москва: Мысль.
86. Зик К. (1985). Ребенок и его мир. Москва: Просвещение.

PRIEDAI

1 PRIEDAS - TERMINŲ IR SĄVOKŲ ŽODYNAS.....	70
2 PRIEDAS - LAUKO TYRIMO "DAUGIAKULTŪRĖ ERDVĖ - TRAKAI" FOTO PROTOKOLAS	75
3 PRIEDAS - TYRIMO „PAAUGLIŲ ETNINĖ TOLERANCIJA" KLAUSIMYNAS.....	79
4 PRIEDAS - TYRIMO "ETNINIAI STEREOTIPAI MŪSŲ BENDRAAMŽIŲ SĄMONĖJE" KLAUSIMYNAI LIETUVIŲ IR RUSŲ.....	82
5 PRIEDAS - TYRIMO "ETNINIAI STEREOTIPAI MŪSŲ BENDRAAMŽIŲ SĄMONĖJE" DIAGRAMOS.....	91
6 PRIEDAS - TYRIMO „TARPKULTŪRINĖ LIETUVOS GYVENTOJŲ KOMPETENCIJA“ KLAUSIMYNAS.....	96
7 PRIEDAS - LAUKO TYRIMO „TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS NEFORMALIAUS UGDYMO KONTEKSTE“ FOTO PROTOKOLAS.....	99

TERMINŲ IR SĄVOKŲ ŽODYNAS

Antisemitizmas – priešiškus ar išankstinis nusistatymas nukreiptas prieš žydus, jų religinę ir etninę grupę.

Bendradarbiavimas – bendravimas, kurio metu asmenys padeda realizuoti vienas kito poreikius.

Bendravimas – 1) žmonių socialinės būties forma, pasireiškianti kontaktų tarp žmonių užmezgimu ir palaikimu, draugystė, partnerystė. 2) keitimasis informacija, patirtimi, jos turinimas naudojantis žodiniiais ir nežodiniiais ženklais. 3) tarpusavio sąveika, įvairių žmonių kontaktai, reikalingi užsiimant bendra veikla.

Destigmatizacija - visuma išorinių ir vidinių priemonių, kurias naudojant bandoma sumažinti arba panaikinti psichologinį atstumą tarp stigmatizuotojo ir visuomenės, siekiant integruoti jį į visuomenę.

Destigmatizacijos programa - suplanuoti ir patvirtinti veiksmai, kuriais numatoma šviesti visuomenę siekiant šalinti neigiamas nuostatas ir stereotipus susijusius su išsiskiriančiu aplinkoje žmogumi.

Dialogas – dvišalis partnerių bendradarbiavimas, abipusis informacijos pasidalinimas..

Diskriminacija - 1) teisių sumažinimas arba atėmimas tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. 2) asmens teisių ribojimas arba atėmimas dėl rasės, tautybės, religijos, amžiaus, lyties ar pan.

Diskriminavimas – praktinė veikla, kuria išskirtinai ribojamos tam tikrų gyventojų grupių teisės.

Edukacija – auklėjimas, lavinimas, švietimas.

Egocentrizmas – perdėtai jausmingas dėmesys sau, savęs laikymas visa ko centru.

Eksteriorizacija - mokinio įgytų žinių (informacijos) reiškimas žodžiu, raštu ar veiksmu, jų taikymas praktinėje veikloje mokėjimams ir įgūdžiams lavinti, jiems įvaldyti; procesas, kuriuo intelektualinė patirtis „išvedama į išorę“ – išreiškiama kalba, praktiniais veiksmais.

Empatija – 1) atjauta, sugebėjimas įsijausti į kito žmogaus jausmus. 2) įsijautimas į kito asmens emocinę būseną. 3) (gr. empatheia – įsijautimas) emocinis savęs tapatinimas su kitu žmogumi bei kito asmens išgyvenimų sukėlimas savyje.

Etninis identitetas - laike kintanti kategorija. Jį įtakoja išsilavinimas, visuomenės informavimo priemonės, literatūra, šeima, draugai, politiniai ir ekonominiai interesai, socialinė konkurencija, pan.

Etniškumas – ta žmogaus socialinio tapatumo dalis, kurią apibūdina protėviai, paveldas ir visiems bendri bruožai.

Etnosas - istoriškai susiformavusi žmonių grupė, turinti bendrą kalbos, kultūros, religijos bruožų.

Fobija – įkyri kurių nors daiktų ar reiškinių baimė.

Formalusis švietimas - valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas lavinimasis, mokymasis ir studijos, kurias sėkmingai baigusieji gauna valstybės pripažįstamą diplomą arba pažymėjimą. Formalųjį suaugusiųjų švietimą - bendrąjį lavinimą, profesinį mokymą, aukštesniausias ir aukštąsias studijas - reglamentuoja Švietimo įstatymas, Mokslo ir studijų įstatymas ir Profesinio mokymo įstatymas.

Gebėjimas – tai pasirengimas ir sėkmingų veiksmų arba sudėtingesnės veiklos atlikimas, pasirenkant ir naudojant teisingus atlikimo būdus, įvertinant atitinkamas sąlygas.

Identifikacija - tapatumo, atitikimo nustatymas; atpažinimas. Polinkis identifikuoti ypač ryškus jaunystėje, ieškant idealesnių, patrauklesnių gyvenimo etalonų.

Identifikavimas- dažniausiai nesąmoningas kito žmogaus elgesio formų, minčių ir jausmų savyje modeliavimas, atpažįstant save kitame ar kitą savyje; kito asmens elgesio ir nuostatų perkėlimas į savo elgesį, į savo nuostatas; psichologinis savigynos mechanizmas, kuriuo asmuo, tapatindamas save su žymių žmonių ar jam reikšmingų grupių elgesiu, išvengia baimės, vidinių konfliktų, menkavertiškumo išgyvenimų; atpažinimas savęs kaip tam tikros grupės (šeimos, tautybės, klasės) atstovo.

Informalus ugdymas. Tai kiekvieno asmens individualus, natūralus ugdymasis vykstantis kasdienių patyrimų metu. Jis nėra struktūruotas ir vyksta savaime.

Ypatumas - sąvoka, apibūdinanti kokį nors skirtumą nuo kitų savybių, žyminti objekto specifiškumą, skirtingumą.

Jaunas žmogus – asmuo nuo 14 iki 29 metų.

Formalusis švietimas - valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas lavinimasis, mokymasis ir studijos, kurias sėkmingai baigusieji gauna valstybės pripažįstamą diplomą arba pažymėjimą.

Kalba – pagrindinė mokymo ir auklėjimo, bendravimo priemonė, kuria žodžiais keičiamasi informacija, pažintine, praktine, emocine patirtimi.

Kompetencija – efektyvios veiklos demonstravimas, sugebėjimas atlikti pateiktas užduotis realioje ar imituojamoje darbo situacijoje bei išmanyti kokius nors dalykus, sritį.

Komunikacija - tai informacijos perdavimo ir priėmimo tarp individų procesas. kuris vyksta šia grandine: mintyse suformuluojama idėja, užkoduojama, perduodama, priimama, iškoduojama (suprantant jos prasmę) ir naudojama.

Komunikacinė kompetencija – individo sugebėjimų, žinių ir išgyvenimų visuma, lemianti jo lankstumą, pasitikėjimą savimi ir orientaciją bendraujant su žmonėmis.

Konfliktas – 1) emocinė – kognityvė prieštaravimų būseną, kylanti dėl nesugebėjimo pasirinkti priimto sprendimo arba net kelių vienuose tendencijose, norų, alternatyvų konfrontacijos situacijoje. 2) priešingų nesuderinamų tendencijų susidūrimas, sukiantis stiprius nemalonius išgyvenimus.

Kritinis mąstymas – mąstymas, kai prie problemos prieinama siekiant įvertinti žinių apie ją pagrįstumą ir aptikti silpnas, menkiau argumentuotas teiginius.

Ksenofobija - užsieniečių baimė.

Kultūra - sudėtinė visuma apimanti žinias, tikėjimus, menus, moralę, teisę, papročius ir kitus gebėjimus, kuriuos žmogus įgyja kaip visuomenės narys.

Kultūrinis šokas – tai šokas dėl naujovių; būseną, kuria žmogus patiria kontaktuodamas su svetimą kultūra.

Neapykantos grupuotė -organizuota grupuotė, propaguojanti neapykantą ar netgi smurtą prieš asmenis, priklausančius konkrečiai rasei, etninei, religinei ar kitokiai socialinei grupei.

Netiesioginė diskriminacija – situacija, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar praktikos tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Nuostata – stabilų ir konsistenciškų reakcijų į socialinius objektus sindromas.

Metodas - tikslo siekimo, veikimo būdas, veiklos tvarka, sąmoningai naudojama kokiam nors tikslui pasiekti.

Mokymo organizavimo formos – tai įvairūs mokomieji užsiėmimai, kurių esmę bei eigą sąlygoja besimokančiųjų sudėtis, darbo vieta, laikas, ugdytinių veiklos ir pedagogo vadovavimo pobūdis.

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas.

Neformalus ugdymas - ugdymas orientuojamas į praktinių įgūdžių lavinimą bei asmenybės tobulinimą.

Neverbalinis bendravimas – žmonių bendravimo forma, kurios išraiškos būdai yra: atviri veiksmai, paslėpti veiksmai, akių kontaktas, fiziniai duomenys, daiktų įtaka, artumas, balsas, išoriniai garsai, laikas, kvapas, aplinka.

Paauglystė – amžiaus tarpsnis tarp 11-15 metų, pasižymintis sudėtingais fizinio ir psichinio vystymosi prieštaravimais.

Patyriminis ugdymas – ugdymas, kurio sudėtinės dalys yra - konkreti patirtis, jos aptarimas ir įvertinimas, išvados ir taikymas kasdieniniame gyvenime.

Pažiūra – žmogaus sąmonėje perdirbtos mokslinės, filosofinės, religinės ar gyvenimo praktikos žinios, įprasmintos kaip priimtina tiesa apie esminius būties bei tikrovės dalykus, viena kuri pažiūra suponuojama priešingą, skirtingą pažiūrą, priešingos yra materialistinės ir idealistinės pažiūros.

Permanentinis – nuolatinis, nepertraukiamas, nenutrūkstomas, tolydus.

Prevenција – išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių.

Problema – uždavinys, iškylantis žmonių tikslingoje veikloje ir reikalaujantis teorinio arba praktinio sprendimo; sudėtingas, sunkiai išsprendžiamas klausimas.

Procesas – nuoseklus kurios nors sistemos ar jos dalių kaitos vyksmas.

Programa - dokumentas, kuriame yra nustatyti tikslai, uždaviniai, vertinimo kriterijai ir priemonės programai įgyvendinti bei laukiamas jos poveikis visuomenei.

Projektas - planinga ir organizuota veikla, kurios tikslas - įveikti užduotį ar išspręsti problemą taip, kad pasiektume norimą rezultatą.

Rasizmas - iracionalios, pseudomokslinės pažiūros, teigiančios, kad loginiu, visuomeniniu ir intelektualiniu atžvilgiu rasės yra nelygiavertės: pervertina rasinių skirtumų svarbą istorijai ir kultūrai.

Socialinis – visuomeninis, visuomenės.

Socialinė atskirtis – padėtis, kai tautinė mažuma ar atskiri jos nariai neturi arba turi ribotas galimybes dalyvauti šalies ekonominiame, politiniame ir visuomeniniame gyvenime.

Stereotipas – grindžiamas pirmine socialine patirtimi visuomenėje priimtinas informacijos suvokimo, filtravimo, interpretacijos pavyzdys pažįstant aplinką..

Stigma – koks nors žmogaus fizinis, psichologinis ar socialinis nukrypimas, ryškiai išsiskiriantis tam tikroje kultūroje.

Stigmatizacija – visuomenės neigiamas individo arba socialinės grupės išskirimas pagal kokį nors požymį.

Švietimas – pagrindinė ugdymo funkcija, tenkinanti individo ir visuomenės informacinius poreikius.

Švietimo programa – iš anksto apibrėžtas formaliojo arba neformaliojo švietimo darbas, kuriuo siekiama numatyto rezultato.

Tarpdalykinė integracija - tarpusavyje atskirų disciplinų, keliamų ugdymo tikslų, uždavinių, turinio bei metodų suderinimas.

Tarpkultūrinė kompetencija – individui žinių, gebėjimų ir įgūdžių visuma, kuri būtina bendraujant su skirtingų etninių, kultūrinių ir religinių tradicijų atstovais.

Tarpkultūrinis ugdymas- nukreipta į palankių santykių tarp skirtingų žmonių kurymą ugdymo programa, kuri remiasi abipusiu pripažinimu, pagarba bei pozityviu nusistatymu skirtumu atžvilgiu.

Tarpusavio santykiai – dinamiška tarpusavio sąveika, keitimasis emocijomis, informacija, daiktais, koreguojantis ryšys, egzistuojantis tarp socialinio darbuotojo ir kliento bei sukuriantis darbo ir pagalbos atmosferą.

Tautinė tapatybė – tai asmens identifikavimasis su tam tikra tauta.

Tyrimas – veikla, skirta kuriai nors tikrovės sričiai pažinti.

Tolerancija – gebėjimas priimti svetimas idėjas ir nuomones, pakanta

Tolerantiškumas – nereagavimas arba susilpnėjęs reagavimas į kokį nors nepalankų veiksnį dėl sumažėjusio jautrumo to veiksnio poveikiui (ištvėrmė, savitvarda, ilgalaikis priešinimasis nepalankiems poveikiams ir pan.).

Transgresyvus subjektas – asmuo gebantis išvengti perdėtos priklausomybės apkaltą vykdančioms, subjektą prižiūrinčioms normoms.

Transformacija - formos, išvaizdos ar kitų savybių pakeitimas, pertvarkymas.

Tiesioginė diskriminacija – situacija, kai vienam asmeniui taikomos prastesnės sąlygos, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti taikomos kitam asmeniui dėl rasės ar etninės priklausomybės.

Ugdymas - mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas.

Ugdymo programa - įvairiai formalizuota švietimo programa (modulis), kurios turiniu, perteikimo būdais ir metodais siekiama numatyto rezultato.

Ugdytinis – pedagoginio veikimo objektas ir subjektas.

Vertybinė orientacija – individo išugdytas sąmonės sugebėjimas reguliuoti veiklą ir elgesį pagal įsitikinimus, dorovines normas ir gyvenimo perspektyvas, atskirti, kas nevertinga ir priešiška asmenybės ir visuomenės gyvenime.

Visuomenė – organizuota grupė žmonių, kurie turi bendrą tėvynę ir priklauso vienos nuo kitos, siekiant išlikimo ir gerovės.

Žinios – tai tikrovės pažinimo rezultatai, teikiantys žodinę ir simbolinę informaciją apie įvairius daiktus, reiškinius, jų savitarpio ryšius

LAUKO TYRIMO „DAUGIAKULTŪRĖ ERDVĖ - TRAKAI“ FOTOPROTOKOLAS

FOTO PROTOKOLAS

Lauko tyrimas „Daugiakultūre erdvė - Trakai“

Fotografijos numeriai: 1 – 29

Aplankas: Trakai

1. Fotografavo

Vardas Pavardė	Ala Beliajeva
Gimimo data:	1964 02 04
Adresas:	Maironio g. 5 – 10, Radviliškis
El.paštas	ala.beliajeva@gmail.com
Telefono Nr.	8 600 62950

2. Informacija apie pateiktus duomenis:

Renginiai	1. Ekskursija. 2. Lauko tyrimas.
Pagrindinė tema	Susipažinimas su Trakais. Etninės situacijos nagrinėjimas
Vieta	Trakai
Data	2006 10 04, 2008 01 12
Nuotraukų skaičius	29

Foto Nr.	Aprašas
Nr. 1	Karaimų gatvės informacinis stendas, kuriame pateikta trumpa karaimų gyvenimo istorija Trakuose.

Nr. 2, 3, 4	Išskirtina karaimų namų savybė – nukreipti į gatvę trys langai. 16 a. visiems gyventojams galiojo vienodos taisyklės – du arba trys langai į gatvę. Dauguma IXX amžiaus legendų aiškina, kad trys langai į gatvę karaimo name simbolizuoja, vieną langą skirtą Dievui, antrą – Vytautui, trečią – šeimininkui; arba pagal seną šventą raštą trys langai reiškia tris draugus, įžengusius į namus ir atnešusius laimę bei ištikimybę tam kraštui, kuriame karaimai sykiu su lietuviais kovėsi, gyveno ir dirbo. Bet gidai pasakoja, kad langų
-------------	---

skaičius į gatvę viduramžiais buvo susijęs su mokesčiais – už daug langų į gatvę reikėjo ir didelius mokesčius mokėti.

- Nr. 5   Memorialinė lenta, žyminti, kad čia gyveno ir dirbo Simonas Firkovičius (1897-1982) –žymus XX amžiaus karaimų kultūros veikėjas. Jis buvo Trakų karaimų pagrindinės mokyklos vadovas, mokytojas, vietinės parapijos klebonas.
Dvasininkas ir rašytojas (literatūrinis slapyvardis Safyras) S.Firkovičius stengėsi perteikti jaunimui tautos tradicijas ir ugdyti tautinę savimonę.
- Nr. 6, 7   Geležinis (Karaimų) tiltas. Po šiuo tiltu Galvės ežeras jungiasi su Totoriškių ežeru.
- Nr. 8, 9   Trakų istorijos muziejaus Karaimų etnografinės parodos iškabos (Karaimų g. 22)
Parodos ekspozicija pasakoja apie karaimų tautos istoriją ir gyvenimą Lietuvoje bei Trakuose.
- Nr. 10, 11   Lietuvos architektūros paminklas – veikiančys karaimų maldos namai – Kenesa (karaimų kalba - šventovė). Pamaldos vyksta dukart per dieną – rytą ir vakare.
- Nr. 12   Veikianti skaisčiausios Dievo motinos gimimo cerkvė. Joje lankosi daug įvairių tautybių Trakų gyventojų.
- Nr. 13   Parapijinės Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčiaos altorius. Pamaldos bažnyčioje vyksta lietuvių ir lenkų kalbomis.
- Nr. 14   Vairuotojai iš Lenkijos sako, kad jau 4 metus veža turistus į Trakus.
- Nr. 15   Trakai dėl savo vaizdingos padėties ir turistinių privalumų traukia daug ekskursijų ir iš Lietuvos, ir iš užsienio.
- Nr. 16   Turistai noriai išnuomoja valtis, baidares ir pasirenka maršrutus plaukti Bernardinų, Skaisčio, Galvės, Totoriškių ežerais.

- Nr. 17, 18   Suvenyrų pardavėjos patenkintos pirkėjais: „Į Trakus atvažiuoja daug užsieniečių. Jie yra mandagūs, linksmi, noriai perka suvenyrus. Daugelis jų sužavėti miestelio ypatumais“. Pardavėjos igudusios bendrauti su turistais verbaline ir neverbaline kalba.
- Nr. 19   Ilgametis Trakų gyventojas bendraudamas pasirinko sudėtingiausią interviu techniką – tylėjimą.
- Nr. 20   Ponas Jonas nepamena, kad Trakuose kiltų tarptininiai konfliktai: „ Čia gyvena labai daug įvairių tautybių atstovų. Mes sugyvename taikiai, nes esame kaimynai. Ir susišnekėti įvairiose įstaigose, parduotuvėse galima įvairiomis kalbomis, nes visi, čia gyvenantys, moka kalbėti ir lietuviškai, ir rusiškai, ir lenkiškai“.
- Nr. 21   Vestuvės – naujos mišrios šeimos (vyras – lenkas, žmona – lietuvė) gimimo diena.
- Nr. 22   Nuotrauka iš šeimyninio albumo.
Karaimas Aleksandras ir rusė Natalija pasakoja: „Trakuose labai daug tarptininių santuokų. Tarpusavy bendrauja įvairių tautybių žmonės, nesureikšmindami to. Mūsų šeimos draugai – karaimai, rusai, lietuviai, lenkai, baltarusiai“.
- Nr. 23   Karaimų tautinių patiekalų restoranas „Kybynlar“ (Karaimų g. 29) labai mėgstamas ne tik turistų, bet ir vietinių gyventojų.
- Nr. 24   Vietiniai gyventojai sako, kad Trakų be kibinų neįsivaizduoja. Kibinų (arba kaip taria karaimai „kybyn“) būtinai paskanauja ir į Trakus atvykstantys turistai.
- Nr. 25   Egzotiškieji kibinai Lietuvoje išpopuliarėjo.
Kibinų įdaras – jautiena, aviena, varškė, kopūstai.
- Nr. 26   Jaukiose, karaimų ornamentais dekoruotose salėse galima paskanauti ir kitų

tradicinių patiekalų, užkeptų troškinių su daržovėmis.

Nr. 27 Restorano „Kybynlar“ pavadinimas verčiamas „Daug kibirų“ arba „Gausybė kibirų“.

Nr. 28 Užrašas ant restorano sienos parašytas karaimų kalba.
Tarpautinių mokymų dalyvės piešia reklamą restoranui.

Nr. 29 Reklamoje dalyvės paliko užrašus lietuvių, latvių, anglų, estų, suomių ir rusų kalbomis.

Trumpas
renginių
aprašymas

1. 2006 metais vienoje Trakų rajono Jovariškės sodyboje pagal projektą „Welcome to your country“ vyko tarptautiniai mokymai jaunimo darbuotojams. Mokymų metu dalyviai turėjo galimybę susipažinti su Trakais, su miestelyje gyvenančiais žmonėmis.
2. 2008 metais Trakuose atlikau lauko tyrimus. Jų tikslas – surinkti medžiagą magistriniam darbui „Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymas sprendžiant edukologines kitataučių destigmatizacijos problemas visuomenės transformacijų sąlygomis“. Lauko tyrimo hipotezė - ar gali būti Trakai pavyzdiniu lietuvių tolerancijos kitataučiams pavyzdys?
Informaciją rinkau fotografuodama, filmuodama, imdama interviu.

TYRIMO „PAAUGLIŲ ETNINĖ TOLERANCIJA“ KLAUSIMYNAS

APKLAUSA

Apklausa yra ANONIMINĖ, t.y. nei pavardės, nei vardo nurodyti nereikia.

Atsakymus įrašyk arba pažymėk taip:

Tavo lytis:

- vaikinai
 mergina

Tavo amžius –

.....m.

Gyvenamoji vieta

.....

Tavo tautybė :

- lietuvių
 rusų
 lenkų
 kita.....

Žymėkite tinkantį atsakymą.

Ar teko susidurti su žmogaus žeminimu dėl jo tautybės?

- taip, mačiau asmeniškai
- taip, teko pačiam patirti
- taip, pats prie to prisidėjau
- taip, skaičiau laikraščiuose arba mačiau per TV
- ne, neteko susidurti

Pažymėkite atsakymus 10 - balėje sistemoje (10 – didžiausias balas):

**Su kuo iš išvardintų asmenų
norėtum sėdėti viename suole?**

- Lietuvis
- Rusas
- Lenkas
- Ukrainietis
- Žydai
- Baltarusis
- Latvis
- Totorius
- Romas
- Europos sąjungos pilietis
- Musulmoniškų šalių atstovai
- Kaukazo šalių atstovas
- Afrikietis
- JAV pilietis
- Kinijos, Japonijos atstovas
- Indijos pilietis
- Lotynų šalių atstovas
- Australietis
- Kitos tautybes žmogus (įrašyti)
- Man tas pats

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą.

Ar sutinkate?	Taip	Nežinau	Ne
Mylėti Lietuvą ir rūpintis ja gali tik lietuviai.			
Mano elgesys kito žmogaus atžvilgiu priklauso nuo jo tautybės.			
Buvo atveju, kai pareiškiau neigiamą nuomonę apie kitos tautybes žmones.			
<i>Mano tauta geresnė už kitas</i>			
<i>Mano tauta neblogesnė ir negeresnė už kitas</i>			
<i>Mano tauta blogesnė už kitas</i>			
Teko susidurti su nedraugišku elgesiu (pasisakymu) dėl tavo tautybės.			
Geriau mokytis klasėje, kurioje mokosi tik mano tautybės vaikai.			
Nesantaikos tarp skirtingų tautybių žmonių kurstytoją reikia griežtai bausti.			
Lietuvos šeimnininkai yra lietuviai.			
Rusai turi išvažiuoti gyventi į Rusiją, žydai – į Izraelį, o lenkai – į Lenkiją.			
Visos tautos turi turėti vienodas galimybes savo kalbos, tradicijų, papročių išsaugojimui.			
Žmogus, pasisakantis prieš kitos tautybės žmones, yra Lietuvos herojus.			
Šiais laikais nereikėtų skirstyti žmonių pagal tautybę.			
Lietuviai turi daugiau teisių Lietuvoje, nei kitų tautybių žmonės.			
Man svarbu, kad esu Lietuvos pilietis.			
Katalikybė yra svarbiausia religija Lietuvoje.			
Jei kitos tautybės žmonių tradicijos yra keistos, jų nereikia gerbti.			
Kitos kultūros yra dalis Lietuvos kultūros.			
Šiuolaikiniam žmogui neturėtų rūpėti jo tautybė.			
Man patinka, kad mano mieste gyvena įvairių tautybių žmonės.			
Negalima dalinti tautybes į geras ir blogas. Kiekvienoje tautoje yra ir gerų ir blogų žmonių.			
Galėčiau draugauti su kitataučiu.			
Apie žmogų reikia spręsti pagal jo savybes ir poelgius, o ne pagal tautybę.			

TAUTYBĖS**Ar norėtum gimti
kitos tautybės
žmogumi. Jeigu taip,
tai kokios?****Mano draugų
tarpe yra...****Apie kokios
tautos kultūrą
bei papročius
norėtum
sužinoti?****Negalima leisti
Lietuvoje
gyventi...**

Lietuvis
Rusas
Lenkas
Ukrainietis
Žydas
Baltarusis
Latvis
Totorius
Romas
Europos
sąjungos pilietis
Musulmoniškų
šalių atstovai
Kaukazo šalių
atstovas
Afrikietis
JAV pilietis
Kinijos,
Japonijos
atstovas
Indijos pilietis
Lotynų šalių
atstovas
Australietis
Kitos tautybes
žmogus (įrašyti)
Man tas pats

Dėkoju už dalyvavimą. Linkiu sėkmės! ☺

LIETUVIŲ IR RUSŲ KALBOMIS KLAUSIMYNAS

ANKETA

ETNINIAI STEREOTIPAI

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti Lietuvos, Latvijų, Baltarusijos gyventojų (atstovų) nuostatas Lietuvoje, Latvijoje, Baltarusijoje gyvenančių lietuvių, latvių ir baltarusių atžvilgiu.

Prašau atsakyti į anketoje pateiktus klausimus.

1. Ką Jus manote apie baltarusius?

2. Ką Jus manote apie latvius?

3. Įvertinkite etninio charakterio bruožą:

- Ar šis bruožas būdingas baltarusių tautybės žmonėms?
- Ar šis bruožas būdingas latvių tautybės žmonėms?

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną atsakymą

Pavyzdžiui

Draugiškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Latviai	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐

Draugiškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Latviai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Intelektas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Latviai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nepriklausomybė	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Latviai	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geranoriškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Savanaudiškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Savitumas, originalumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Išauklėjimas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Patiklumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Drausmingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Atvirumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Ramumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Šiurkštumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Teisingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Dominavimas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Jausmingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Atsakingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Darbštumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Kuklumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Savikritiškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Pasitikėjimas savimi	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Išdidumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Dosnumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Tvarkingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Nuoširdumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Grėžtumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Drąsa	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O

Latviai	O	O	o	?	o	O	O
---------	----------	---	---	---	---	---	----------

Apdairumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O
Kilnumas, Taurumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Kerštingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Pagyrūniškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Gailestingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Pasipūtimas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Pavydas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Gudrumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Muzikalumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Estetiškumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Dvasingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Pamaldumas, religingumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O
Užuojauta	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Iniciatyvumas, verslumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Linksmumas	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Pakanta	TAIP	Taip	Ko gero taip	Nežinau	Ko gero ne	Ne	NE
Baltarusai	O	O	o	?	o	O	O
Latviai	O	O	o	?	o	O	O

Nuoširdžiai dėkoju už dalyvavimą. Linkiu sėkmės! ☺

Анкета
Этнические стереотипы

Прошу Вас ответить на вопросы анкеты.

3. Ваше мнение о белорусах.

4. Ваше мнение о литовцах.

5. Оцените черту этнического характера

- Характерна ли эта черта характера людям литовской национальности?
- Характерна ли эта черта характера людям латышской национальности?

В каждой строчке отмечайте один ответ

например

Дружелюбие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Литовцы	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐

Дружелюбие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Литовцы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Интеллект	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Литовцы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Независимость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Литовцы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Доброжелательность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Литовцы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Эгоизм	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Литовцы	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Самобытность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Воспитанность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Доверчивость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Дисциплинированность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Откровение	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Спокойствие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Грубость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Правдивость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Доминантность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Чувствительность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Ответственность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Трудолюбие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Скромность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Самокритичность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Самоуверенность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Гордость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Щедрость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Аккуратность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Искренность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Строгость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Смелость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Предусмотрительность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Благородство	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Мстительность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Хвастовство	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Милосердие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Высокомерие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Зависть	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Хитрость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Музыкальность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Эстетизм	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Духовность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Набожность	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Сочувствие	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Предприимчивость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Веселье	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

Терпимость	ДА	да	Наверно да	Не знаю	Наверно нет	нет	НЕТ
Белорусы	О	О	о	?	о	О	О
Литовцы	О	О	о	?	о	О	О

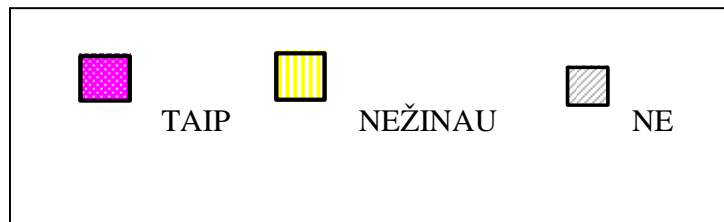
Благодарю за участие. Желаю Вам успехов! ☺

TYRIMO „ETNINIAI STEREOTIPAI“ DIAGRAMOS

Atsakymai:

BALTARUSAI

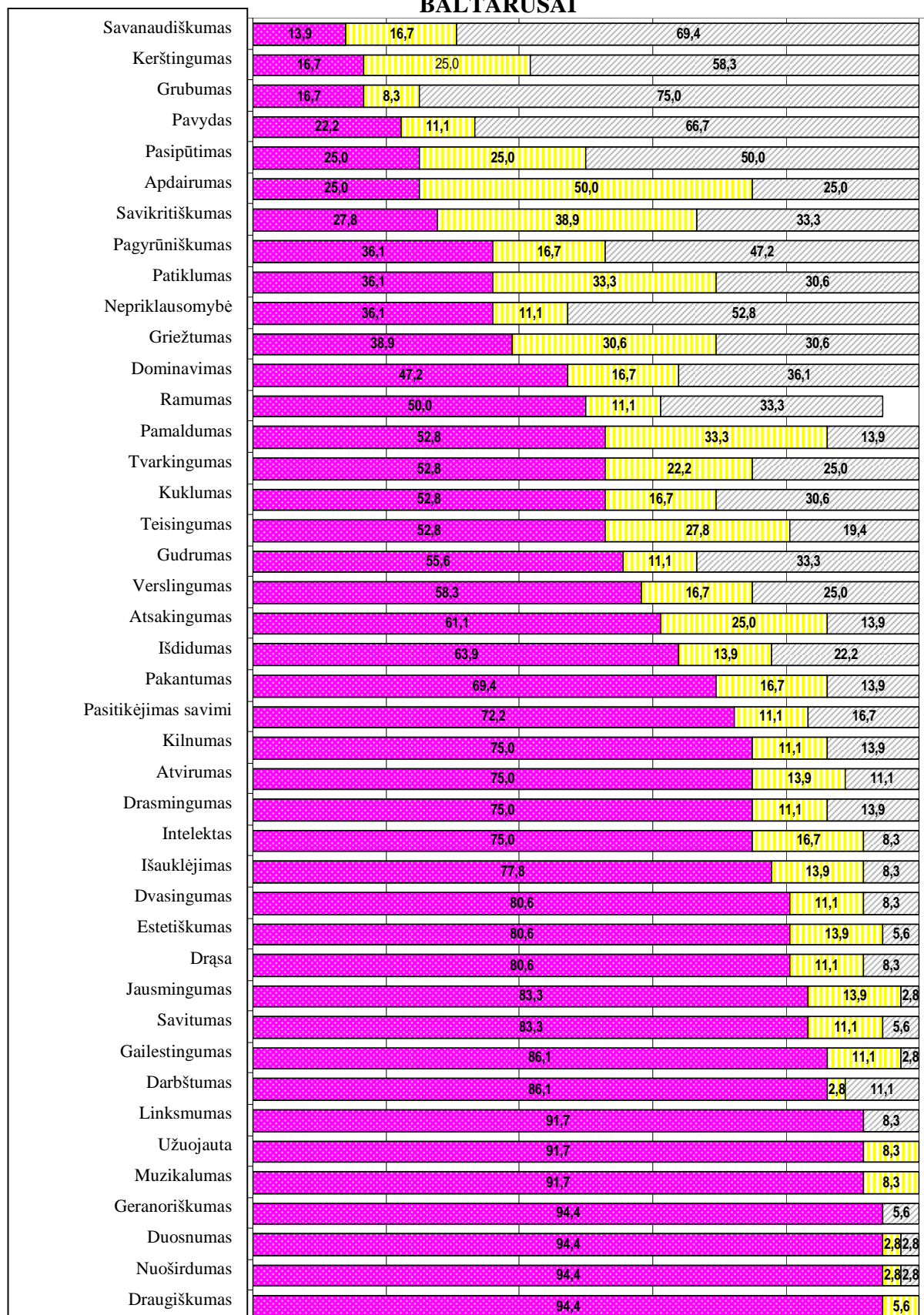
LIETUVIAI

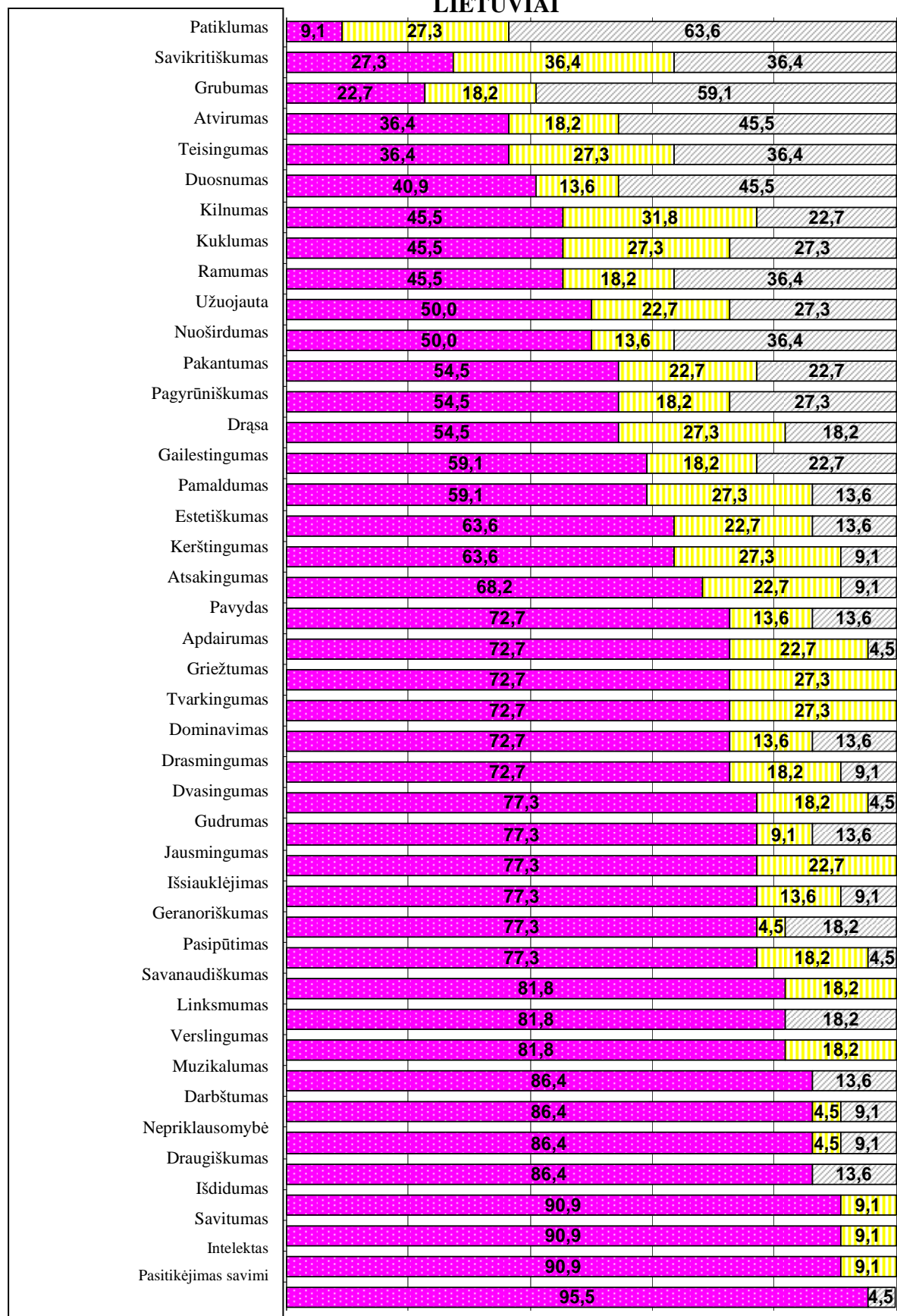
LATVIAI

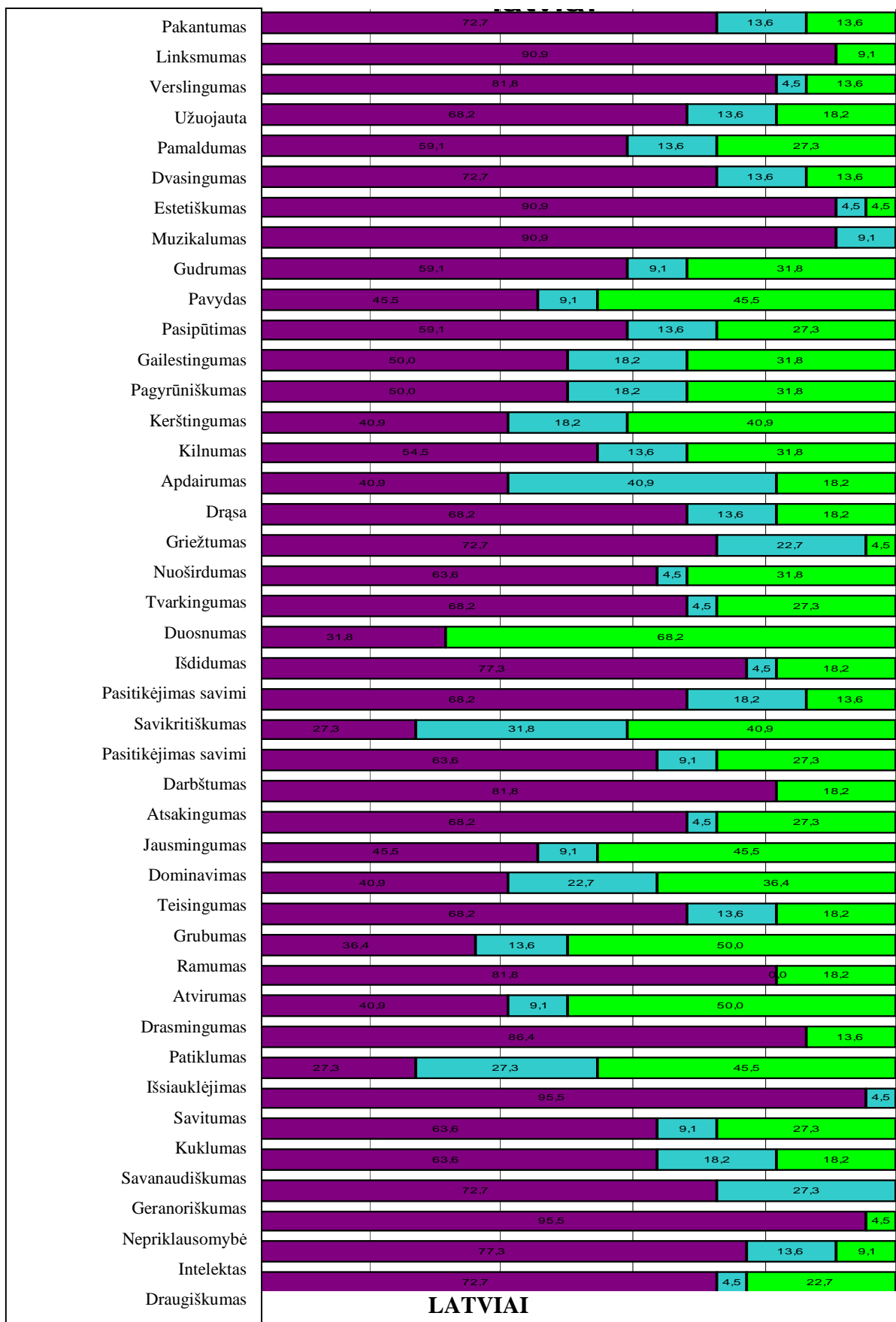

BALTARUSAI

LIETUVIAI

LATVIAI

**TYRIMO „TARPKULTŪRINĖ LIETUVOS GYVENTOJŲ KOMPETENCIJA“
KLAUSIMYNAS**

LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSA

TARPKULTŪRINĖS ŽINIOS, GEBĖJIMAI IR NUOSTATOS

Mieli Lietuvos gyventojai, prašome Jūsų atsakyti į anketoje pateiktus klausimus.

Šis tyrimas padės ruošti rekomendacijas jaunimo ugdymui.

Tyrimą atleka Šiaulių universiteto
Humanitarinio fakulteto
Tarpkultūrinio ugdymo ir tarpininkavimo studijų
magistrantė Ala Beliajeva.
Iškilius klausimams galite kreiptis el.paštu:
ala.beliajeva@gmail.com arba telefonu
8-60062950

Apklausa yra ANONIMINĖ, t.y. nei pavardės, nei
vardo nurodyti nereikia.

*Iš viso bus apklausta per 1000 įvairių
Lietuvos miestų gyventojų*

Atsakymus įrašykite arba pažymėkite taip:

Jūsų lytis:

- vyras
 moteris

Jūsų amžius - .....m.

Gyvenamoji vieta

.....

Jūsų išsilavinimas:

- nebaigtas vidurinis
 vidurinis
 spec. vidurinis
 aukštesnysis
 aukštasis

Jūsų dabartinis užimtumas:

- dirbate nuolatinį darbą
 dirbate laikinus darbus
 nedirbate
 mokotės

Jūsų tautybė :

- lietuvių
 rusų
 lenkų
 kita.....

Įvertinkite savo užsienio kalbų žinojimo lygį

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą.

Kalbos	Lygmuo		
	Pradedantis vartotojas	Pažengęs vartotojas	Igudęs vartotojas
Anglų			
Rusų			
Vokiečių			
Prancūzų			
Kita.....			
Kita.....			

Ar daug žinių apie kitataučių gyvenimą, apie kitas kultūras gaunate (gavote) per pamokas mokykloje?

Dalykai	Įvertinkite 10-balėje sistemoje (10 – didžiausias balas):	Dalykai	Įvertinkite 10-balėje sistemoje (10 – didžiausias balas):
Matematika		Technologijos	
Informacinės technologijos		Kūno kultūra	
Muzika		Geografija	
Fizika		Pilietinis ugdymas	
Chemija		Ekonomika	
Biologija		Lietuvių kalba	
Dailė		Anglų kalba	
Etika		Rusų kalba	
Istorija		Kita užsienio kalba	

Kiekvienoje eilutėje žymėkite vieną Jums tinkantį atsakymą.

Ar sutinkate su šiais teiginiais?	Taip	Greičiau taip	Nežinau	Greičiau ne	Ne
Sugebu greitai užmegzti kontaktą su kitos tautybės žmonėmis					
Sunku dirbti vienoje grupėje su kitataučiais					
Manau, kad man pakanka žinių apie kitas kultūras					
Jei kavinėje lieka laisva vieta už staliuko šalia su kitataučiu, aš išeinu					
Iš anksto žinau, ko galima tikėtis iš įvairių tautybių žmonių					
Jei būčiau individualios įmonės savininkas, mielai priimčiau į savo darbą kitos tautybės žmogų					
Teismui visi asmenys lygūs					
Esant galimybėms, lankau įvairių tautų kultūrų muziejų bei parodų ekspozicijas					
Suprantu nebylią gestų, akių, laikysenos kalbą					
Galėčiau lengvai susipažinti su kitataučiu					
Kitataučiai gali išpažinti savo religiją, turėti maldos namus pagal savo poreikius kiekviename mieste					
Dažnai klausausi dainų užsienio kalba per radiją					
Mielai suteikčiau kitataučiui žinių apie gyvenimą Lietuvoje					
Rinkdamas delegatus į šalies valdžios organus, atsižvelgiu į kandidato tautybę					
Mielai ateičiau į koncertą, parodą, muziejų, kuriame galėčiau susipažinti su kitų tautybių kultūra					
Mielai išmokčiau dainų užsienio kalba					
Kitataučių kultūra, tradicijos man yra suprantamos					
Žiūriu nelietuviškus filmus					
Galėčiau dirbti su kitataučiu vienoje komandoje					
Mielai išmokčiau kitų tautų liaudies šokių					
Stengiuos bendrauti su kitataučiais žinoma man jų gimtąja kalba					
Mano gyvenimo partneris(-ė) galėtų būti ir kitatautis(-ė)					

Galiu nustatyti, kad žiniasklaidoje esminiai teiginiai neįrodomi, neparemiami įtikinančiais faktais
 Esant vienodoms aplinkybėms su kitataučiais konfliktinė situacija susiklosto greičiau nei su savo tautybės žmonėmis
 Jaučiuose nejaukiai, kai šalia yra nepažįstami man kitataučiai
 Galiu išdėstyti savąją poziciją apie įvykį, problemą, remdamasis patirtimi, pagrįsta informacija, kuri gauta iš įvairių šaltinių
 Suprantu kitataučių elgesį
 Norėčiau išmokti daugiau užsienio kalbų
 Galėčiau draugauti su kitataučiu
 Domiuosi kitomis kultūromis
 Mielai sutikčiau paragauti kitataučių pagamintų patiekalų
 Ar tas, kuris nusižengia įstatymui, geresnis už nusižengusįjį kitatautį
 Noriai dalyvaučiau kitataučių bendruomenių renginiuose
 Mielai dalyvaučiau bendruose projektuose su kitos tautybės žmonėmis

Kiekvienoje eilutėje pažymėkite vieną Jums labiausiai tinkantį atsakymą.

Ar sutinkate su šiais teiginiais?	Visiškai nesutinku	Nesu- tinku	Nei taip, nei ne	Sutin- ku	Visiškai sutinku
Kitatautį galima lengvai pažinti					
Lietuvių mažėja, todėl visą dėmesį reikia skirti kultūrai, kalbai					
Mokykloje vaikai turėtų mokytis tik savo krašto tautosakos ir papročių					
Įvairių tautybių partnerių (mišri) šeima pasmerkta skyryboms					
Žiniasklaidoje pateikta informacija apie kitataučius mane tenkina					
Kitataučiai gali viešai švęsti savo šventes					
Valstybė turi remti tautinės bendrijas					
Visuomenę reikia supažindinti su įvairiomis kultūromis					
Lietuvoje turi gyventi daug skirtingų tautybių žmonių					
Būtina laikytis papročių ir tradicijų saugojant savo tautos kultūrą					
Pokyčiai visuomenės gyvenime reikalauja naujų žinių bei gebėjimų					
Kitataučių galimybės dalyvauti šalies ekonominiame, politiniame ir visuomeniniame gyvenime yra ribojamos					
Kitataučiai gali rengtis pagal religijos ir tradicijos taisykles					
Etnokultūrinis kitataučių ugdymas turi vykti tik šios bendruomenės narių tarpe					
Mokykloje turėtų būti ugdoma pagarba kitos tautybės žmogui					
Kitataučiams turi būti sudarytos sąlygos jų kultūrinei plėtrai					
Žmogų reikia vertinti ne pagal tautybę, o pagal nuopelnus					
Kitos kultūros praturtina Lietuvos kultūrą					

Nuoširdžiai dėkoju už dalyvavimą. Linkiu sėkmės! ☺

**LAUKO TYRIMO
„TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS
NEFORMALIAUS UGDYMO KONTEKSTE“ FOTO PROTOKOLAS**

Foto protokolas

Lauko tyrimas

„Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas neformalaus ugdymo kontekste“

Fotografijos numeriai: 1 – 18

Aplankas: Metodai

1. Fotografavo

Vardas Pavardė	Ala Beliajeva
Gimimo data:	1964 02 04
Adresas:	Maironio g. 5 – 10, Radviliškis
El.paštas	ala.beliajeva@gmail.com
Telefono Nr.	8 600 62950

2. Informacija apie pateiktus duomenis:

Renginiai	Pedagoginio darbo patirties apžvalga
Pagrindinė tema	Patirtinio mokymo(-si) metodai tarpkultūrinėje erdvėje ugdant tarpkultūrinę kompetenciją, padėsiančia kitataučių destigmatizacijos problemoms spresti.
Vieta	Lietuva
Data	2008 06 11
Nuotraukų skaičius	18

Foto Nr.	Aprašas
Nr. 1	Veikla: Tarpkultūrinėje grupėje po komandinio darbo užduoties vyksta refleksija. Metodas: Aptarimas grupėje Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Komunikaciniai, kritinio mąstymo, konfliktų valdymo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo nuostata stereotipų neturėjimo nuostatos.

- Nr. 2   **Veikla:** Tarpkultūrinė grupė susipažista su lietuvių ir rusų Kalėdų tradicijomis ir papročiais.
Metodas: Darbas grupėse
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kritinio mąstymo, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, savojo identiteto išsaugojimo, tolerancijos, atvirumo nuostatos.
- Nr. 3   **Veikla:** Tarpkultūrinė grupė vykdo užduoti „Susprogdink neapykantą“.
Metodas: Seminaras
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Teisinių dokumentų, užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises, žinojimas; kritinio mąstymo, komunikaciniai, konfliktų valdymo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 4   **Veikla:** Lietuvių tautybes moksleiviai tyrinėja sentikių kultūrą Radviliškio rajone.
Metodas: Lauko tyrimas
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 5   **Veikla:** Tarpkultūrinė komanda praktikoje išbando, stebi, tyrinėja lyčių skirtumų problema.
Metodas: Tarpkultūriniai mainai
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, konfliktų valdymo, kritinio mąstymo, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 6   **Veikla:** Gyvenantis Baltriškėse (Zarasų raj.) Tibiriados ordino brolis vienolis iš Prancūzijos pasakoja apie amžinas, vienijančias skirtingų tautų žmones, vertybes.
Metodas: Susitikimas

- Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija:** Komunikaciniai, konfliktų valdymo, įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 7 **Veikla:** Tarpkultūrinė grupė žaisdama žaidimą „Policininkai ir streikuotojai“ demonstruoja solidarumą nepriklausomai nuo šalia esančio žmogaus tautybes.
Metodas: Apšilimo žaidimas
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Komunikaciniai, konfliktų valdymo įgūdžiai; empatijos nuostata.
- Nr. 8 **Veikla:** Lietuvių liaudies kolektyvas „Šelmiai“ šoka būvusios rusų mokyklos būvusiems pedagogams ir mokiniams.
Metodas: Koncertas
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 9 **Veikla:** Tarpkultūrinių mokymų treneris Martinas Šubnik kaip ir visi treningo dalyviai vykdo užduotį – rašo laišką kitataučiui draugui“.
Metodas: Individuali užduotis
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 10 **Veikla:** Radviliškio jaunimas kuria parodą apie save – apie skirtingų tautybių radviliškietis.
Metodas: Foto paroda
Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.
- Nr. 11 **Veikla:** Lietuvė Justina, lenkė Edita ir rusė Marina tapo bendrą paveikslą „Draugystė“..

Metodas: Kūrybinis darbas

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Komunikaciniai, konfliktų valdymo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo nuostatos.

Nr. 12 **Veikla:** Tarpkultūrinės stovyklos dalyviai žaidžia žaidimą, kuriame viena „bendruomenė“ turėjo pagal savo nuožiūrą priimti arba atstumti skirtingų tautų „atstovus“.

Metodas: Similiacinis žaidimas

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Komunikaciniai, konfliktų valdymo, Kritinio mąstymo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.

Nr. 13 **Veikla:** Tarpkultūrinio treningo „Welcome to Your country“ dalyviai džiaugėsi užduoties „Draugystės tiltas“ rezultatu.

Metodas: Tarpkultūrinis treningas

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, konfliktų valdymo, kritinio mąstymo, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo savojo identiteto išsaugojimo nuostatos.

Nr. 14 **Veikla:** Tarpkultūrinės stovyklos dalyviai lietuvis Darius, lenkas Edvinas, rusas Anton tyrinėja leidinį „Mes – europiečiai“.

Metodas: Informacinis renginys

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus, teisinių dokumentų, užtikrinančių skirtingų tautybių žmonių teises, žinojimas; komunikaciniai, kritinio mąstymo įgūdžiai; tolerancijos, atvirumo nuostatos.

Nr. 15 **Veikla:** Skirtingų šalių legendų nei pasakų herojai veikia pagal išanksto paruoštą scenarijų.

Metodas: Tarpkultūrinis vakaras

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, konfliktų valdymo, kultūrinio šoko problemos

įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo, savojo identiteto išsaugojimo nuostatos.

Nr. 16

Veikla: Radviliškio miesto konkurso „Bravo mokiniai“ nominantė rusė Irina gauna apdovanojimą. Ji yra kūrybiškiausia miesto mokinė.

Metodas: Konkursas

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo nuostatos.

Nr. 17

Veikla: Bendraudamos lenkė Laura ir baltarusė Olga sužinojo viena apie kitą daug idomios informacijos. Apie savo draugę pasakoja merginos visiems tarpkultūrinio treningo dalyviams.

Metodas: Darbas porose

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, stereotipų neturėjimo, savojo identiteto išsaugojimo nuostatos.

Nr. 18

Veikla: Valdyti chochlomos techniką mokosi skirtingų tautybių projekto „Sėkminga integracija“ dalyvės.

Metodas: Mugė

Ugdoma tarpkultūrinė kompetencija: Žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus; komunikaciniai, kultūrinio šoko problemos įveikimo įgūdžiai; empatijos, tolerancijos, atvirumo, savojo identiteto išsaugojimo nuostatos.